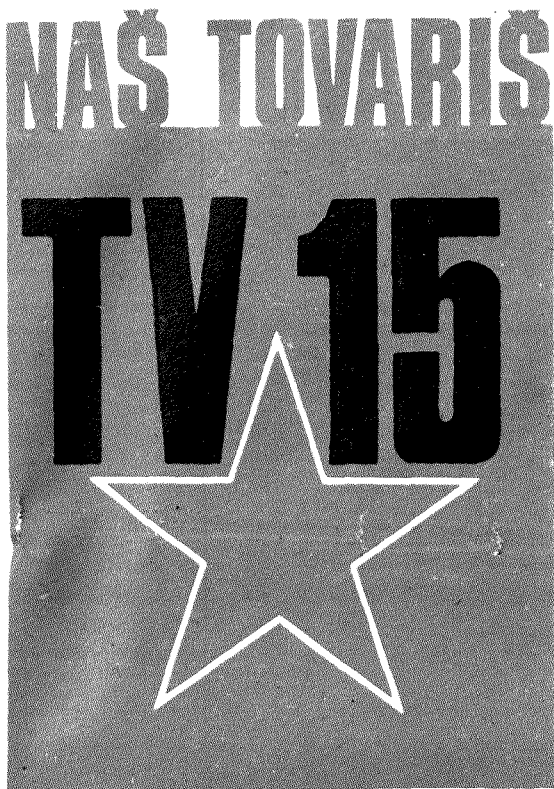

Št. 5 8. februarja 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starih Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Ziva Drole, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Žokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Vakopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35

1979 MEDNA- RODNO LETO OTROKA

Pogovor s Tonetom
Turnherjem,
generalnim
sekretarjem zveznega
odbora ZZB NOV
Jugoslavije str. 4–5

Prešernova Vrba
v NOB str. 6

V današnji številki
smo namenili posebno
pozornost trnovskemu
maratonu, ki bo
predvidoma v nedeljo
17. februarja str. 11–18

Vi veste, da so si starejši rodovi v narodnoosvobodilni vojni priborili svobodo in med povojno graditvijo nadaljevali boj za čim boljše življenjske pogoje naših ljudi. Pri tem so vselej imeli in imajo še danes v mislih predvsem vašo sedanjost in prihodnost – prizadevajoč si, da bi rasli v svobodi in miru, da bi imeli veselo otroštvo in vse, kar je potrebno za vaš razvoj in vsestranski napredek.

(Iz poslanice predsednika Tita
ob mednarodnem letu otroka)

Osmi februar, slovenski kulturni praznik

Praznujemo ga z manifestacijami, ki govore o dolžnem spoštovanju Prešernovega sporočila. Če utegnemo, tudi razmišljamo. In v nizu ponujenih vprašanj se je izkristaliziralo eno: Se dovolj poznamo? Postavili smo ga Slavku Preglju, predsedniku odbora za kulturno sodelovanje med narodi in narodnostmi Jugoslavije pri Kulturni skupnosti Slovenije.

Kaže, da se poznamo toliko, kolikor hočemo in kolikor zmoremo.

Ni lista papirja, na katerem bi bila zapisana vsa tovrstna prizadevanja. (»Tudi treba ni.«) Tu so srečanja, kot tisto na Paliču... dnevi kosovske in črnogorske kulture v Ljubljani... radio in televizija, založništvo... osebni stiki. (»Poglejte, danes je v Zagrebu, na primer, Matiček se ženi!«) Volja je, le denarja je bolj malo. (»Slovenija, ki sodi med najbolj razvite socialistične dežele na svetu, daje za kulturo na leto osemdeset starih milijard dinarjev, štirideset tisoč starih dinarjev na Slovenca... To, to ni veliko.«)

Za vrednotenje gre, za vrednotenje vrednega! Tu kot da šepamo.

(»Ko bodo srca, oči in ušesa dovezeta za neko spoznanje... bo lepo, bo prav.«) Takrat bo medsebojno oplajanje kultur in njihova vsebinska obogatitev kot posledica največje načrtnosti, usklajenosti in sistematičnosti, postala del nas – šele takrat, ko se bodo kulturne dobrine jugoslovanskih narodov in narodnostno neopazno pretakale v vseh porah našega življenja.

Tako smo se, med drugim, pogovarjali.

★

Bilo je leta 1941, ko je Slovenski poročevalec kot osrednje glasilo osvobodilnega gibanja v uvodniku prve številke zapisal, da se bo list v Prešernovem duhu bojeval za nacionalno ter družbeno osvoboditev Slovencev in za bratstvo med narodi... Sklenil ga je z verzom iz Zdravljice, te marsejeze osvobodilnega gibanja. Kako naj sklenemo mi, današnjega, v letu 1979? Želja je bila skromna in takšna je ostala: opozoriti na kulturno sodelovanje med narodi in narodnostmi Jugoslavije (»tudi v imenu bratstva in enotnosti, te, po svoji etični in humanistični vsebini, največje pridobitve naše revolucije!«), ki mu moramo, kot posamezniki in kot družba, posvečati tenkočutno pozornost.

Odgovornosti pa ni osvobojen nihče izmed nas.

Milena Štrajnar

Še o tehniki na Gočah

Odmev na »Ilegalnega tehnika na Gočah«, 46. številka TV-15

V 46. številki vašega cenjenega časopisa z dne 16. novembra 1978 sem na strani 16 prebral članek »Ilegalnega tehnika na Gočah« in v njem stavek, ki ne ustreza resnici. Ta stavek je: »Tehnika je delovala v urejenem bunkerju v kleti Lojzke Bratož-Tanje do konca decembra 1942«.

Pripominjam, da je bila tehnika od novembra do 11. decembra 1942 pri meni.

Kam so jo preselili potem, mi niso takoj povedali – saj takrat takšnih reči nismo obešali na veliki zvon. Vem pa, da k tovarišici Tanji ne, ker bunkerja v omenjeni kleti takrat še ni bilo. Bunker nad kletjo v Tanjini hiši oziroma v hiši Rada Žgurja, njenega zeta, sem delal jaz – januarja 1943 po zamisli Antona Semeničiča-Medveda, ki je takrat kot ranjenec prišel na zdravljenje k Tanji in njeni hčerki Rihardi. Bunker v kleti pa, kjer je bila pozneje tehnika, je delal za menoj Franc Lozej-Marko, do svoje prezgodnje smrti pa jo je vodil partizan Jovo.

Lojzka Cenčič, ki se ukvarja z zgodovino naše vasi, je ob smrti Lojzke Bratož-Tanje 3. novembra 1978 v Primorske novice št. 45 zapisala, da je pri Tanji spomladi leta 1943 delovala tehnika, kar tudi odgovarja resnici. Naj mimogrede omenim, da se je v tej hiši rodil in živel ljudski pesnik Franc Žgur. Pri njem se je večkrat po dalj časa zadrževal pesnik Josip Murn in ker se je pri tej hiši po domače reklo »pri Aleksandrovih«, si je tudi Murn za psevdonim izbral ime »Aleksandrov«.

Navedel bom še nekaj ljudi, ki lahko pričajo, da je bila tehnika v moji hiši: Franc Lavrenčič-Grenki, ki me je prosil za prostor, češ – »da se za vasjo v bunkerju zaradi mraza ne da razmnoževati,« pa Anton Semenič-Medved, ki je s pomočjo Viktorja Hajna iz Postojne, Gregorčičeva 19, poskrbel za ciklostil in drugi tehnični material. Tu je še sosed Anton Pestelj.

Tehniko je vodil Štefan Nabergoj-Vipavec in to do 11. decembra 1942. Ker smo nekaj dni pred tem imeli hišno preiskavo, smo sklenili, da tehniko zaradi varnosti preselimo. Verjetno se je že takrat preselila na Goče in ne konec decembra, kakor v članku po pripovedovanju sogovornikov navaja tovariš Hladnik. Toliko resnici na ljubo.

FRANC PESTELJ
Podraga 45, p. Podnanos

S toplino se jih spominjam

Odmev na »Žlica rešila življenje«, 3. številka TV-15

Članek Jožeta Vidica, ki ste ga objavili 25. januarja 1979, me je spodbudil k pisanju:

Bilo je 21. ali 22. decembra 1944, po končanem tečaju v Gradcu pri Črnomlju. V skupini padlega narodnega heroja Maksa Perca bi morala odpotovati v Gorenjo Trebušo. Ker pa sem imela na nogah krvave žulje, mi je tovariš Maks rekel, da naslednji dan ne bom šla z njim, ampak dan kasneje s skupino štirih, petih kurirjev. Ko so že vsi zaspali, sem šla po vasi in prosila, da mi kdo zamenja nove čevlje za stare, samo da bi bili večji, ker bi si tako lahko obvezala žulje. Dobila sem stare čevlje št. 40 ali 42, si obvezala noge ter čakala jutro. Kljub temu nisem mogla z Maksom na pot. Razumela sem. Naslednji dan sem šla s povsem neznanimi tovariši na pot, ki je trajala devet dni in bila

izredno težka, saj je na Notranjskem in Primorskem takrat divjala ofenziva.

S kurirji sem, premražena in lačna kakor oni, prišla po snegu na točko, od koder bi nas kurirji za zvezo prepeljali čez železniško progo v Planini pri Rakeku. Na zvezo smo zaman čakali. Zavetišča ni bilo in hudo nas je zeblo, da ne govorim o lakoti. Predlagala sem, da bi sami krenili čez progo, seveda, če se kdo izmed njih nanjo vsaj malo spozna. Dva kurirja sta se s predlogom strinjala, dva pa ne. Tako smo na pot krenili samo trije. Ne vem točno, mislim, da smo hodili okrog dve uri, ko smo kakih deset metrov pred seboj zagledali železniške tire. Zapletla sem se v žico in eksplozija je bila tu. Vrglo me je z obrazom naprej na zemljo, v sneg. Nisem vedela, kaj se dogaja. Takoj sem se dvignila. Obraz me je pekel in bolel. Potem smo jo ucvrli vsi trije. Enega so drobci zadeli v koleno, pa ne močno. Tako smo spet prispeli na mesto, od koder smo krenili na pot in dobili ostala dva kurirja.

Spominjam se, vsi onemogli smo sneli nahrbtnike in vlekli iz njih vse, kar bi nas lahko vsaj malo ogrelo.

V gorenji Trebuši... 2. januarja 1945

Toda vse, kar sem izvelkla, je bilo preluknjano. Tik pred platnom zadnjega dela nahrbtnika je ob preluknjanem debelem zvezku obtičal košček razstreljene mine.

Košček železa še vedno čuvam! Debeli zvezek, ki je bil last Toma Jurčeca, sedaj stanujočega nekje v Celju, je v muzeju revolucije v Ljubljani, kamor ga je odnesel tovariš Tomo – ko sva se leta 1951 srečala v Ljubljani in sem mu zvezek vrnila. S Tomom sva bila skupaj na tečaju v Gradcu. Tam sva se med narodnoosvobodilnim bojem prvič in poslednjič srečala. Mislim, da je hodil na učiteljske, ko je izbruhnila vojna in v ta zvezek je pisal zgodovino SKOJ in KPJ. Večkrat sva ta zvezek skupaj prebirala. Po končanem tečaju, ko sva se poslavljala, sem ga prosila, naj mi zvezek pokloni. »Kaj bo vse to tebi, ko pa znaš vse na pamet,« sem mu rekla. »Če bova preživela vojno, mi boš ta zvezek vrnila,« mi je odgovoril.

Še malo se bom vrnila nazaj. Omenila bi rada še hrabro Šavletovo gospodinjico iz gostilne v Čepovanu:

Ko smo naslednji dan še vedno zelo zaskrbljeni dočakali kurirje za zvezo, smo srečno prišli tudi preko železniške proge in dalje do prve domačije, ki nam je več dni nudila toplo zavetje. Kdo bi lahko pozabil tople ocvirke s pogačo! S kakšno slastjo sem segla po njih, a mi je bilo slabo... lahko sem pojedla le žlice tople juhe, nič več. Ne vem ne imena ne kraja in ne ljudi, ki so mi pomagali, da sem lahko šla naprej. In to še isti dan – samo z dvema kurirjema, ker sta dva imela drugo pot. Hodili smo počasi, se prebijali in 31. decembra 1944 zvečer prišli skozi Trnovski gozd na Lokve. Tu smo se razšli. Noč je bila. Šla sem sama iz Lokev proti Čepovanu, da bi čimprej prispela v Gorenjo Trebušo. Pot sem dobro poznala in želja po snidenju s kraji in tovariši, ki sem jih pustila pred sedmimi meseci, mi je dajala moči, da sem vztrajala.

Prispela sem v Čepovan. Grozljiva tišina me je presunila. Kljub temu sem stopila do znane gostilne »Pri Šavletu«. Rahlo sem potrkala in vstopila. Ob petrolejki je stala žena. Prestrašeno je stopila k meni, zaklenila vrata in rekla: »Kako si le prišla do nas? Mar ne veš, da je vas polna Nemcev?« Vzela mi je nahrbtnik in ukazala, naj takoj oblečem njeno staro obleko ter ležem za peč. Takoj sem zaspala. Zjutraj 1. januarja 1945 sem se zbudila. Dan je bil jasen, tudi Nemcev ni bilo več v vasi. Ženica mi je prinesla partizansko obleko in nahrbtnik, mi dala nekaj hrane in tako sem srečna vstopila v novo leto 1945 – v Gorenjo Trebušo. Ob srečnem snidenju je bila napravljena fotografija, ki jo pošiljam.

Vseh, ki so mi na tej poti nesebično pomagali, se bom vedno s toplino spominjala.

DARINKA

Tudi borcem – hvala

Toliko o zimskem taboru taborniškega odreda »Samorastnikov« v Lovrencu na Pohorju

Naš taborniški odred »Samorastniki« iz Maribora je imel zimski tabor v Lovrencu na Pohorju. Doletela me je prijetna dolžnost, da sem bila starešina tabora. Vso oskrbo – hrano in prenočišče – nam je že četrtič priskrbel osnovna šola iz Lovrenca na Pohorju. Brez njih našega zimskega tabora ne bi bilo. Taborilo je petinpetdeset članov in to medvedki, čebelice, taborniki in tabornice, vodniki ter drugo potrebno vodstvo.

Program in samo delo je potekalo po vnaprej določenem programu. Vsaka ura je bila izpolnjena. Osvajali smo taborniške veščine, imeli tekmovanje v orientaciji, signalizaciji, premagovanju ovir itd. Naj povem, da smo si s taborniki ogledali tudi tovarno kos in srpov, medvedke in čebelice pa smo popeljali na ogled »Marlesa«. Gozdno gospodarstvo Maribor je predvajalo film o gozdovih in jelenih in za cenejše smučanje je poskrbelo GG Maribor, TOZD gozdarstva Lovrenc. Tudi lovec Paradiž nas je razveselil in najmlajše člane našega taborniškega odreda popeljal na Kumen, da so lahko krmili gozdne živali.

Še posebno pa bi se želela v TV-15 zahvaliti borcem, ki so nas obiskali na našem taborniškem večeru! Saj mi taborniki zvesto gojimo tradicije narodnoosvobodilnega boja in hodimo po poteh naših borcev. Naj izrečem zahvalo tovarišu Toreju, predsedniku ZB Lovrenc na Pohorju ter Tonetu Ulrihu, Ivanu Verbotnu, Tonetu Gregorčiču, zastopnikom krajevne skupnosti Milanu Podkrižniku ter vsem zastopnikom omenjenih tovarn in gozdarjem.

Hvala vam, tovariši, za vse tople in spodbudne besede.

Toliko o zimskem taboru taborniškega odreda »Samorastniki« v Lovrencu na Pohorju.

MARIJA POTISK
Aškerčeva 11, p. Maribor

Poziv k akciji

Članek tovariša Jožeta Marna v 1. številki TV-15, ki je izšla 11. januarja 1979, bi morali vsi člani ZB razumeti kot poziv k akciji za pridobivanje novih naročnikov za TV-15. Pa še to: namesto v vsako partizansko družino, recimo v vsako družino, še posebno tam, kjer raste nov rod!

TV-15 bi priporočila tudi vsem šolam, posebno še zgodovinskim krožkom, ki lahko prav iz tega časopisa črpajo zgodovino svojega in širšega območja ter jo s pripovedmi borcev še izpopolnjujejo. Kako bi se sicer člani zgodovinskega krožka na osnovni šoli v Polhovem gradu lahko tako lepo poslovlili od umrlega borca Poldeta Koritnika, če ne bi tega že delali. (Sestavek je bil objavljen na mladinski strani!) Lepše se mu niso mogli oddolžiti. Ideje, ki jim jih je vcepil pred štirimi leti, žive in lahko jim verjamemo, da jih bodo razvijali naprej. Zamisel je posnemanja vredna in zgodovinski krožek na šoli v Polhovem Gradcu, vodi ga tovarišica Kavčičeva, za služi priznanje.

V poplavi mnogih drugih časopisov, ki dobivajo izdatno družbeno pomoč, kar za naš časopis ne bi mogli trditi – TV-15 niti ni drag. Akcijo za dvig naklade začnimo člani ZB najprej pri sebi in jo razširimo na ustanove, šole, podjetja, kjer delujejo aktivni ZB. Da se to da, nam je lep primer predsednica krajevne organizacije ZB Srednja vas v Tuhinjski dolini Ana Brlec, ki jih je v kratkem času pridobila štirinajst. Krajevne organizacije ZB posnemajte jo!

Marica Brejc
Miklavčičeva 5, p. Kamnik

Skupščina SR Slovenije je konec decembra 1978 uzakonila zelo pomembne novosti na področju zaposlovanja upokojencev. Te novosti prinašata dva zakona:

– zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ter

– zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o delovnih razmerjih, ki sta objavljena v Uradnem listu SRS z dne 28. 12. 1978 št. 30.

Spremembe in dopolnitve obeh zakonov predstavljajo celoto ureditve področja zaposlovanja upokojencev, in sicer tako, da

– zakon o delovnih razmerjih določa pogoje, kriterije in postopek zaposlovanja upokojencev,

– zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju pa ureja posledice zaposlitve na prejemanje pokojnine in pravice upokojenca po končani zaposlitvi.

V čem so te novosti oziroma posebnosti?

Zakon izhaja iz načelnega stališča: Delavec naj ostane aktiven, dokler in v takem obsegu, kot mu to dopuščata njegovo zdravstveno stanje in njegova delovna zmoglost.

To načelo uzakonja že zakon o delovnih razmerjih iz leta 1977 s tole določbo (171. člen): Delavcu, ki izpolni pogoje za polno osebno pokojnino, to je, ko dopolni 40 (moški) oziroma 35 (ženska) leta pokojninske dobe, po sili zakona, to je, proti delavčevi volji preneha delovno razmerje samo tedaj, če ta delavec in delavci temeljne organizacije niso sporazumni, da delavec nadaljuje delovno razmerje. Če so soglasni o tem, tak delavec nadaljuje delo v temeljni organizaciji še naprej – še po preteku 40 oziroma 35 let dela.

Ker se borem NOV udeležba v NOV dvojno všteta v pokojninsko dobo in zaradi tega pogoj za pravico do polne osebne pokojnine izpolni jo prej, ko poteče 40 oz. 35 let dejanske delovne dobe, in ker imajo borci pravico do polne osebne pokojnine že pri 35 oz. 30 letih pokojninske dobe, zakon borem prizna posebno pravico z namenom preprečiti, da bi borcu NOV delovno razmerje prenehalo prej, ko ima 40 oz. 35 let dejanske dobe. Zakon jim namreč priznava pravico, da oni sami odločajo o tem, ali naj se posebna doba všteta enojno – kadar se preloži, ali izpolnjuje pogoje za polno osebno pokojnino kot razlog za prenehanje delovnega razmerja po samem zakonu.

Novela zakona o delovnih razmerjih to pravico priznava tudi delavcem, ki se jim zavarovalna doba šteje s povečanjem (na primer: 12 mesecev dela se šteje za 18 mesecev zavarovanja; recimo rudarji). Takemu delavcu se izpolnitev pogojev za polno osebno pokojnino ugotavlja v dejanskem trajanju, če to želi.

Spremenjeni zakon o delovnih razmerjih torej nikogar ne zavezuje, da se mora

Ali pokojnina ali osebni dohodek – ne pa oboje hkrati

upokojiti, ko izpolni pogoje za polno osebno pokojnino. Odločitev o tem je prepuščena delavcem temeljne organizacije in prizadetemu delavcu samemu. Zakon izhaja iz načelne predpostavke, da so za nadaljnje delo v delovnem razmerju odločilne delavčeve delovne in strokovne sposobnosti, njegovi delovni uspehi in kadrovski interesi temeljne organizacije. Gre torej za odločitev v skladu s kadrovsko politiko temeljne organizacije.

Ko se delavec upokoji – ko postane upokojenec, uživalec starostne pokojnine, preneha biti aktiven, to je, delavec v združenem delu.

Mnogi upokojenci pa so sposobni in žele delati tudi po upokojitvi. Zakon nobene upokojenca ne ovira, da bi še delal po upokojitvi.

Vendar so se mnogi upokojenci doslej zaposlili tako, da so hkrati postali delavci in imeli tako dvojni status: Bili so upokojenci hkrati pa delavci v združenem delu, bili so uživalci oziroma prejemniki pokojnine in prejeli osebni dohodek ter imeli še druge pravice delavca (dopust, dodatek za leta, regres itd.).

In najpomembnejša novost, ki jo prinaša nova ureditev je v tem, da odpravlja oziroma preprečuje ta dvojni status. Z drugimi besedami, nihče ne more biti istočasno upokojenec in delavec v združenem delu, nihče ne more istočasno prejemati pokojnine in osebni dohodek ter imeti še druge pravice delavca. To je sistemsko najpomembnejša novost nove ureditve in velja za vse. Izjeme od tega načela ni.

Delavec v združenem delu je vsakdo, ki sklene delovno razmerje, ki je v delovnem razmerju.

Vsak upokojenec lahko sklene delovno razmerje. Če pa je upokojenec sklenil delovno razmerje in s tem postal delavec v združenem delu z vsemi pravicami, obveznostmi in odgovornostmi, za ta čas po samem zakonu izgubi svojstvo upokojenca ali kakor drugače rečemo »se reaktivira« in se mu za ta čas pokojnina ne izplačuje. Ta čas prejema samo osebni dohodek.

To velja tudi v primeru, da upokojenec začne opravljati samostojno dejavnost ali da je iz drugega naslova obvezno zavarovan.

Izjeme ni.

V tem času uživanje oziroma izplačevanje pokojnine počiva, miruje; pokojnina pa se mu začne zopet izplačevati, ko tak delavec preneha z delom v delovnem razmerju. Zopet mu oživi svojstvo upokojenca, ker je prenehal biti

delavec v združenem delu in zato tudi ne prejema več osebnega dohodka.

Rekli smo, da se mu začne zopet izplačevati pokojnina. Do kakšne pokojnine je upravičen potem, ko preneha biti delavec in zopet postane upokojenec?

V tem pogledu je treba razlikovati, ali ima upokojenec polno pokojninsko dobo, to je 40 (moški) oziroma 35 (ženska) let (borci 35 oziroma 30 let) ali nima še polne pokojninske dobe.

Če tak upokojenec že ima polno pokojninsko dobo, se mu osebni dohodek iz te zaposlitve lahko upošteva za novo odmero pokojnine. Lahko pa mu že odmerjena pokojnina poveča za vsako leto zaposlitve po določbi statuta Skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji za 1% do največ 5% (pet let nove zaposlitve).

Če tak upokojenec še nima polne pokojninske dobe in je bil zaposlen najmanj s polovičnim delovnim časom, se mu čas trajanja take zaposlitve oziroma zavarovanja ali opravljanja samostojne dejavnosti šteje za odstotno povečanje že uveljavljene pokojnine. To pomeni, da se mu pokojnina za vsako leto poveča za 2% pokojninske osnove. Prav tako se takemu upokojencu osebni dohodek iz te zaposlitve všteta v pokojninsko osnovo, to je ima pravico do nove odmere pokojnine.

Vse spredaj navedeno velja v primeru, da upokojenec sklene delovno razmerje.

Tako zakon o združenem delu (175. člen) kot zakon o delovnih razmerjih (213. do 217. člen) pa uzakonjuje neko posebno razmerje, pogodbeno razmerje, ko nekdo opravlja neko delo v organizaciji združenega dela po pogodbi o delu oziroma na podlagi sklenjene pogodbe o delu. To razmerje ni delovno razmerje.

Na podlagi pogodbe o delu pa se lahko opravljajo samo določena dela, ki jim zakona pravita začasno ali občasno delo.

Delavec, ki opravlja za temeljno organizacijo združenega dela tako začasno ali občasno delo po pogodbi o delu, ni v delovnem razmerju. Z drugimi besedami: Ta oseba ni združen delavec, ni delavec v združenem delu in zato nima nobenih pravic delavca v združenem delu in tudi ne pravice do osebnega dohodka.

Taki osebi za to delo gre le »zaslužek« in je obvezno zavarovana le za primer nesreče pri delu in obolenje za poklicne bolezni.

Zgoraj opisana ureditev

zaposlovanja upokojencev dosledno in brezizjemno upravlja načelo: Če je upokojenec v delovnem razmerju, ne more biti istočasno tudi upokojenec in prejemati pokojnino. Kot že rečeno, delo po pogodbi o delu ni delovno razmerje. Upokojenec lahko opravlja delo tudi po pogodbi o delu in v tem primeru ne postane delavec v združenem delu. Kljub temu da dela po pogodbi o delu, ostane samo upokojenec, torej nima dvojnega statusa: ni upokojenec in delavec hkrati.

Glede na to se upokojencu, ki dela po pogodbi o delu, med opravljanjem tega dela izplačuje pokojnina.

Novela zakona o delovnih razmerjih je prinesla posebno novost na področje pogodbe o delu.

V čem je ta novost?

Do te novele je zakon o delovnih razmerjih dovoljeval pogodbe o delu samo za t. i. občasna oziroma začasna dela, ki trajajo največ 60 oziroma 90 dni v posameznem koledarskem letu.

Novela zakona o delovnih razmerjih pa je uzakonila novo obliko oz. nov tip pogodbe o delu (poleg že preje omenjene oblike za občasna oziroma začasna dela), ki jo sklepajo lahko samo upokojenci.

V čem je ta nova oblika pogodbe o delu?

Delavci v temeljni organizaciji določijo v samoupravnem splošnem aktu dela, ki jih lahko opravljajo upokojenci po pogodbi o delu. Delavci v temeljni organizaciji kot taka dela lahko določijo katera koli dela. To torej niso tista, ki jih naštevajo 213. in 215. člen zakona o delovnih razmerjih kot občasna oz. začasna dela in smejo trajati največ 60 oziroma 90 dni v posameznem koledarskem letu. Seveda upokojenci še naprej lahko po pogodbi o delu opravljajo tudi taka občasna oziroma začasna dela.

Delavci v temeljni organizaciji med dela, ki jih lahko opravljajo upokojenci po pogodbi o delu, lahko predvidijo tudi stalna dela, torej taka, ki trajajo skozi vse leto in vsak dan – vendar z omejitvijo, da trajajo največ 21 ur na teden.

Določitev takih del je zelo važna, ker je pogoj in podlaga za sklenitev nove oblike pogodbe o delu z upokojenci. Če delavci v temeljni organizaciji ne določijo takih del v svojem samoupravnem splošnem aktu, lahko z upokojenci sklenejo pogodbo o delu samo za opravljanje občasnih oziroma začasnih del, ki jih naštevajo 213. do 215. člen zakona o delovnih razmerjih.

Namen uzakonitve te nove oblike pogodbe o delu je v tem, da omogoča upokojen-

cem čim daljšo aktivnost, ne da bi izgubili status upokojenca in s tem prejemanje pokojnine. Tako si upokojenci lahko z lastnim delom izboljšujejo svoj socialno ekonomski položaj. Takšna ureditev pogodbe o delu ustreza socialno ekonomskemu razlogom in specifični strukturi prebivalstva v SR Sloveniji.

Doslej je bila uzakonjena obveznost upokojencev s polno pokojninsko dobo plačevati poseben prispevek, če sta pokojnina in dohodek upokojenca iz zaposlitve skupaj presegala dvojni znesek povprečnega osebnega dohodka vseh zaposlenih iz prejšnjega leta v SR Sloveniji.

Spremenjeni zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju odpravlja to obveznost oziroma ta posebni prispevek, saj zanj v novi ureditvi ni več razloga, ker nihče ne more prejemati pokojnine in osebnega dohodka hkrati.

Pač pa je »zaslužek« upokojenca iz pogodbe o delu podvržen davku kot vsak drug priložnostni dohodek. Seveda pa to ne velja samo za dohodek upokojenca iz pogodbe o delu. Ta davek plačuje vsak občan, ki ima dohodek iz pogodbe o delu. Zato to ni davek, ki ga plačujejo samo upokojenci, temveč vsak občan. Torej so upokojenci glede tega davka v enakem položaju kot vsi drugi občani.

Uživanje pokojnine med zaposlitvijo vojaških upokojencev ureja (zvezni) zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vojaških zavarovancev. Glede na to se zastavlja vprašanje, kako nova ureditev uživanja pokojnine med zaposlitvijo po našem republiškem zakonu vpliva na uživanje pokojnine vojaških upokojencev med zaposlitvijo.

Najprej moramo ugotoviti, da naš republiški zakon ne spreminja in ne more spreminjati določb zveznega zakona o uživanju pokojnine med zaposlitvijo. Zato vojaški upokojenci med zaposlitvijo uživajo oziroma ne uživajo pokojnine pač tako, kakor to ureja zvezni zakon.

Kako pa zvezni zakon ureja uživanje pokojnine vojaških zavarovancev med zaposlitvijo?

Zvezni zakon (člen 71.1) določa, da se starostnemu, invalidskemu ali drugemu družinskemu upokojencu, ki se zaposli, izplačuje pokojnina po predpisih, ki veljajo na območju pristojne skupnosti – v našem primeru torej po našem republiškem zakonu.

To je načelo, ki nam pove: Uživanje pokojnine vojaških upokojencev se ravna po republiških predpisih.

Od tega načela pa zvezni zakon določa izjeme, kar pomeni, da se v primerih, ki jih določa zvezni zakon, uživanje pokojnine ne ravna po republiškem, temveč po zveznem zakonu. Ti primeri so naslednji:

– invalidskemu upokojencu, ki stopi v delovno razmerje ali opravlja samostojno poklicno dejavnost, se izplačuje 50% pokojnine, če je to zanj ugodnejše kot po republiškem predpisu (člen 71.2 zveznega zakona);

– upokojencu, ki se zaposli v tujini ali tam opravlja samostojno dejavnost, se za ta čas ustavi izplačevanje pokojnine (ne glede na republiški predpis) – tudi, če bi republiški predpis to dopuščal (člen 71.3 zveznega zakona);

– po 176. členu zveznega zakona za zaposlene sedanje upokojence sicer velja to, kar je spredaj povedano, z naslednjo izjemo: Za zaposlene sedanje starostne upokojence, ki so pokojnino uveljavili, preden so izpolnili splošne pogoje za pravico do starostne pokojnine, se uporabljata prva in druga alineja ali kratko drugače povedano: izplačuje se jim 50% pokojnine, če pa so zaposleni v tujini, se jim ta čas pokojnina ne izplačuje.

Nova ureditev velja od 6. januarja 1979. To praktično pomeni: Upokojenci, ki ta dan niso bili zaposleni in se sedaj zaposle s tem, da sklenejo delovno razmerje, ta čas ne prejemajo pokojnine. Če pa sklenejo pogodbo o delu in delajo po pogodbi o delu 21 ur tedensko, se jim pokojnina izplačuje.

Toda te pogodbe ne morejo skleniti, če in dokler delavci v temeljni organizaciji v samoupravnem splošnem aktu ne določijo del, ki jih lahko opravljajo upokojenci po pogodbi o delu.

Za na dan uveljavitve zakona zaposlene upokojence pa zakon predpisuje prehodno obdobje šestih mesecev, torej do 6. julija 1979, da obstoječa razmerja uskladijo z novo ureditvijo. Z drugimi besedami: delavci v temeljnih organizacijah morajo delovna razmerja oziroma pogodbe o delu, sklenjene z zaposlenimi upokojenci, urediti v skladu z novo ureditvijo.

V tem času se morajo odločiti, ali bodo vnaprej splošno zaposleni ali bodo sklenili delovno razmerje ali pogodbo o delu. V tem času uživajo pokojnino, kot so jo doslej. Po tem roku pa se jim ustavi izplačevanje pokojnine, če bodo v delovnem razmerju, oziroma se jim izplačuje pokojnina, če bodo delali po pogodbi o delu.

Pa tudi delavci v temeljnih organizacijah morajo v tem času opraviti pomembno nalogo: Določiti morajo dela, ki jih lahko opravljajo upokojenci po pogodbi o delu.

Če delavci v temeljnih organizacijah v tem roku ne opravijo te naloge, po 6. juliju v teh organizacijah noben upokojenec ne more delati po pogodbi o delu (tudi ne tisti, ki danes dela po pogodbi o delu) – vse dotlej, dokler tega akta ne sprejmejo. Pač pa delavci v temeljnih organizacijah, ki ne sprejmejo takšnega akta, kljub temu lahko po tem roku zaposlujejo upokojence kot delavce v delovnem razmerju – ker za sklenitev delovnega razmerja z upokojencem zakon ne predpostavlja oziroma ne zahteva nobene posebne samoupravne norme.

Franc Bricelj

Pogovor z generalnim sekretarjem zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije
Tonetom Turnherjem

Odločno po načrtani poti

V torek, 30. januarja letos, se je generalni sekretar zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Tone Turnher v Beogradu pogovarjal z glavnim urednikom »4. julija« Andrijom Čolakom in Silvom Terškom, glavnim urednikom TV 15; neposreden povod za pogovor s tovarišem Turnherjem je bila nedavna seja predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

Vprašanje: Tovariš sekretar. Prosim vas, da na kratko ocenite delo osmega kongresa Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Je šlo na tem delovnem srečanju jugoslovanskih borcev za kakšne bistvene novosti v delu borčevske organizacije?

Odgovor: Tovariš Kosta Nadj, predsednik ZZB NOV Jugoslavije, je v uvodnem referatu na prvi seji predsedstva ZZB NOV Jugoslavije poudaril, da je bil 8. kongres v Budvi velika družbenopolitična manifestacija, ena najpomembnejših po 11. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije. Prisotnost predsednika Tita na tem kongresu pa ni samo vplivala na izjemno prijetno razpoloženje delegatov, pač pa tudi na pristop in način dela kongresa; bila je priznanje borcem za vse naše dosedanje delo.

Naj kar takoj poudarim, da je imel kongres izrazito delovni značaj. Kar se tiče nalog in zaključkov, ki smo jih na kongresu sprejeli, je treba reči, da pravzaprav ne gre za nič novega. Naša naloga je bila, da analiziramo delo v prvem mandantem obdobju delegatskega sistema – socialističnega samoupravnega sistema in da utrdimo nadaljnjo pot tega dogovorjenega družbenopolitičnega sistema, ki smo ga zapisali v ustavi in v zakonu o združenem delu. Šlo je torej samo za izpopolnjevanje in utrjevanje že dogovorjenega.

Na kongresu smo sprejeli tudi zaključke o posameznih področjih delovanja borčevske organizacije Jugoslavije in s tem v zvezi določili neposredne naloge. Posebno pozornost smo namenili na kongresu sprejetemu statutu ZZB NOV Jugoslavije. V njem smo utrdili že obstoječe delegatske odnose v naši organizaciji. Več pozornosti smo namenili vlogi delegatov in delegacij ter našim medsebojnim odnosom vse od Združenja borcev v krajevnih organizacijah do Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Komisija, ki je pripravljala statut, si je prizadevala natančneje opredeliti vlogo Zveznega odbora, a smo v glavnem ostali na prejšnjem. To pa je področje, kjer nas čaka še precej obsežno delo.

Vprašanje: Kako ste, tovariš sekretar, v akcijskem programu ZZB NOV Jugoslavije opredelili vlogo in mesto borčevske organizacije v skupni fronti organiziranih socialističnih sil?

Odgovor: Na seji predsedstva ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 23. januarja, letos, smo razpravljali o akcijskem programu zveznega odbora za prihodnje mandatno obdobje štirih let. Prepričan sem, kar je potrdila tudi seja predsedstva, da smo vnesli v akcijski program vse tisto, kar narekuje naše naloge v tem obdobju. Gre za vlogo borčevske organizacije v družbenopolitičnem sistemu, za njeno mesto v SZDL, v naših medsebojnih delegatskih odnosih v sami organizaciji in za naloge, ki so pred nami v zvezi s posameznimi področji našega delovanja. V akcijskem programu je natančno opredeljena vloga zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije v družbenopolitičnem sistemu, možnosti za operativnost organizacije in aktivnejšega odnosa pri reševanju posameznih vprašanj.

Na kongresu smo opozorili na nekatere posebnosti članstva v naši organizaciji, ki pogojujejo našo operativno sposobnost. Da, poseben poudarek smo dali našemu delu v skupni fronti organiziranih socialističnih sil, v SZDL. Tu dajemo aktivno politično podporo politiki Zveze komunistov pri reševanju vseh sistemskih vprašanj našega političnega družbenega in političnega ekonomskega značaja. S tem v zvezi smo borci prisotni v konkretnih akcijah v sredinah kjer živimo in delamo. Naše naloge, da sodelujemo pri delu na ravni SZDL, predvsem v sekcijah kot novi metodi delovanja Socialistične zveze, se dobro zavedamo.

Vprašanje: V kolikšni meri se borci pri reševanju nalog, ki izhajajo iz akcijskega programa, obračajo v svojo revolucionarno preteklost?

Odgovor: Seveda gre v akcijskem programu ZZB NOV Jugoslavije za posamezne naloge, ki so bile še pred leti razumljene morda kot izključno naloge borcev pa so dobile skozi podružbljanje širšo družbenopolitično verifikacijo. Mislim, da je eno izmed naših os-

novnih vprašanj nadaljevanje in negovanje revolucionarnih tradicij. Pri tem mislim na neprekinjenost revolucije v vseh pogledih našega revolucionarnega razvoja. Sprašujete, v kolikšni meri se borci obračamo v svojo revolucionarno preteklost! Le v toliko, kolikor so nam potrebni novi navdihi, nove moči za korak naprej, kolikor se želimo obogatiti s posameznimi etičnimi krepostmi v naših medsebojnih odnosih. V tem okviru imamo vrsto nalog, ki jih bomo obravnavali zelo pozorno.

Glejte. Pisanje monografij o vsem, kar je tvorilo naš narodnoosvobodilni boj, je za nas borce še posebno pomembno vprašanje. To delo bi morali pripeljati na višjo

znanstveno raven. Zgodovinski dokumenti morajo postati osnova naših trditvev, spomini posameznikov pa bolj ilustracija posameznih dogodkov. Pogosto naletimo na pisanja, v katerem udeleženci NOB s precej osebnimi merili ocenjujejo zelo pomembna vprašanja. Tako nastanejo pogosto neresnice, ki škodijo zgodovini NOB. Seveda ne gre zahtevati, da je pisanje monografij že zgodovina. Toda treba si je prizadevati, da zberemo kar najbolj kvalitetno gradivo za kasnejše pisanje zgodovine. Nekateri posamezniki zelo radi poudarjajo predvsem slabo v naši oboroženi revoluciji. Če bi bilo v njej res predvsem slabo, ta revolucija ne bi mogla zmagati! Seveda pa so sestavljali borce naše revolucije najpreprostejši ljudje, ki so pač imeli dobre pa tudi slabe

lastnosti. Mi sicer moramo dovoliti, da pišejo o NOB tudi tisti, ki tega obdobja niso doživeli. Toda za takšnim pisanjem mora trdno stati osebna odgovornost, ni pa potrebno, da stoji za njim tudi borčevska organizacija. Kadar to organizacija stori, mora biti posredi angažirano pisanje, ki upošteva dogovorjeno metodologijo dela in objektivno resnico.

Ob tem naj omenim izjemno kvalitetno knjižno zbirko NOV in POS v Sloveniji. Vsebuje več kot štirideset monografij brigad in drugih področij našega narodnoosvobodilnega boja. Pri tem gre za bogate izkušnje, ki bi jih veljalo posnemati tudi drugod po Jugoslaviji. Kadar je takšno delo dobro organizirano, denar ni odločilnega pomena.

Vprašanje: V kolikšni meri naj bi bili, tovariš sekretar, borci vključeni pri nalogah s področja splošnega ljudskega odpora. Včasih se zdi, da nekdanji udeleženci NOB v svoji delovni zagnanosti kar nekako pozabijo na pezo svojih let.

Odgovor: Da, pri teh vprašanjih morajo borci paziti, da ne prevzamejo v preveliki meri konkretnih operativnih nalog na svoja pleča. Nekoč nam je tovariš Franc Leskošek-Luka rekel: »Mi stari partizani bi bili tudi danes najboljši borci. Ker ne moremo več teči, bi do konca ostali na odrejenem mestu!« Zdaj je naloga borcev bolj v tem, da poskušajo prenašati in posredovati svoje bogate izkušnje iz partizanskega vojskovanja na mlajše tovariše. Seveda se pri tem ne gre postavljati v vlogo nekakšnega učitelja, pač pa v vlogo enakopravnega sogovornika.

Vprašanje: Omenili ste podružbljanje nekaterih nalog, ki so bile nekdanje razumljene kot izključna naloga borčevske organizacije. Koliko je bilo v resnici storjenega na tem področju?

Odgovor: Podružbljanje posameznih nalog ZZB NOV, nalog, ki izhajajo iz struktur borčevske organizacije, je zelo pomembno vprašanje. Na to je opozorila tudi nedavna seja predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. Brez dvoma smo predolgo razumevali posamezna vprašanja kot izključno vprašanja naše organizacije. Izpadlo je

včasih celo tako, kot da se mi borci borimo za neke svoje izjemne pravice v okviru medsebojnih družbenih odnosov. Posledica tega in splošne demokratizacije naših družbenih odnosov je bila, da je prišlo do resnega zavzemanja za podružbljanje teh vprašanj; ne samo s področja revolucionarnih tradicij. To pa je mogoče narediti le skozi naše delo v Socialistični zvezi. Posamezne republiške konference SZDL so ta vprašanja že zelo zavzeto obravnavale. Ustanovljeni so bili sveti za razvijanje revolucionarnih tradicij, za varovanje spomenikov in obeležij NOB v Jugoslaviji. V nekaterih republikah imajo celo občinski odbori takšne svete. V njih je sicer še vedno precej borcev NOV, a tudi ljudi iz najrazličnejših institucij ter ustanov, ki morajo po svojem osnovnem poslanstvu opravljati nekatere naloge s tega področja. Slednje pa pomeni tudi aktivizacijo mladih ljudi na tem področju.

Pri podružbljanju gre tudi za nekatera vprašanja v zvezi z borčevsko zaščito. Pri tem pa naj kar takoj poudarim, da bi morali s tem v zvezi samoupravne interesne skupnosti pokojninskega varovanja, zdravstvene zaščite in tudi socialnega skrbstva, več narediti. Povsem razumljivo je, da so borci kot posamezniki vlagali velika sredstva v te samoupravne interesne skupnosti in da imajo tudi pravico, da jih koristijo v okviru celotne borčevske zaščite.

V nekaterih republikah so skupščine posameznih samoupravnih interesnih skupnosti ustanovile posebne odbore borcev v okviru svojih skupščin. Ti odbori se zavzemajo predvsem za reševanje borčevskih vprašanj v okviru posameznih SIS in s svojimi predlogi nastopajo pred skupščino. Pri tem ne gre za bitko ozkih borčevskih interesov pač pa za akcijo, ki je v interesu združenega dela delovnega človeka, njegovih demokratičnih in materialnih pravic.

Izpopolnjevanje zaščite borcev in invalidov NOV ter vsega kompleksa tega problema, o čemer se je na 8. kongresu v Budvi veliko razpravljalo, je tudi naša pomembna naloga. Seveda ne gre za odpiranje kakšnih novih os-

novnih pravic. Treba je le že obstoječe pravice, ki jih zagotavlja federacija, izpopolnjevati in vskladiti z materialnimi možnostmi naše družbe. Ob tem pa se moramo zavedati, da pretirano obremenjevanje te družbe, katere pomembni soustvarjalci smo tudi mi borci, lahko pomeni krhanje naših ekonomskih možnosti.

Vprašanje: Zdi se, tovariš sekretar, da je prišlo celo do podružbljanja nekaterih nalog, ki jih je doslej opravljala izključno federacija. V mislih imam mednarodno sodelovanje s posameznimi borčevskimi organizacijami.

Odgovor: Res je. Splošna usmeritev naše družbe je, da naj bi prišlo do večjega podružbljanja tudi naših mednarodnih odnosov in mednarodne politike. Mi bomo to podružbljanje usklajevali skozi našo komisijo, ki jo, tako kot ostale, sestavljajo delegati vseh republik in pokrajin in nekateri člani zveznega odbora. To naše delo bo seveda v okviru dogovorjene politike aktivne koeksistence in naše neuvrčenosti. Pokazala se je velika potreba, da republike in pokrajine aktivneje sodelujejo pri opravljanju teh nalog.

Zveza združenj borcev Jugoslavije je aktivno in uspešno povezana z borčevsko organizacijo AN-PI iz Italije in z drugimi organizacijami borcev in internirancev. Zelo dobro sodelujejo z Zvezo koroskih partizanov v Avstriji. Imamo tudi aktiven odnos do naših manjšin v sosednjih državah, pri čemer je naša politika sestavni del politike naše Socialistične zveze. Velik prispevek k tem medsebojnim odnosom je to, da smo v zadnjem obdobju uspeli podeliti odlikovanja borcem, ki so sicer tuji državljani, a so se borili med vojno v Jugoslaviji. Ne gre samo za predstavnike naših manjšin, temveč tudi za Italijane, Avstrijce, Poljake, Čehoslovake. V pisarni za odlikovanja je pripravljenih še nekaj sto že sprejetih predlogov za odlikovanja tistim, ki so jih z udeležbo v NOB na naših tleh tudi zaslužili. Po načinu, kako ti odlikovanci ta priznanja sprejemajo vidimo, da jim veliko pomenijo.

Vprašanje: Bi nam lahko pojasnili, kako je predsedstvo ZZB NOV Jugo-

slavije začrtalo vlogo in mesto zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije?

Odgovor: Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije bo tudi v prihodnje skrbel za osnovno politično usmeritev in delovanje naše borčevske organizacije. Pri tem se bo bolj usmerjal na posamezna vprašanja, ki se nanašajo na njegovo vlogo v federaciji. Gre za utrjevanje političnega sistema v federaciji, za medsebojno dogovarjanje in sporazumevanje. Ne vidim potrebe, da bi zvezni odbor v podrobnostih odredil naše mesto v krajevnih skupnostih. Tod življenje samo odreja pogoje medsebojnega obnašanja. Nenavsezadnje o teh stvareh skrbijo občinski, republiški in pokrajinski odbori. Naše delovne skupine so sestavljene po principu delegatskega sistema in so telesa zveznega odbora, ne pa nakakšna mešana telesa s predstavniki mnogih iz najrazličnejših institucij federacije. Tako ne more več prihajati do prevladovanja interesov posameznih struktur v federaciji nad interesi republik in pokrajin. Slednje pa ne pomeni, da v prihodnje ne nameravamo sodelovati z zainteresiranimi institucijami, družbenimi organizacijami, s katerimi smo povezani po vsebini dela.

Seveda se zavedamo, da se moramo tudi mi sami v naši organizaciji kar najbolj delegatsko obnašati. Moramo se dogovarjati in nikakor vsiljevati kakršnihkoli rešitev. Tudi z vsem tem ne gre za nič novega, le da smo se za že ustevenjen način dela še bolj opredelili.

Nekaj pa vendar velja poudariti: vprašanja naših medsebojnih odnosov. Pri tem gre za pomembno vsebinsko pa tudi politično vprašanje. O njem je treba razpravljati kot o problemu, ki se kaže med opravljanjem vseh naših nalog v družbi. Zavedati se je treba, da so starejši ljudje še toliko bolj potrebni iskrenega tovarištva, drobnih pozornosti in občutka, da niso sami ter nepomembni.

Vprašanje: Na minulem kongresu Zveze sindikatov Jugoslavije je tovarš Tito poudaril potrebo po kolektivnem vodstvu. Ali so člani ZZB NOV Jugoslavije o tej iniciativi že razpravljali?

Odgovor: Tej iniciativi smo dali borci velik poudarek. Borci podpiramo potrebo po kolektivnem vodstvu in kolektivni odgovornosti. Nenavsezadnje, komu naj bi bila ta vzpodbuda bližja kot nam, udeležencem narodnoosvobodilnega boja!

Na predsedstvu ZZB NOV Jugoslavije smo sklenili ustanoviti posebno komisijo – delovno skupino, ki bo to vprašanje zavzeto obravnavala. Na prvi seji te komisije, ki bo prihodnji mesec, bomo o tem razpravljali na osnovi gradiva, ki ga bomo dobili od republik in pokrajin. Razumljivo, da bomo pri tem upoštevali tudi razprave predsedstva Zveze komunizma in komisije za ustavno vprašanja pri skupščini SFRJ, delovnih skupin v okviru SZDL in drugih. Borci menimo, da bi bilo kakršnokoli posploševanje, kakršnakoli naglica ali kampanjski pristop k temu vprašanju, kvarno. To bi lahko samo zaviralo vsebinsko reševanje tega problema, pri katerem pravzaprav ne gre za nekaj povsem novega; gre za normalni razvoj demokratizacije medsebojnih odnosov. Nam je povsem jasno, da ne gre za nikakršno nezaupanje do forumov in izvršilno političnih teles. Gre za vprašanje kolektivne odgovornosti, za metode in način medsebojnega dogovarjanja.

Vprašanje: Vloga ZZB NOV Jugoslavije kot družbenopolitične organizacije ni majhna, odgovornost delegatov tudi ne. Kako je poskrbljeno, da bodo o vsem natančno in dovolj hitro informirani?

Odgovor: Temu vprašanju bomo namenili v našem predsedstvu veliko pozornost. Kmalu bo v skupščini SFRJ tudi sprejet poseben dokument o vlogi in nalogah v družbenem sistemu informiranja. Delegatom moramo dati kar najboljše informacije, če želimo opraviti zahtevne naloge. Dobro mora biti urejeno informiranje na nivoju zveznega odbora. Drugo je vprašanje naše interne informacije, ki mora biti rezultat komuniciranja med republikami in pokrajinami ter zveznega odbora in to v obeh smereh. Prenašanje delovnih izkušenj bomo skušali urediti s pomočjo informativnega biltena

zveznega odbora. Moral pa bo biti politično aktualen in tak, da se bo lahko v njem našla vsaka republika in pokrajina.

Omeniti je treba tudi naš tisk. Imamo 4. jul, ki je zvezno glasilo ZZB NOV Jugoslavije, TV-15, ki je glasilo slovenske borčevske organizacije in regionalno borčevsko glasilo Poruka bora iz Splita. V prihodnje bi veljalo poiskati najbolj način sodelovanja med omenjenimi tremi časniki. Pri tem bomo morali še posebno spregovoriti o mestu in vlogi našega zveznega glasila. V vsakem primeru pa opravljajo vsa tri glasila pomembno vlogo in poslanstvo. Tega se v posameznih primerih premalo zavedamo.

Vprašanje: Tovariš sekretar, pred nedavnim je bila v Beogradu razstava o avstrijskem oporniškem gibanju. Pripravljena je bila v okviru sodelovanja med muzejem narodov in narodnosti Jugoslavije iz Beograda in dokumentacijskim centrom na Dunaju, ki ga vodi dr. Herbert Stajner. Kako ocenjujete to razstavo?

Odgovor: Vloga dokumentacijskega centra na Dunaju nam je dovolj znana, saj gre za izjemno institucijo, ki je bila ustanovljena ob velikih naporih posameznih demokratov in borcev oporniškega gibanja v Avstriji. Center je opravil veliko delo ne samo pri zbiranju dokumentov, pač pa tudi na področju seznanjanja avstrijske javnosti, predvsem mladih ljudi, z oporniškim gibanjem in dogajanjem v koncentracijskih taboriščih v Avstriji in hitlerjevski Nemčiji.

Omenjena razstava je bila precej obsežna. Zelo podrobno je seznanila našo javnost z avstrijskim oporniškim gibanjem. Toda pri tem so bile tudi pomanjkljivosti. Vloga koroških partizanov in slovenskih borcev je bila pri ustvarjanju demokratične Avstrije med drugo svetovno vojno mnogo večja, kot je bila prikazana na omenjeni razstavi. To dejstvo je bilo zanemarjeno tudi v uvodnem govoru dr. Petra Damjanovića, direktorja instituta sodobne zgodovine. Prav gotovo k takšnim vprašanjem ne bi smeli pristopati improvizirano, kot je bil to primer na omenjeni razstavi. S. T.

Zdravljenje, rekreacija, oddih

Akcijski program

Komisija za vojaške vojne invalide je v začetku februarja na seji obravnavala vprašanja o izvajanju in nadaljnjem urejanju sistema socialne varnosti borcev NOV in VVI. Poudarek je bil na programu oddiha in rekreacije v Strunjanu.

Predsednik komisije za VVI Stane Repar je uvoledoma označil akcijski program – obveznosti komisije do predsedstva republiške konference SZDL Slovenije in do republiškega odbora. Akcijski program je kot predlog že pripravljen. Še ta mesec ga bo republiški odbor na seji dokončno oblikoval.

V programu za naslednji dve leti je poudarjeno:

- skrb za uresničevanje zakona o pravicah borcev NOB in VVI,
- usklajevanje vojaškega zakona med republikami in avtonomnimi pokrajinami, (kot npr. federativna ureditev minimalnih pokojnin)
- izravnavanje socialne varnosti invalidov,
- medrepubliški dogovori o zaposlovanju, pri čemer je poudarek na kakovosti dela,
- ortopedski pripomočki in
- delo v zdravstvenem centru v Strunjanu.

V akcijskem programu, ki ga je komisija pripravila za leto 1979, so prikazane naloge posameznih nosilcev po tromesečjih.

Komisija zveznega odbora načrtuje za leto 1979:

- informacije o metodi dela komisij za VVI po republikah,
- analizo stanja VVI v posameznih občinah,
- diskusijo o republiškem predlogu glede problemov protetike in ortotike,
- študijo o zdravstvenem stanju borcev NOB in VVI, ki bo potrebna pri reševanju vprašanj zdravstvenega zavarovanja,
- informacijo o izvajanju kliničnega zdravljenja za nosilce partizanske spomenice 1941,
- proučevanje problemov dela zdravstvenih komisij pri ocenjevanju odstotkov invalidnosti,
- zagotavljanje skladnosti zakona za VVI z ustavo,

– pravilnik o spremembi pravilnika za ortopedske pripomočke in sanitetni material za VVI,

– pravilnik o zdraviliščih za VVI in nosilce spomenice 1941.

Pri vsem tem bo pomembno časovno usklajevanje navedenih nalog. »Zavedati se je treba«, so dejali na seji, da gre za starejše ljudi in je skrb treba nameniti obiskom na domu, patronažni službi in soseski pomoči. Vse to bi se dalo urediti preko samoupravnih interesnih skupnosti, rdečega križa, šol in zdravstvene službe.

Dispanzerji za borce morajo paciente obravnavati v celoti ne le ozko iz zdravstvenega, ampak tudi s socialnega stališča. V ta namen naj bi imeli zdravniki v republiškem merilu posvet o vključevanju svojega dela v program zdravstvene službe ob stalnih stikih s komisijo za VVI.

Klimatsko zdravljenje

Tovariš Avgust Erjavec je orisal predlog programa oddiha in rekreacije v Domu VVI v Strunjanu. Predlog je sprejela komisija za VVI republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Pri sestavljanju programa so upoštevana partizanska in pasivnejša območja, možnosti za rekreacijo in oddih ter zanimanja posameznih občinskih odborov ZZB NOV, ki sestavljajo sezname članov. Občinske organizacije ZZB pošiljajo mreč v Dom VVI v Strunjanu približno še enkrat toliko članov po polni ceni kot je tistih, ki imajo regres.

Nastane vprašanje, kako oblikovati oddih, da bo dosegel svoj polni namen in kdo ima pri tem prednost. Namenjen je populaciji, ki zaradi materialnih pogojev ne more plačati oskrbnin v obmorskih domovih. Gre za borce NOV in VVI, ki imajo borčevske pokojnine in invalidske dodatke. Tudi njihov zakonec ima pravico do desetdnevne bivanja v domu z regresom, seveda če je brez lastnih dohodkov (ne pa tudi otroci). Določiti je treba kriterije in poskrbe-

ti, da bodo vsi borci o akciji informirani.

V sezoni je večina kapacitet Doma zasedenih z VVI in nosilci spomenice 1941, ki imajo indicirano zdravljenje v letnem času.

Do 30. novembra 1978 je bilo v Domu VVI v Strunjanu 2070 vojaških invalidov in borcev NOV, njihovih zakoncev in invalidskih upravičencev, od tega 1065 po regresirani ceni in med njimi 76 udeležencev NOVJ iz zamejstva. Seznam članov po občinah za letošnje leto bo sprejet brez večjih sprememb, do decembra pa bo komisija spet preresetala kriterije.

Sedanja struktura potreb članov se deli na tri tretjine:

1. zdravljenje
2. oddih
3. proste zmogljivosti

Cena za oddih in rekreacijo članov ZZB NOV Slovenije je znašala lani 140 din, regresirana pa 100 din. Dejanska polna cena je bila 170 din. Za višino regresa sta dve varianti: 40 ali 50 din. Glede na splošni porast cen lahko pričakujemo zvišanje dnevne oskrbnine. O tem, ali naj bi bile regresirane in polne cene enotne ali ne, ali naj se razlikujejo po letnih časih, so bili člani komisije različnega mnenja. Doslej so cene za oddih računali iz vsote prihodka in razhodka, s katero so ugotovili, ali pokrivajo stroške. V prihodnje bo treba kolektiv usmeriti na ekonomsko osnovo, to je politiko prihodka.

Sekretar gradbenega odbora strunjanskega kompleksa tovarš Avgust Erjavec je poročal zbranim o poteku in pripravi na gradnjo doma v Strunjanu, pri čemer je omenil posojilo, ki ga bo po družbenem dogovoru zagotovila Ljubljanska banka ter pogodbo o komunalnem prispevku, ki je tudi že podpisana.

Kaže, da gre doslej še vse po predvidevanjih in, če bo šlo tako dalje, je pričakovati, da bo tudi gradbeno dovoljenje že potrjeno sredi tega meseca. Temeljni kamen za gradnjo novega kompleksa bodo položili 8. aprila, delo na gradbišču pa se bo dejansko začelo že prej.

Ziva Drole

»Prešeren je trdno ostajal na domačih tleh in iz teh tal je rasla njegova pesem, hkrati pa je razširjal obzorja slovenske književnosti prek njenih meja in jo odpiral v svet. Ni želel zaprtosti vase, marveč čim večjo odprtost v vseslovensko občestvo. Tudi to je bila ena izmed mnogih poti, ki so peljale k enakopravnosti, brez katere si ni mogoče misliti samostojnega kulturnega in narodnega razvoja. Njegova literarna in človeška odprtost se je stikala s prepričanjem o nujnosti bratskega sožitja med narodi, ki naj bi tudi Slovencem omogočila mir, enakopravnost in svoboden razvoj. To je najbolj prepričljivo izrazil z verzi:

*Žive naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat dan,
da, koder sonce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan,
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!*

Prešernova pesem je bila pomembna sooblikovalka slovenske narodne in kulturne zavesti. V vsem njenem nadaljnjem razvijanju je bila nenehno vzornica in vodnica na poti k narodnemu osvoboditvi in duhovni samostojnosti. Z vso bleščavo je Prešernova pesem odmevala tudi med narodnoosvobodilnim bojem. Vlivala je vero vase in v prihodnost, v pravičnost boja in v moč slovenske narodne skupnosti...

Tako je Gregor Kocijan zapisal v knjižici z naslovom Dr. France Prešeren, ki jo je v okviru zbirke OBRAZI izdala Mladinska knjiga leta 1977. Knjižico sem za 30 dinarjev pred kratkim kupil v Prešernovi rojstni hiši v Vrbi in priznam, da sem celo omahoval, ko mi jo je oskrbnica ponudila, ali naj jo kupim ali ne. Ni mi žal, ker za tako majhen denar se nisem prebral tako zanimivo in jedrnat pesnikovo zorenje od mladostnih let v Vrbi do akcijske moči njegovih pesmi, ki odmevajo do dandanašnjih in bodočih dni.

Ni naključje, da so udeleženci ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije aprila 1937. leta na Čebinah v uvod k sprejetemu Manifestu zapisali Prešernove verze iz pesmi Zdravljica (ki so zgoraj citirani). Prešernove pesmi smo recitali doma na vseh partizanskih mitingih, verzi iz njegovih pesmi so bili napisani kot akcijske parole na zidovih sob in dvoran, kjer so bili mitingi, sestanki, posvetovanja ipd. Po njem je bila imenovana brigada NOV in POS: Prešernova.

Toliko za uvod k pripovedi, koliko in kako so Vrbnjani med vojno sodelovali z OF in nasploh z NOB. Ni mi namen prikazati ustanovitve in razvoj OF v Vrbi kronološko od leta 1941. naprej, temveč opisati posamezne dogodke in spomine Vrbnjanom. Pa začnimo:

Zločinska nakana pri cerkvi svetega Marka

Bilo je aprila 1944. leta. Sekretar okrajnega komiteja KPS in odbora OF Žirovnica-Lesce je bil pri Jurcu v tovarni pletenin v Lescah, ko je dobil sporočilo, da mora zvečer priti na sestanek v Vrbo, k cerkvi svetega Marka. Niso mu sporočili, kdo ga klice, niti kakšen sestanek naj bi bil tam. Taka sporočila so bila vedno kratka in jedrnat.

V mraku je Čiro prišel na določeni kraj blizu Studen-

Jože Vidic:

Prešernova Vrba med narodnoosvobodilnim bojem

ščic (vas je med Vrbo in Lesce), kjer so se aktivisti večkrat shajali. Tu so ga že čakali nekateri člani okrajnega komiteja in aktivisti OF, ilegalci. Vsi so bili vabljeni k cerkvi.

»Za vraga, kaj naj to pomeni!« je razburjeno dejal Čiro. »Tja nas vabijo, nihče od nas pa ne ve, kdo nas vabi in zakaj!«

»Kdo pa ima sploh pravico brez našega sklepa vabiti vse aktiviste na sestanek k cerkvi?« se je oglašil nekdo iz teme. Tretji je dodal: »Meni je to sumljivo. Kar upira se mi iti naprej.«

Po teh besedah so vsi utihnili, kot bi se hkrati pogreznil v globoko razmišljanje.

»Počakajmo še nekaj časa tu, morda dobimo še kakšno novo sporočilo. Če nihče ne

ve patrolje ob železniški progi Žirovnica-Lesce. To seve ni preprečilo obveščevalce, da ne bi odšla na sestanek. Zmenili so se takole: Tine Nadižar, oče obveščevalca Tineta-Edija, se bo peljal s kolesom naprej po cesti proti Vrbi. Sledil mu bo sin Tine, načelnik obveščevalnega centra. Dogovorila sta se, da bo oče trikrat pozvonil, če bo opazil nevarnost. Za obveščevalcem Tinetom se je na kolesu peljal Franc Vovk, za njim pa Taler. V Zatreznici so se ločili, da bi iz dveh smeri prišli v Vrbo. Vovk in Taler sta se peljala v Vrbo po stezi čez travnike in mimo njiv, Nadižarjev oče in sin pa po cesti naokrog. S te smeri (brezniške) je prva hiša v Vrbi Flisova, v kateri je sedaj (edina) gostilna. Flisovi so

blizini odjeknili rafali strojne in poki pušk. Spogledala sta se in urno vrnili nazaj v hišo ter spravila nazaj v shrambo hrano, ki sta jo nameravala dati partizanom na sestanku.

Od četverice iz Žirovnice je bil obveščevalec Franc Taler prvi v Vrbi. Vesten kot je bil, je pohitel proti cerkvi. Hrepenel je po srečanju z znanci, ki jih že dlje ni videl. Tedaj je navidezno tiha in mirna vas oživela. Iz Flisove hiše so planili domobranci in žirovniški orožniki in zvezali Nadižarjevega očeta. Talerja so pokosili rafali, sredi vasi pa so iz transformatorja orožniki in domobranci skočili na Franca Vovka, ki je držal v roki dve kolesi (svoje in Talerjevo). Načelnik obveščevalnega centra

Po vojni so začeli govoriti, da je padel le štiri metre od cerkvice. Pogačarjeva Tončka, tedaj stara 21 let, pa mi je povedala tole:

»Res je, da so med vojno vaščani govorili, da Taler ni padel pri cerkvi, ampak kakšnih sto metrov proč. Domobranci so ga privlekli do cerkvice, morda še živega. Naslednjega dne sem ga šla gledat. Prizora nikoli ne bom pozabila. Še sedaj vidim njegov obraz (nobena krogla ga ni zadela v glavo) in zametaste hlače. Iz hlačnih žepov je štrlelo sveže goveje meso, lepo zrezano na koščke, ki so mu ga pred odhodom dali pri Znidarščku, da bi mu v novem bivaku lahko pripravili hrano. Pokopali so ga tik ob zidu cerkvice, po vojni pa so ga preko-

ci, kjer so bili zaprti čez noč. Ob devetih dopoldne sta se z osebnim avtomobilom z Jesenic poprijela Druschke s še nekim gestapovcem (Lincke ali Zwick?). Druschke jih je pol ure zasliševal, potem pa v želji, da jih prese- neti, nenadoma pokazal sliko mladega dekleta in vprašal, kdo jo pozna. Maks je rekel, da je še ni videl, Nadižar se je sprenevedal in z miganjem glave levo in desno dal gestapovcu vedeti, da je ne pozna. Vovk pa je poble- del: Na sliki je bila njegova sestra Štefka. Vedel je, da jo je dala obveščevalcu Talerju in da so jo dobili pri njem prejšnjega dne, ko je padel v Vrbi.

Druschkejeva poteza je bila provokatorska. Tri dni pred tem dogodkom je namreč k Znidarščkovim prišel žirovniški orožnik in vprašal Štefko, če bi hotela sprejeti službo snažilke na orožniški postaji. Prav tedaj, ko je bil orožnik v hiši, so bili skriti v hiši tudi štirje partizani. Štefka jih je vprašala, kaj naj stori. Partizani so ji svetovali, naj sprejme službo, saj bo tam marsikaj zvedela.

Ko je tretji dan prišla v službo, so jo aretirali, čim je odprla vrata. Gestapovca sta vse štiri stisnila na zadnji sedež osebne avtomobile in odpeljala na Bled. Pred Park hotelom je Druschke, ki je šofiral, izstopil in šel v hotel (verjetno poročat komandirju varnostne službe in varnostne policije o uspehu akcije v Vrbi). Čez pol, ure se je vrnil in aretirance odpeljal v begunjske zapore.

Štefka je bila skoraj tri mesece zaprta v samici, potem pa so jo poslali v žensko taborišče Aichach (v tem taborišču je bilo 4000 samic za ženske). Od vseh so v Begunjah najbolj mučili Nadižarja, ker so vedeli, da je njegov sin obveščevalec. Tudi njega in Vovka so poslali v taborišče v Nemčijo (Vovk je bil najprej v Dachau, potem pa v taborišču v čeških Sude- tih). Vsi so se vrnili po vojni domov.

Več let po vojni so preživeli aktivisti, Vrbnjani in vsi prizadeti menili, da je bila ta zločinska nakana domobranksko maslo. Ponovna preverjanja kažejo, da so bile vse niti v rokah Druschkeja. On je prek svojega agenta, ki je bil sicer znan kot sodelavec partizanov, tajno pa je bil zaupnik gestapa, želel zvabiti vse aktiviste, legalce in ilegalce, naj pridejo na sestanek k cerkvi svetega Marka, kjer bi jih zlahka polovili, tiste, ki bi skušali pobegniti, pa pobili. Dejstvo, da so iz Žirovnice vabili samo ranjene in bolehe partizane, govori, da je Druschke moral od nekega agenta vrinjenega med partizane v Karavan- kah, zvedeti, da se obveščevalec Taler zdravi v neki hiši v Žirovnici. Če bi to zvedel od nekoga iz Žirovnice, potem bi pač po vsej logiki dotični moral vedeti, kje je.

Že med vojno so varnostni organi in domačini skušali odkriti, odkod je prišlo obveščevalca Talerja in videti, kako je z njegovim zdravjem. Med potjo je zvedel, da vabijo ranjene partizane in aktiviste OF k cerkvi svetega Marka v Vrbo. Pa tudi to, da so opazili sovražniko-

Sekretar OK
KPS Žirovni-
ca-Lesce Tine
Dolar-Čiro
pred cerkvico
svetega
Marka

Franc Taler-
Miro

pride, bomo čez nekaj časa šli počasi in zelo previdno naprej.

Tisto popoldne je v Vrbi od hiše do hiše krožilo tajno ustno vabilo, ki je glasilo:

»Vsi aktivisti naj zvečer pridejo k cerkvi svetega Marka, kjer bo zelo pomemben sestanek.«

Vabilo ni bilo namenjeno samo Vrbnjanom. Tistega popoldneva je prišel k Znidarščku v Žirovnico znanec iz Vrbe in naročil: »Če imate v hiši ranjence ali bolehe partizane, jih zvečer pripeljite v Vrbo, kjer bo za vse poskrbljeno, pa še sestanek bo pri cerkvi svetega Marka.«

V hiši Franca Vovka, po domače Znidarščka, delavca jesenjske železarne, se je že sedem dni zdravil obveščevalec Franc Taler, ki je bil ranjen v roko. Zvečer je prišel v Žirovnico načelnik obveščevalnega centra »Triglav« Tine Nadižar-Edi. Zlel je obiskati ranjenega obveščevalca Talerja in videti, kako je z njegovim zdravjem. Med potjo je zvedel, da vabijo ranjene partizane in aktiviste OF k cerkvi svetega Marka v Vrbo. Pa tudi to, da so opazili sovražniko-

delali za okrajno gospodarsko komisijo, ki jo je vodil pred nekaj letu umrli Nande Rakar-Hribar. V zgornjih prostorih Flisove hiše je stanovala družina Gazvoda. Torej v tej hiši so vsi delali za partizane.

Približno v tistem času, ko je okrajni sekretar Čiro blizu Vrbe razmišljal z aktivisti, ali naj gre na sestanek, štirje na kolesih pa so se bližali Vrbi, je bila sekretarka SKOJ Ida Gazvoda pri skojevki (domala sosed) Tončki Pogačarjevi. Pripravljali sta pošto, hrano in še nekatere potrebščine, ki naj bi jih Ida odnesla na sestanek k cerkvi in izročila tistim, ki jim je bilo to ali ono namenjeno. Ida je bila že med vrati, ko...

Pri Fajdigovih v Vrbi je bil sedež vaške organizacije OF. Gospodar, kmet Anton Mu- lej, po domače Fajdiga, je bil vaški sekretar OF z ilegalnim imenom Boter, njegova žena Ivanka pa je vodila žensko organizacijo OF pod ilegalnim imenom Botra. Oba so povabili na sestanek, saj sta bila prva v vasi, ki sta se povezala s partizani. Že sta bila na dvorišču in se usmerila proti cerkvi, ko so v

Edi se je urno zasukal, za njim so streljali, a jim je srečno utekel.

Tik predno so odjeknili rafali, je od Pogačarjeve hiše proti domu šel mladoletni Gazvodov Maks (tu se spomini križajo. Maks pravi, da sta bila tistega večera pri njih v stanovanju pleskarja Jože in Marjan Potočnik, s Sela, ki sta bila pripravljena na odhod v partizane preko sestrih, Idinih zvez. S tem v zvezi ga je sestra poslala k Pogačarju. Pogačarjeva Tončka pa se spominja, kot sem že zapisal, da je bila takrat Ida pri njej. Po moji pre- soji je šel Maks k Pogačarju po Ido, naj pride domov, ker sta prišla Potočnikov. Ko se je Maks vračal proti Flisovi hiši, so odjeknili strelji. Za trenutek je obstal, začuden in preplašen, potem pa je po- spešil korak proti domu, ka- mor pa ni prišel, ker so ga prej aretirali.

Čim so aktivisti na Studenščicah čuli rafale iz Vrbe, je Čiro vzkliknil: »Ali je to tisto vabilo na pomemben sestanek.«

Maks Gozdoda trdi, da je Taler padel na sredi poti med Flisovo hišo in cervico.

pali in pokopali na domačem pokopališču v Bohinjski Bistrici. Na ta dogodek spominja spominska plošča na zidu cerkvice svetega Marka:

»FRANC TALER-MIRO, ro- jen 24. januarja 1921, padel 29. aprila 1944. leta.« Obveščevalec Taler je bil doma iz Bohinjske Bistrice in je tam pokopan. V vojni so padli štirje bratje. Franc Taler je v Vrbi s svojo smrtjo rešil smrti, aretacije ali ujetništva vse druge aktiviste in ilegalce. In orav pri cerkvi svetega Marka so se izpolnile Prešernove besede: »Slovenec že mori Slovenca, brata – kako strašna slepota je človeka.«

Orožniki in domobranci so vedeli, da so bili rafali ubijal- ski, toda na njihovo žalost tudi izdajalski (izdajalski za zasedo, ker so vedeli, da po rafalih ne bo nikogar več k cerkvi).

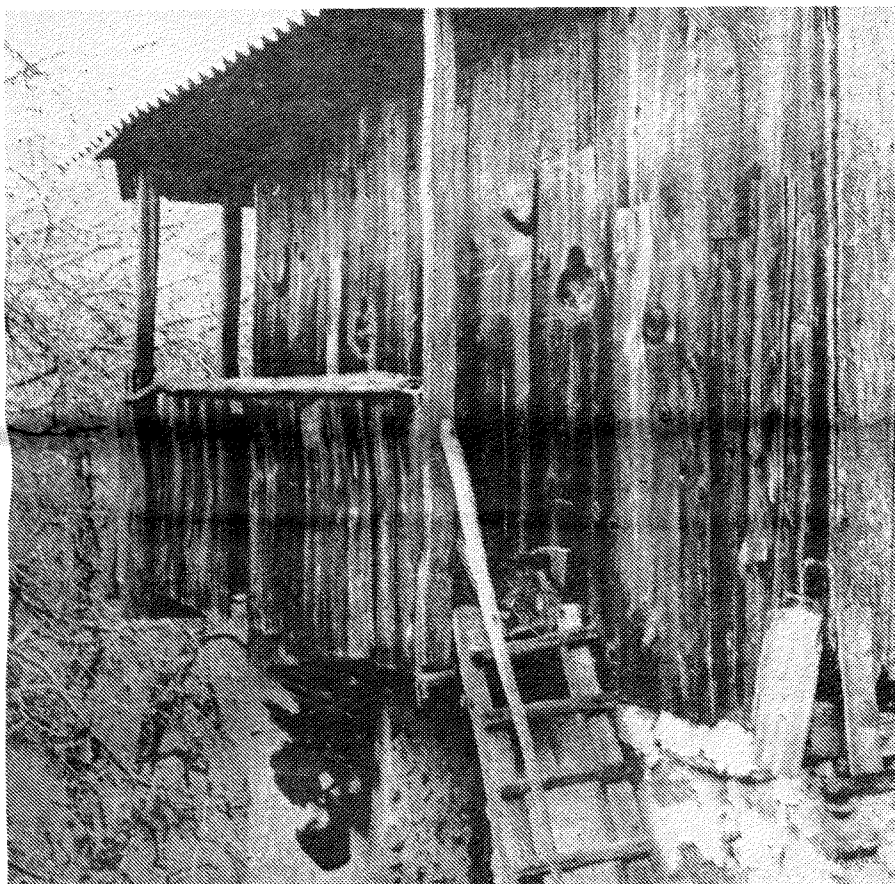
Tineta Nadižarja, Franca Vovka in Maksa Gazvoda so orožniki odpeljali po poti ob železniški progi (ker od Vrbe pa vse do Žirovnice v bližini proge ni nobene hiše) na orožniško postajo v Žirovni-

(Se nadaljuje)

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽK

Naslovna stran Prešernove Zdravljice, tiskane v tiskarni Črni dvor leta 1944 v 1500 izvodih in v počastitev stoletnice njene prve izdaje

Hlev pri »Španu« v Davči, kjer je bila med narodnoosvobodilnim bojem tiskarna Črni dvor

Foto: NIKO DOLENC

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽK

Jugoslovanski natečaj za dodelitev nagrade »4. julij«

Svet sklada odbora Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije razpisuje jugoslovanski natečaj dodelitev nagrade »4. julij« v letu 1979, ki se podeljuje ob dnevu borca.

Nagrade se dodeljujejo za umetniška dela in stvaritve, ki obravnavajo teme narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije iz: književnosti (tudi mladinske in otroške literature), publicistike, zgodovinskih in drugih družbenih ved (vključujoč učbenike), filma in scenske umetnosti, likovnega in glasbenega ustvarjanja.

Na razpis smejo biti prijavljena dela, objavljena ali ustvarjena v letu 1978.

Denarne nagrade bodo podeljene posameznikom, listine pa skupinam, znanstvenim ali strokovnim ustanovam, družbenopolitičnim organizacijam, organizacijam združenega dela, združenjem ali društvom.

Predlogi za nagrade morajo biti primerno dokumentirani. Dela iz književnosti, publicistike in zgodovinskih ved pošljite v najmanj treh primerkih.

Rok za sprejemanje predlogov je 15. marec 1979.

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REFL

Piše: Franček Bohanec

Knjige, h katerim se bomo stalno vračali

Skoraj neverjetna politična nevednost, bi rekel Boris Kidrič, je vzrok, da se nekako otepamo branja politične literature. Iz žive potrebe, da sežem k življenjskim iskustvom naših političnih velikanov in da z njihovo pomočjo uredim neke svoje odločitve, sem si izpisoval iz izbranih del **Borisa Kidriča** (Mladinska knjiga, 1972) nekatere njegove misli o slovenskem razumniku: o tistih z vrha (o Prešernu in Levstiku) in o tistih, ki so se začeli oblikovati v novih pogojih osvobodjenja. Nabrall sem toliko duhovnega bogastva, da ga vam le pičlo posredujem z željo, da sami preberete to bogato knjigo v življenjski praksi potrjenih maksim.

O **Francetu Prešernu**:

Prešerna so raziskovalci osvetlili z vseh mogočih plati: od čiste estetike prek geometrije do hišnih števil. Le malokdo pa je pribil, kar je pravzaprav temeljno: da je duh Prešernove pesmi, ki je dosegla svoj idejni višek v »Zdravljici«, za takratni čas in takratne slovenske razmere – **revolucionarno-demokratičen**.

Ne gre tukaj za vprašanje, ali je bil Prešeren aktiven revolucionar. Prešeren ni bil kaj takega. Glede na **tedanje** slovenske razmere niti ni najvažnejše vedeti, koliko dosledna je bila v dejanju Prešernova demokratična zavest. Bistveno pa je dejstvo, da je **ves duh** Prešernove pesmi v kričnem nesoglasju z absolutnimi razmerami in mentaliteto sodobne vrhne slovenske družbe; da je ta duh ustrezal **novi evropski dobi**; da je v tem smislu v zadnji konsekvenci izražal **potrebo slovenskega ljudstva**.

Prav to pa je, poleg vsega ostalega, v obilni meri povzročilo, zakaj je vrednost Prešernove pesmi prerasla Prešernov čas. Umetnika namreč ni mogoče razklati v esteta in človeka s splošnimi življenjskimi pogledi. Prešernove umetnosti pač ne bi bilo, če bi se Prešernove nazorske sestavine lahko utesnile v bedne meje, ki so ustrezale slovenskemu konservativnemu meščanu in njegovemu inteligenčnemu privesku. Koseski je temu najzgovornejši dokaz.

O **Franu Levstiku**: »Iznad zankirnih nacionalnih in političnih zasnov se v prvi dobi izrazitejša družbene in politične diferenciacije na Slovenskem – dviga orjaški Levstikov lik s svojo kulturno tvornostjo in potenco, s svojo jasno mislijo o »Zedinjeni Sloveniji«, s svojim za tedanje razmere presenetljivo doslednim demokratizmom. Kakor ni naključje, če se je v antitezi Prešeren-Koseski **hkrati** zrcalilo nasprotje med kulturo in nekulturo in nasprotje med reakcionarno-konservativnim in revolucionarno-demokratičnim duhom, tako tudi ni naključje, da je Levstik v svoji osebi družil pravilno nacionalno in politično koncepcijo z doslednim in vsestranskim bojem za kulturno vrednoto. Kljub presenetljivi enovitosti pa je bila Levstikova koncepcija vendarle protislovna: ob slabotni razvitosti nove družbene sile jo je Levstik v zadnji konsekvenci oslonil na **idealno** slovensko meščanstvo, ki nikoli ni prišlo in priti ni moglo. Prav zato je Levstik za svojih dni ostal osamljen.«

O **kulturnem delavcu v NOB**:

Če namreč analiziramo diskusijo samo in pa rezultate diskusije, je treba ugotoviti, da smo prvo stopnjo – namreč priključitev slovenske kulture narodnoosvobodilni borbi – v celoti izpolnili in dosegli, da pa je glede druge stopnje, namreč tvornega črpanja slovenske kulture iz najbolj veličastnega slovenskega dogajanja, se pravi iz narodnoosvobodilne borbe, in pristnega posredovanja te nove slovenske kulture širokim ljudskim množicam z zares ljudskim izrazom treba še mnogo storiti, v marsičem celo utirati pot.

V tem pogledu je seveda potrebno preiti na delo. Kulturni delavci morajo storiti svoje – kar se tudi njih lastne kulturne tvornosti in kar se tiče dviganja novih talentov iz ljudskih globin. Osvobodilno gibanje – zlasti pa partija – jim mora pri tem tvorno pomagati. Prepričani smo, da partija resnični slovenski nacionalni in ljudski kulturi lahko da in ji bo tudi dala še več, kot ji je dala doslej: ne le sproščen neizčrpni ljudski rezervoar, ne le veličino narodnoosvobodilne borbe, ki jo je pokrenila in jo vodi, temveč tudi svobodno, neposredno pobudo in tvorno moč.

O **»sredini«** in **»sredincih«**: »Gre še za vprašanje, kaj je »sredinska« miselnost, ki se je s takimi in podobnimi »argumenti«, s takimi in podobnimi apeli na »pametno« slovensko ljudstvo upirala zasnovi Osvobodilne fronte, dejansko odražala. Ne bo težko odgovoriti. **Odražala je odpor do vsega, kar je bilo v teku desetletij in stoletij slabega privzgojeno slovenskemu narodu, proti zdravemu nacionalnemu prerodu, ki ga je izvedla triletna osvobodilna borba Osvobodilne fronte**. V tem pogledu predstavljata torej »sredinska« miselnost in sam pojav »sredine« – »ideološko«, »zgodovinsko«, »realistično« in kaj vem kako še »utemeljevan« **odpor suženjske preteklosti proti svobodni, narodi in ljudski bodočnosti**.«

O **birokratu**:

»Spoznaš ga navadno po tem, da se krčevito kot pijanec plota oklepa delovnih metod, organizacijskih oblik in taktičnih oprijemov, ki se jih je navadil, ki so mu prišli v meso in kri. Birokrata prav nič ne briga, če se okoliščine spremenijo. On se za to ne zmeni. Iznajdljivosti pri njem ni. Namesto da bi ob spremenjenih okoliščinah sam od sebe iskal delovnih metod, novih organizacijskih oblik, novih taktičnih prijemov, je birokrat celo nezadovoljen, ko mu jih nakažejo in jih od njega zahtevajo odgovornejši forumi. Za prenekaterega birokrata je sploh značilno, da nerad misli, da nerad analizira vsakokratni konkretni položaj in vsakokratne na novo nastale okoliščine. Birokrat ne stremi za novimi zmagami in novimi uspehi, temveč se samozadovoljno naslaja nad tem, kar je že doseženo.«

O **zdravi ambiciji**:

»Karierezem pomeni v svojem bistvu najhujše uničevanje predanosti in zdrave ambicije. Mi razlikujemo ambicijo od ambicije. Od bolne ambicije razlikujemo zdravo ambicijo, ki smo jo vselej gojili, jo gojimo in jo bomo tudi v bodoče gojili. Zdrava ambicija izraža samo eno. Izraža stremljenje, da daš vse za stvar, da razviješ čimveč osebnih sposobnosti v korist stvari, da dosežeš v svojem delu čimveč uspehov zaradi stvari. Zdrava ambicija pozna in uporablja pomembni vzgojni sredstvi – sredstvo priznanja in popularizacije poštenih kadrov in sredstvo zdravega tekmovanja.«

O **privatnem življenju in javnem delu**:

»Nekateri tovariši se ne zavedajo v zadostni meri, da njihovega privatnega življenja ni mogoče ločiti od njihovega javnega dela. Pozabljajo, da so oči vseh ljudskih množic uprte v njih in da ljudske množice po njihovem privatnem življenju ne sodijo samo njih samih, temveč da sodijo vse naše gibanje. Hkrati si ti tovariši niso povsem na jasnem, da vodi nesolidno privatno življenje borca v vsakem pogledu v – razkroj.«

Še in še sem razmišljal o vrsticah Borisa Kidriča. Ves čas sem čutil silovitost nedvoumnih besedi, ki zaradi svoje čvrste morale, zaradi jasne analize pojavov, zaradi pristne volje po spreminjanju stvari in zaradi mnogo, mnogo reči še zdaleč nimajo zgodovinske patine. Iz njih, ki ne poznajo dvojne morale, razbiraš mesto in vlogo slovenskega razumnika tudi v sedanjih pogojih socialistične demokracije.

POD REFLEKTORJEM POD REFLEKTORJEM POD REF

Bojna pot, ki jo je prešla 7. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada »Franceta Prešerna« od 12. julija 1943, ko je bila ustanovljena, pa do 2. maja 1945, ko se je ustavila v osvobojeni Gorici, je slavna, hkrati pa silno naporna in krvava. Njeni borci so prehodili – pa ne le enkrat – po dolgem in počes vso Gorenjsko, bredli ledenomrzli Savo in Soro in se vdiral do pasu v sneg med

Fotografski spomini na Prešernovo brigado

Prešeren, več kot simbol

pohodi po jelovških in poključkih gozdovih. Grobovi Prešernovcev so raztreseni po vsej Gorenjski. Brigada je na svoji dolgi bojni poti pogosto obirala tudi strme kucle na Cerklanjskem in Idrijskem, plezala po tolimskih hribih, se vojskovala v nepreglednem Trnovskem gozdu in rušila železniško progo na Pivki, borila pa se je tudi na Notranjskem in celo na Dolenjskem.

Kot navadno je Gavro tudi tisto jutro vstal s svojega bornega ležišča kmalu za tem, ko se je po kolibi razlila mlečna jutranja svetloba. Ni se mu bilo treba oblačiti, ker je v teh decembrskih nočeh spal kar oblečen. Na glavo si je potisnil star oguljen klobuk, si oprtal obrabljeno torbo iz govejega usnja, se ogrnil z ovčjim kožuhom in stopil iz kolibe. Pred vhomom je malo postal in nekaj zamomljal skozi brezoba usta. Nedaleč stran so jutro parali rafali strojnic. Tega je bil zadnje čase že vajen. Potem je z vajeno kretnjo roke segel po biču in pastirskem rogu ter se odpravil v vas. Sredi vasi je nastavljal rog k ustom, nekajkrat zapokal z bičem in tako se je začel njegov pastirski dan.

To je počenjal že leta in leta. V njegovem vsakdanu ni bilo ničesar, kar se še ni zgodilo in se ne bi ponavljalo. Tudi spominjati se ni imel česa, razen takrat, ko se je skozi kopreno čašo dokopal do drobnih utrinkov iz otroštva. Takrat je videl dolge hleve, polne živine, ki niso bili njihovi, sicer ne bi bil tu pastir. Nikoli se ni mogel spomniti materinega obraza, še očetovega ne dovolj. Ostal pa mu je spomin na njegovo telo, ki je viselo na dvorišču na murvi. Toda to je bilo tako davno. Potem je prišel k tujim ljudem. Nekaj časa so ga klicali Gavrilu, čez čas pa samo še Gavro, kar naj bi pomenilo vran. Imel je namreč temno polt in črne lase. Zdaj so bili ti lasje sivi in so mu izpod klobuka štrleli kakor grobo konoplino predivo. Obraz so prepredale gube, ki so spominjale na pore v lubju starega hrasta. Po videzu bi mu človek pripisal štirideset ali pa tudi šestdeset let. Kdaj je na njegova vrata potrkala starost, se pravzaprav nikoli ni vprašal. Samo njegova moč in okretnost, ki sta pešali, sta ga opozarjali, da z njim ni več tako kot včasih.

Odkar so se v vasi in okrog nje začele oglašati vojske, se ga je začela loviti radovednost. Ugibal je, kaj pomenijo takšni obiski. Kadar je le mogel, se jim je približal in jih od blizu opazoval. Spoznal je, da ljudje v enakih uniformah niso posebno prijazni do drugih. Mnogo bolj so mu ugajali tisti različno oblečeni, z rdečimi zvezdami na pokrivalih. Rad se je zadrževal v njihovi bližini, ker so se z njim pogovarjali in ga prosili za hrano ali tobak. To je ustvarilo v njem zaupanje, pozneje že pravo prijateljstvo. Če jih kdaj ni bilo dalj časa, ga je skrbelo, da jih ne bo več ali zakaj jih ni.

Tako je tudi tega dopoldne napeto prisluškoval streljanju v upanju, da bodo zopet prišli. Nemirno se je prestopal po pašniku in pogledoval na vrh klanca. Streljanje je pre-

Pastir Gavro

Razvezali so ga in mu potisnili v roko sekuro. Kakor v prividu je hodil proti jami. Nikola in tovariš sta se mu zdela nekje daleč in želel si je, da ne bi nikoli prišel do njiju.

nehalo. »Ne bo dolgo, ko jih bom zagledal,« se je prepričeval in se s sekuro odpravil v goščavo po suho jelševino, da bi se nekoliko zamotil. Čas je tekel počasi.

V vaškem zvoniku je odzvonilo poldan, ko je zagledal bližajočo se daljšo kolono. Dobro razpoložen se je napotil k mostu in oprt na toporišče svoje sekire opazoval dogajanja v koloni. Čeprav se leta ni še približala mostu, je spoznal, da niso partizani. Počutil se je ogoljufanega. Nejevoljen se je obrnil, da bi se vrnil na pašnik. Tedaj je zaslišal, da ga nekdo kliče:

»Hej, ti stari, pridi sem!«

Gavro je obstal in se obrnil. Ali naj gre k njim? Te vojske se je izogibal.

»Ti, ti!« je slišal osoren zapovedovalen glas s čela kolone.

Počasi in z obotavljanjem je korakal v smeri, od koder je prihajal ukaz. Ustavil se je pred čokatom ustašem z našitki na uniformi in kozavim obrazom.

»Prekrižaj se!« mu je ukazal ostro. Vojaki v koloni so napeto buljili vanj. Gavro jih je preletel z očmi. V kozavem obrazu je

spoznal, da ne gre za šalo. Dvignil je desnico in se s tremi prsti najprej dotaknil čela, potem leve in desne strani in nazadnje še sredine prs. Gledal je ustašu v oči, da bi odkril, če je zadovoljen.

»Pravi je!« je vzkliknil nekdo iz kolone.

Kozavi obraz je hotel vedeti še več.

»Kdo je sveti Savo?«

»Svetnik...« je s strahom in negotovo odgovoril Gavro.

»Čigav?«

»Naš...« je prav tako plašno povedal.

»Tudi ti boš kmalu pravi svetnik!« je posmehljivo dejal ustaš in se obrnil proti koloni. »Vam nisem rekel, da bo pravi za svetnika?« se je zmagoslavno muzal. »Si že kdaj koga ubil? Recimo vsaj psa?«

»Ne,« je odgovoril Gavro.

»Če še nisi, pa boš!« je zlobno pribil kozavi obraz, bolj drugim kot njemu. »Vzemi mu sekuro in ga priveži k onima zadaj!« je ukazal najbližjemu ustašu. Ta je sekuro položil na vozniki sedež, Gavru pa je zvezal roke z vrvjo. Ob tem je Gavro prvič stisnilo okrog srca. Na vozu je zagledal še dve privežani postavi s krvavima in zabuhlimi obra-

zoma. Po obleki je prepoznal, da sta partizana.

Kmalu je kolona krenila po cesti pod vasjo mimo valovitih gričev z vinogradi na levi strani. Gavru se je zdelo, da potujejo že celo večnost, pa so hodili komaj dobro uro. Ujetniki so ves čas molčali. Vse je težilo eno samo vprašanje: »Kaj bo z nami?« V Gavru je bilo še največ upanja, da se bo dobro izteklo. Ujetnik na desni strani je klečnil. Vrv se je napela in telo je z gornjim delom obviselo na rokah, noge pa je voz vlekel po cestnem prahu. Srednji ujetnik mu je skušal pomagati, kolikor je z zvezanimi rokami mogel. »Pusti, Nikola, saj se ne spleča. Tako in tako nas bodo pobili,« so brezupno prepričljivo padle besede iz trpinčevih ust. Dva stražarja sta planila nadenj in ga hotela prisiliti na noge. Potem sta odnehala. Nikola in Gavro pa sta nemočno gledala tovariševo trpljenje.

Naposled se je kolona vendarle ustavila. »Vzdrži,« je Nikola šepnil tovarišu, ko mu je pomagal vstati s tal. Čeprav ju Gavro ni poznal dalj kot dobri dve uri, se mu je

zdelo, da so stari znanci. Na tej poti trpljenja so se zblížali brez besed.

Na levi strani ceste se je dvigalo nizko goričevje z vinogradi, nad njimi pa se je v gorovje vzpenjal gozd. Tik ob cesti je bila široka jama, ki se je zaježala do polovice malega griča. Bližnji vaščani so tu nekoč kopali glino. Zdaj je bila jama zapuščena in preraščena z rušjem. S ceste je vodila vajeno ozka kolovozna pot.

Gavro je od daleč opazil, da se je skupina ustašev tam nekaj pogovarjala. Iz gruč je nato manjša skupina šla naravnost proti njim. Gavro je opazoval njihove obraze. V kretnjah ni bilo opaziti nič posebnega. Nikola se je prav tedaj sklonil k tovarišu in mu z resnim obrazom nekaj prišepnil. Gavro ju je bodril, onadva pa sta ga čudno gledala. Skupina je prišla do voza in nekdo jih je odvezal. Ostali so se z naperjenimi puškami postavili za njihove hrbte. Šli so drug za drugim po glinasti kolovozni poti proti dnu jame. Gavro bi najraje vprašal kozavi obraz, če jih še ne mislijo izpustiti. Tedaj je zaslišal za seboj znani glas: »Ti, stari, počakaj!«

Kolona se je zgrnila okoli svojega zapovednika. Gavro se je nekajkrat ozrl za odhajajočima sojetnikoma in videl, kako so ju postavili pod visok odkop ter se postavili v razdaljo nedaleč od njega.

»Če se hočeš vrniti kot svetnik, moraš storiti kakor bogu dopadljivo dejanje. Ubil boš tista partizanska bandita,« je Gavru velel kozavi obraz. Besede so padle srhljivo ledeno in Gavro je prenehal misliti na vrnitev. Njegovo oklevanje je ukazujočega razjezilo.

»Si razumel ali nisi?« je siknil.

»Razumel...« je komaj ponovil.

Razvezali so ga in mu potisnili v roko sekuro. Kakor v prividu je hodil proti jami. Nikola in tovariš sta se mu zdela nekje daleč in želel si je, da nikoli ne bi prišel do njiju. Hotel je najti rešitev, a v glavi je bila samo praznina. Oči tovarišev so bile uprte v ostrino njegove sekire. Strah ga je bilo, da se bodo srečale z njegovimi, saj ne bi razpoznala njegovega namena. Približal se je na nekaj korakov. Sekiro je preložil v levo roko, z desnico pa je segel v žep in iz njega potegnil nož. Neopazno ga je razklenil. Ko jih je ločil samo še korak, so se njihove oči srečale. Gavro je spoznal zaupanje. Z naglo kretnjo je zamahnil z rezilom med prvi in nato še med drugi par rok. Vse se je zgodilo s takšno naglico, da so ustaši ostrmeli od presenečenja. Prvi strel je padel šele, ko so se vsi trije pognali proti strmemu nasipu pod cesto. Že ob prvem poskusu je Gavro spoznal, da je je nasip zanj prestrm, da bi lahko dosegel cesto. Obrnil se je in se zapodil nazaj, naravnost med skupino ustašev, ki je drla za njimi kakor tolpa sestradanih volkov. Z obema rokama je vihtel okrog sebe sekuro in prav ničesar ni mislil, še najmanj na smrt. Pognal se je za najbližjim zasledovalcem, ki zaradi bližine ni imel časa meriti nanj s puško. Ni se menil za kroglo, ki so slepo iskale cilj. Bil je že tako blizu, da se je moral zasledovalec umikati. V trenutku, ko se je ustaš spotaknil in padel, se je pobesnili Gavro znašel nad njim. Njegova sekira se je kakor blisk spustila. Tedaj pa ga je čez pleča prebodel dolg pekoč svinčen curek iz brzostrelke. Sunkovito se je vzel, nato pa se počasi spustil k tlom. Vanj je prihajala topla omama in čutil je, kako uhaja iz njega nekaj neotipljivo mehkega. Iz ust mu je čez neobrito brado pritekel tanek curek krvi.

Ostalo mu ni niti toliko časa, da bi pomislil, če se bosta rešila onadva, ki sta končala prav tako kot on. Prihranjeno mu je bilo, da ni nikoli izvedel, kako so ga razkosali z njegovo sekuro in da so tisto imele lisice v jami veliko dela.

Ivo Osolnik

Z obema rokama je vihtel okrog sebe sekuro in prav ničesar ni mislil, še najmanj na smrt.

Med številnimi zapisanimi spomini partizanskih kurirjev je tudi zapis spominov partizanskega kurirja Toneta Jermola, ki je bil ob napadu na skupino Nemcev v soteski Tolminke ranjen, in mu je v nujni amputiral nogo partizanski bolničar Ivan Lister-Boris iz Drežnice, katerega so odsihmal klicali »partizanski dohtar«.

Tolminska dolina razpeta med Sočo in planinskimi vrhovi Krna, Rdečega roba, Mrzlega vrha, Bogatina, Podrte gore... Vse do Vogla, je bila že v prvi svetovni vojni prizorišče hudih bojov med italijansko vojsko na desnem bregu reke in avstroogorskimi vojaki na levem bregu. Tu je tekla kri slovenskih fantov – za tuje koristi. Ta dolina pa je doživela kaj kmalu ponovno prelivanje krvi. V narodnoosvobodilni vojni so se tod križale poti partizanskih kurirjev in borcev.

Septembra, 1942 je v Mrzlem vrhu taborila prva Tolminska četa in od tedaj dalje so se tam razraščale partizanske enote in relejne postaje. Tam je imela svoj sedež tudi relejna postaja P 23 (ki je začela delovati v začetku leta 1943). Ta postaja je imela pomembno nalogo povezovati relejne postaje P 26 z Bovško, P 24 čez Sočo v Benečijo (kjer je bila kurirska pot najnevarnejša in je bilo treba bresti Sočo) in s postajo P 22 v Baški grapi (kjer je bilo treba prečkati nevaren prelaz na planini Lom – kjer je sovražnikova zaseda pokosila dva kurirja).

Spomladi leta 1943, ko so se v tistih krajih bojevali Gradnikovci in Gregorčičevci, so bile pod vasjo Krn ustanovljene partizanske sanitetne postaje št. 7, zasilna bolnišnica št. 6 (v kanjonu Tolminke pod zaselkom Oziđe) in partizanska bolnišnica št. 5 (v divjih stenah Knežke grape pod Leskovco). O teh postajah je lepo zapisal v svoji knjigi dr. Aleksander Gala-Peter.

V nepristopnem kanjonu reke Zadlaščice je bila od pomladi leta 1943 skrita partizanska tehnika »Krn« C 23, ki je še edini ohranjeni »partizanski objekt«, edini dokaz partizanske hrabrosti in poguma v tem odročnem kraju. Tolminska mladina partizansko tehniko »Krn« z vso ljubeznijo oskrbuje in obiskuje.

Pri vsem naštetem je kaj hitro jasno, da so bile naloge partizanskih kurirjev v tistem kraju zaupane hrabrim in samostojnim borcem, ki so se v težkih trenutkih sami znašli pa tudi skupaj z ostalimi borci odhajali v akcije nad sovražnika.

Tako pripovedujejo kurirji relejne postaje P 23, so julija, leta 1944 skupaj z Idrijskotolminskim odredom, pripadniki VDV in člani okrožja napadli na cesti ob Tolmin-

Zgodba o zdravljenju nekega kurirja

ki (pod Zastenarjevo hišo) patrolo nemških vojakov, ki so s planine Polog vozili naložena drva proti Zatoľminu.

V tej akciji je padel kurir Cvetko, Tone Jermol pa je bil ranjen. Naslednjega dne po tem napadu so se nemške enote vrnile na kraj boja in zažgale Zastenarjevo hišo, v kateri je zgorela tudi Zastenarjeva stara mater.

Anton Jermol, nekdanji kurir in udeleženec opisanih dogodkov se je vsega spominjal takole:

Kurir relejne postaje P 23 Tone Jermol, fotografiran leta 1944

Delal sem pri kurirski postaji P 23; bil sem kurir. Napad na Nemce je bil v dopoldanskih urah. Nekje pod Zastenarjevo hišo je najprej počil strel. Takoj smo pod vodstvom komandirja Franca Brešana-Orla zavzeli položaje. Zbrani smo bili vsi, ki smo se takrat znašli na karavli. Spominjam se Jožeta Rutarja in Jožefa Skočirja iz Zatoľmina ter tudi Petra Tuta; toda bilo nas je več in vseh imen se ne spomnim.

Pri napadu smo imeli položaje nad Zastenarjevo hišo. V akcijo so posegle tudi ostale naše enote, ki so se tam nudile (Idrijskotolminski odred pripadniki VDV Gospodarska komisija in tovariši z okrožja).

Tistega dne so prišli v Polog nemški vojaki z vozovi po drva. Polno natoovorjeni so se vračali proti Zatoľminu. Naš napad ni trajal dolgo; ko so Nemci uvideli, da nimajo izhoda, so se zatekli v senik ob cesti. Mi smo napadali naprej. Senik se je vžgal in Nemci v njem so zgoreli. Ko je streljanje že ponehalo, smo stekli proti cesti. Preskočil sem cesto

(da bi prišel do orožja) in padel, takrat pa je spet zapokalo. Poleg mene je bil smrtno zadet kurir Cvetko, doma nekje z Banjske planote. Bil je ranjen v trebuh. Mene pa je zadelo v levo nogo skozi kost, da se nisem mogel več premakniti.

Pobral me je kurir Jože Rutar in odvedel na cesto, od tam pa v Javorce na Brešanov dom. Tam me je za silo obvezal Kolarjev Stanko iz Tolmina, toliko, da mi je ustavil krvavenje. Nato so me tova-

riši dolgo nosili v planino in me skrili v stajo. Pri meni je ostal pastir, ki me je tolažil in mi pomagal, kolikor je pač mogel. Naslednjega dne so se borci vrnili pome. Najprej so me odnesli čez Tolminko v Čadrg. Tam smo čez noč počivali. Proti jutru so z mano nadaljevali pot čez planino Kal, mimo Razorja pod Kuk in v Knežke Ravne – v vas Lisc.

Zaradi prestreljenih kosti je bila ta pot zame polna trpljenja. Stiskal sem zobe od bolečin, oslavel pa sem tudi zaradi velike izgube krvi.

Na hribu nad Loscom smo prejeli po kurirju vest, da ne smemo naprej, ker so bolnico Nemci zažgali. Borci so me skrili v gozdu, kjer je bilo hudo strmo tako, da so mi nosila podložili s kamenjem. Tovariši so bili utrujeni od težkega bremena in dolge poti, povrhu pa še lačni. Odpravili so se v vas po hrano. Naslednjega dne so me odnesli v Lisc, kjer sta me še isto noč prevzela v oskrbo Ivan Lister-Boris in vodja bolnice Karel Čufer. Ne vem, kaj so mi dali – zapal sem. Ko pa sem se prebudil, mi je bolničar Boris pokazal peščico zdrobljenih kosti iz moje rane. Ker je bila nevar-

nost pred Nemci še vedno prisotna (ti so ravno takrat tam »čistili teren«), so me odnesli pod neko previsno skalo v skrivališče. Ležal sem skupaj z ranjenim Nacetom Bratkovičem iz Brezovice pri Šentjerneju...

Tovariš Karel Čufer, ki je bil v opisovanem času vodja sanitetne postaje št. 5 (v knjigi dr. Gale opisana na str. 350 in 360), se kurirja Toneta Jermola spominja takole:

V Lisc, v bližino naše bolnice so prinesli kurirja Toneta dan po tem, ko so nam Nemci zažgali vsa začasna bivališča, kjer je bolnišnica taborila. Tiste prve dni po hajki in požaru smo se vsi skupaj, ranjenci in osebje nahajali v zelo težavnem položaju. Deževalo je in dejansko nismo imeli strehe nad glavo. S slamo in drugo kritino smo si pomagali in naredili zasilna bivališča vsaj za ranjence. Pri tem so nam vsestransko pomagali tudi vaščani, čeprav so bili prestrašeni, ker so jim Nemci grozili s požigom vasi in internacijo.

Kljub tem težavam sva z bolničarjem Borisom (ki je imel dolgoletne izkušnje v saniteti, ker je bil več let bolničar v italijanski vojski) nudila ranjenemu Jermolu prvo

pomoč v Tomajšcevi hiši v Liscu.

Rana je bila okužena in v njej je kar mrgolelo črvov. Boris je vse lepo razkužil in očistil. Tone je bil ranjen z dvema krogla v gornji del leve stegnenice in je imel najmanj deset centimetrov zdrobljene kosti. Že ob prvem pogledu na rano smo dvomili v okrevanje brez amputacije. Ranjenčevo zdravstveno stanje je bilo ves čas zelo slabo. Rano smo sicer redno prevezovali in čistili, vendar gnojenje ni prenehalo. Bilo je vedno slabše. Zato smo se morali odločiti za amputacijo.

Kirurške instrumente smo imeli. Dobili smo jih še v času, ko je italijanska vojska kapitulirala. Eter za narkozo nam je prinesla aktivistka Ana Golja iz Sel nad Podmelcom – od zdravnika z Mosta na Soči.

Operacijo smo opravili kar v Kogojevi izbi na navadni mizi. Zdi se mi, da je bilo septembra 1944. Bolničar Boris, ki je imel v vojaški kirurgiji veliko izkušenj pa tudi znanja, je prevzel vlogo kirurga, jaz sem dajal narkozo, bolničarka Planinka pa je bila za instrumentarko. Kost je prežagal Boris s pravo kirurško žago in delal z vsemi potrebnimi instrumenti. Zlasti smo pazili na sterilnost. V hiši smo imeli k sreči za to možnost in smo ves pribor prekuhali.

Operacija je neverjetno dobro uspela. Po amputaciji se je bolnikovo zdravstveno stanje močno izboljšalo tako, da je poznejše potovanje iz naše bolnišnice št. 2 v drugo bolnišnico (v bližini Pologa) dobro prenesel. Iz te bolnišnice smo Toneta Jermola skupaj z Nacetom Bratkovičem pospremili na Banjsko planoto, da bi ju od tam odpeljali na zdravljenje v Bari.

Tudi tovariš Tone se je spominjal te poti, kako so z ranjenci potovali čez reko Bačo na Logaršče, čez Šentviškogorsko planoto v Dolenjo Trebušo in od tam z vozovi do Mrzle Rupe, kjer so prespali.

V zgodnjem jutru so jih z zavezanimi očmi odpeljali v bolnišnico »Pavlo«. Od tam je v januarju in februarju leta 1945 odšlo nekaj ranjencev-rekonvalescentov v bolnišnico »Franjo«. Med njimi je bil tudi kurir Tone Jermol. Ob kapitulaciji Nemčije so bili poslani v vojaško bolnišnico in kmalu potem v Invalidski dom v Ljubljani, kjer so (tudi kurir Tone) obiskovali združni tečaj.

Kurirja Toneta je pot zanesla v Hrastnik, kjer je bil zaposlen vse do upokojitve, svoje pripovedi o partizanskem zdravljenju pa žal ne more več prebrati, ker je jeseni 1978. leta umrl.

Zapis je pripravila po pripovedi nekdanjega kurirja Toneta Jermola in nekdanjega bolničarja Karla Čuferja
Pavla Leban

Osebje in ranjenci SVPB »Pavla« – Jermol čepi prvi z desne.

Nazadnje so se po nekaj urah hoda spustili v grupo, na gozdni kolovoz. Pemc se je oddahnil. Vedel je, da so najnevarnejše prehodili. Pa še brez boja! Bili so zunaj prvega dela obroča. Njegovo veselje je skalila novica, da je kolona z ranjenci, kjer je bil Vasja, pretrgala zvezo in izgubila smer: šla je naravnost proti sovražnikovim položajem... Svoboda je vzel nekaj obveščevalcev, prav tako brzonogih, kot je bil sam. Tekli so nazaj, da bi bili skoraj izgubili sapo in jim je pot silil v oči. Pol ure so tekli, preden so ujeli rep kolone. Bil je skrajni čas. Nad seboj so zaslišali hrstenje dračja in nemške glasove. Videli so zastrite luči. Nemci so iskali prehod in steze k poti, po kateri so bili prišli oni. Vasja je dal povelje, naj vsa kolona poleže po hosti in naj se nihče ne gane. Samo petdeset metrov nad njimi se je počasi pomikala nemška kolona dvesto mož, ki je menjala položaje, da bi na dnu zaprla lijak in prestregla, kar bo naslednji dan pobegnilo v to smer.

Ko je utripanje zastrtih nemških luči med mračnim drevjem zamrlo, so se dvignili in se naglo spustili za glavno kolono, ki jih je morala čakati.

Medtem so se Mirko, Orlov in bombaši spustili v sotesko in počasi odrinili po njej. Šumenje narastle rečice jim je preglasilo korake. Orlov je bil prvi. To je bila soteska, kjer so pred letom pobili gorske lovce stotnika Knieckeja. Nehote se je spomnil na Ano, Primoža, Vojka in Pajka. »E, to ti je bila četa! Kdove kje so in kako se sedaj prebijajo...« Pozabil je na nesporazume in želel jim je dobro kot samemu sebi in ranjencem, ki so jih vleklili za seboj.

Pravzaprav mora biti Ani hvaležen, da je bil s tako majhno četo dosegel tako izreden uspeh. Zdaj ga je zaskrbelo, če jih prav tam, kjer so takrat čakali oni, čakajo zdaj Nemci. On, Orlov, je z štiridesetimi ljudmi zaustavil in pognal v beg bataljon gorskih lovcev

Ali je zveza? Zveze ni!?

Heine. Torej bo treba sovražnika premagati s pametjo!

Niso šli slepo skozi sotesko. Orlov je našel stezo, ki je držala nad njo, med skalami. Z majhno skupino so prišli prav do roba izhoda, tja, kjer je padlo največ Nemcev in kjer je bilo najmanj možnosti, da bi jih čakali. »To se je izkazalo tudi tokrat.«

Noč se je že prevesila v jutro, ko so ša kar hodili. Nevarna soteska je bila zdaj daleč za njimi. Vzpenjali so se navzgor in se spuščali navzdol. Bolniki in onemogli so padali. Prestrašanim je zmanjkovalo moči. Le strah, da jo bo tisti, ki bi zaostal, skupil, jih je gнал naprej.

Pemc in Iztok sta se nekajkrat pošteno razjezila. Nič ni pomagala grožnja, da bo vsakdo, ki bo pretrgal zvezo, ustreljen. Kolona se je trgala... Noč je bila gosta in tla posejana s kamenjem, vejevjem in preprežena s hudourniki, tako da je bilo zvezo kaj lahko izgubiti. Le za hip si izgubil iz oči predhodnika, pa si že zavil drugam. Zato so se na nekaterih mestih držali za roko, po koloni pa je šlo nenehno: »Ali je zveza? – Je. – Zveze ni. – Zadnji takoj po zvezo...«

V Idrijskem Logu, kjer so se najbolj približali izhodu sovražnih kolon, so obzirno prebudili ljudi. Ti so v strahu zagotavljali Orlovu, da so bili po vseh hišah v vasi domobranci in četniki, ki da so šele pred eno uro odšli naprej.

Kolona je brez nezgode prešla nevarno cesto Idrija-Črni vrh in se izgubila v gozdovih za njo. Danilo se je že, ko je šla čez čisto Črni vrh-Godovič. Tu jo je

presekal kamion. Po njem so užgali z obeh strani s strojinicami in protitankovskimi puškami. Pemc je videl, kako je avto naglo zdrvel mimo kot zastreljena zver. Motovilil se je sem in tja, kot bi bil šofer pijan. Speljal je še nekaj krivin in izginil.

Potem so zaslišali tresk! Kamion je zavozil pod cesto in lomil debla... Niso se zmenili za krike ranjenih. Bili so v bližini dveh močnih sovražnih postojank, zato so naglo nadaljevali pot. Komisarju Iztoku, ki je ostal tostran ceste, se je zdelo sumljivo, zakaj kolona ne gre naprej. Prerinil se je naprej in stresel borca z udrtimi lici, ki je sedel ob deblu in zaspal.

»Naprej, tovariš! Pretrgal si zvezo!«

Ni se zbudil. Zato ga je stresel močnejše. Ko pa ga je spustil, je kot lutka obležal na tleh...

Kolona je šla naprej, mrtvega borca pa so pretipali bolničarji. Na njem ni bilo niti najmanjše rane. Srčna kap zaradi naporov, lakote ali strahu, da bo ustreljen vsak, kdor pretrga zvezo... Tega ni nihče ugotavljal. Nesrečnik je bil Italijan iz divizijskega zaščitnega bataljona. Potegnili so ga v goščavo in ga prekrili z vejami.

Potem so se samo vzpenjali. Po kolovozih so prodirali na strmo pobočje Javornika. V vejah drevja je dozorel dan s spodbudnim svitom sonca na vzhodu. Bili so zunaj zased, zunaj vseh obročev. Čeprav na smrt utrujeni in zaspani, so se vleklili naprej, na grebene, kjer so bataljoni zasedli položaje krožne obrambe: v sredini so bili ranjenci.

Vasja, Pemc, Svoboda in Iztok so se privlekli na vzpetino, da bi z daljnogledom pregledali položaj. V daljavi so iz gozdnega morja uzrli vrh Goljakov in obronke Kozjih sten. Že od svita je veter prinašal od tam nepretrgano bobnenje topov.

»To je priprava na dokončni naskok,« je dejal Iztok in utrujeno pogledal Pemca.

»Udar v prazno,« je zazelhal Pemc.

»Saj ni prvi, najbrž pa bo zadnji,« je menil Vasja.

Niso še doumeli, kako se je bilo mogoče izmuzniti z dva tisoč ljudmi brez strela iz tako goste obkolitve. Drugače si tega niso znali razlagati kot s šalo, ki si jo je za to priložnost izmislil Iztok:

»Norci imajo srečo!«

Vrnili so se med goste bukve, kjer so radiotelegrafisti lovili zvezo z glavnim štabom in korpusom. Kjerkoli so hodili, so borci ležali po tleh kot pobiti. Vse je spalo. Le izza kupov skal so mežikali dežurni mitraljezi. Pemc je vedel, da niso še na varnem. Pod Javornikom, na Bukovju, je bila četniška divizija. Le-to bodo morali pregnati!

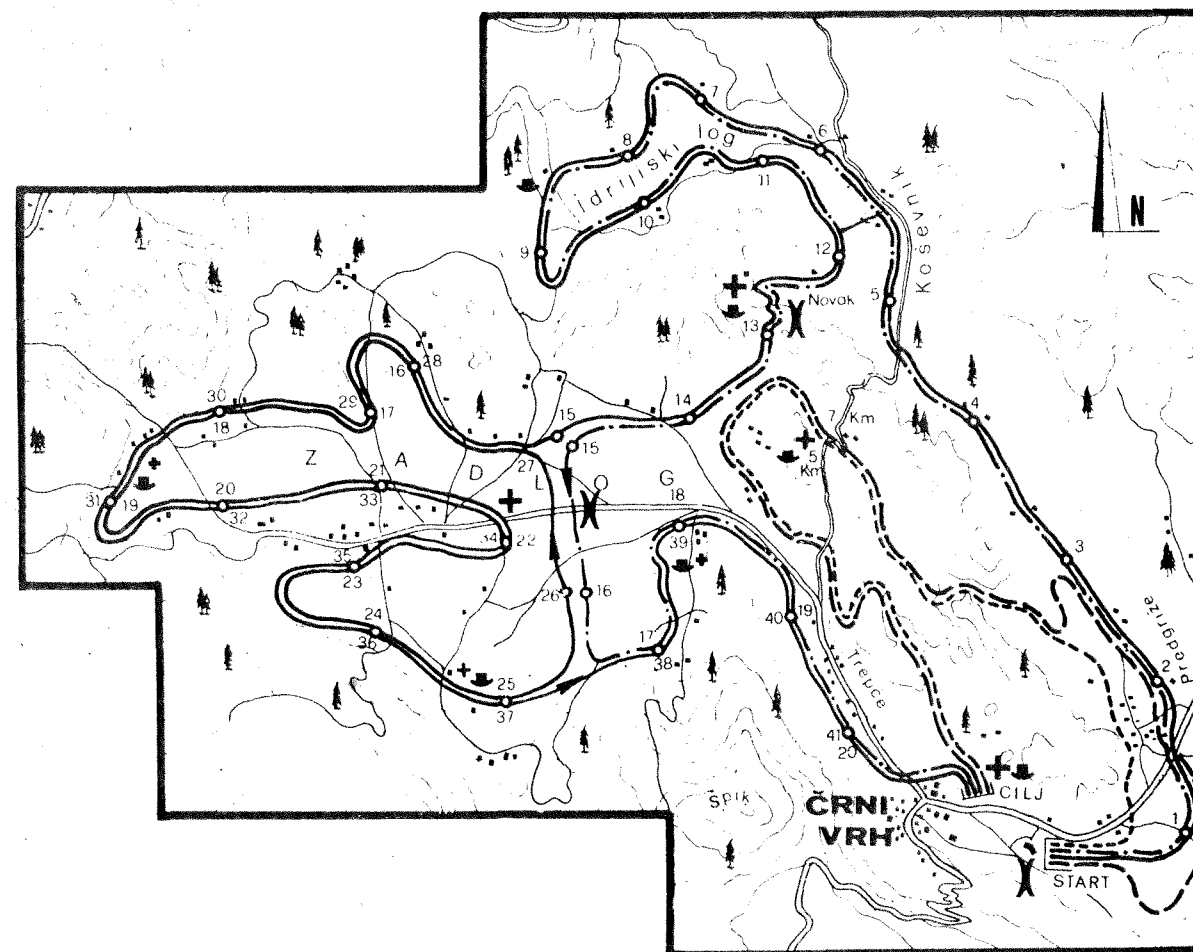
Čakali so na zvezo. Pemc si je obrisal očala in dejal:

»Zdi se mi, ko da smo se vsi skupaj to noč še enkrat rodili... Kakor takrat, ko smo prilezli iz podzemlja idrijskega rudnika.«

Radiotelegrafist je preklinjal, ker ni mogel dobiti zveze s korpusnim štabom. Poskusil je poklicati glavni štab. To zvezo je dobil takoj. Pemc je poročal, do kam se je prebila divizija in zaprosil, da bi jim sedmi korpus pomagal, da bi se prebili z ranjenci čez progo in cesto. Potem so še enkrat klicali štab korpusa. Nihče se ni javil. Iz smeri, kamor naj bi se prebijala glavna korpusna grupacija, pa je prihajal odmev srdite bitke. Vedeli so: to so grebni tik pod trnovskim gozdom, Mrzla rupa, Ogalce in Vojsko.

TONE SVETINA
»UKANA III. DEL«

Peti jubilejni Trnovski maraton po poteh devetega korpusa na Črnem vrhu nad Idrijo

Nagrade za vse udeležence Trnovskega maratona, ki nastopajo za ekipo TV-15 so prispevali: Kovinoplastika LOŽ, Založba Borec in uredništvo TV-15. Izdajo priloge pa so omogočili: Planika Kranj, Slovenijaceste Ljubljana, Gospodarska zbornica SRS, Smelt iz Ljubljane

Predsednik republiškega odbora ZZB NOV Janez Vipotnik:

Z maratoni si ne krepimo samo zdravja

Trnovski maraton je prav gotovo ena največjih športnih manifestacij na Slovenskem. In v čem je pomen tega velikega tekmovanja, ki ga bomo letos spremljali že petič?

Gre za obuditev spomina na znamenito partizansko zmagu, ko so enote 9. korpusa NOV in POJ premagale belogardiistično postojanko na Črnem vrhu, kar je imelo v takratnem času izjemen pomen za razvoj narodnoosvobodilnega boja na Primorskem, v Sloveniji in Jugoslaviji. Z imenom te partizanske zmage Trnovski maraton neguje in razvija obrambno sposobnost in družbeno samozaščito državljanov, predvsem mladine – z željo, da postaja budno varovanje naše samoupravne socialistične družbene ureditve bolj in bolj sestavni del vsega, kar delamo in o čemer razmišljamo. Da ne govorimo o tem, kako s prireditvami tako širokega športnega tekmovanja spodbujamo vedno večje število tekmovalcev k udeležbi v samem maratonu, k športnemu udejstvu-

vanju – kar pomeni tudi krepitev zdravja, večanje delovne sposobnosti.

Prav gotovo je, da Trnovski maraton, bolj kot katera koli druga športna manifestacija, vzbuja izjemno zanimanje. Zanimanje ne le pri športnih in telesnovzgojnih organizacijah, marveč tudi med člani zveze združenj borcev, v temeljnih organizacijah združenega

dela, društvih, predvsem pa pri mladini. Stotine in stotine smučarjev se že lep čas pripravljajo na to, da čim dostojneje vstopijo v vrste tekmovalcev in dosežejo čim boljše rezultate. Tako se bodo na tekmovanju srečali: državni reprezentantje, pa pripadniki JLA, teritorialnih enot, mladinci in pionirji, veterani. Tekmovanja se bodo udeležili tudi smučarji iz drugih re-

publik in pokrajin, kar pomeni, da postaja Trnovski maraton športna manifestacija jugoslovanskega značaja. Posebej pa nas veseli, da se bodo tekmovanja udeležili Slovenci iz zamejstva, Italije in Avstrije.

Vse to pa govori tudi o političnem pomenu te velike športne prireditve.

Glede na izjemen obseg tekmovanja je potrebno s posebno pozornostjo omeniti trud, ki je potreben, da se tekmovanje, kakršno je Trnovski maraton, izpelje v splošno zadovoljstvo in brez spodrslijajev. Za to je porok organizacijska skupina, ki z velikimi izkušnjami in širokopotezno pripravlja to športno in politično manifestacijo.

Ko čestitamo udeležencem in organizatorjem te veličastne predstave, želimo, da bi se Trnovski maraton tako razvijal tudi vnaprej ter vabil v svoje vrste vedno nove in nove tekmovalce. Želimo, da bi dobil posnemovalce tudi drugod po Slovenskem – s podobnimi tekmovanji, ki v zdravem okolju krepijo telo in duha.

dejavnost podjetja:

- nizke in visoke gradnje
- avtoceste
- mostovi
- predori
- letališča
- stroji in oprema za kamnolome in gramoznice
- projekti in inženiring za vso dejavnost

Vse informacije
dobite brezobvezno
v SGP "SLOVENIJA CESTE"
Ljubljana, Titova c. 38
tehnična komerciala
telefon 316 967

Inženiring za
gradnjo
investicijskih
objektov
SMELT
Ljubljana,
Vojkova 61

Inženiring za gradnjo
investicijskih objektov
SMELT Ljubljana, Vojkova
61, izvaja kompleksni
izvedbeni in investitorski
inženiring za gradnjo
vsakovrstnih gospodarskih
in drugih investicijskih
objektov doma in v tujini.

Industrija kovinskih in plastičnih izdelkov

KOVINOPLASTIKA LOŽ

o. s. o.

INDUSTRIJA KOVINSKIH IN PLASTIČNIH IZDELKOV

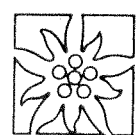
PREDSTAVNIŠTVO: LJUBLJANA, TELEFON 264 312 — ZAGREB, TELEFON 32 858 — BEOGRAD, TELEFON 556 782
TUZLA, TELEFON 35 881 — SKOPJE, TELEFON 258 652

Predstavljamo vam naš proizvodni program:

- sodobno okovje za okna in vrata
- nerjaveči pomivalniki
- izdelki iz nerjaveče pločevine
- karnise kovinske, plastične in lesene
- magnetofonske kasete in izdelki iz plastičnih mas

Ob našem jubileju – 25. let dela – se našim poslovnim prijateljem in kupcem priporočamo.

Industrijski kombinat za izdelavo in predelavo usnja, gume in plastičnih mas

PLANIKA

64000 Kranj, Savska loka 21

Tel.: (064) 25-861 Teleks: 34548

Vam nudi v svojem proizvodnem programu:

- modno žensko in moško obutev,
- športno obutev ADIDAS,
- poliuretan in gumi podplate.

Predsednik organizacijskega komiteja Stanko Murovec:

Tako najlepše simboliziramo napore

Trnovski maraton smo začeli prirejati z namenom, da bi pospeševali smučarski tek, ki je izrednega pomena za telesno vzgojo, zdravje in razvedrilo. Namenjen ni le vrhunskim športnikom, ampak predvsem smučarjem tekačem, ki gojijo ta šport zaradi razvedrila in dobrega počutja. Hkrati je Trnovski maraton družbenopolitična manifestacija. Tradicionalno ga prirejamo po obronkih Trnovskega gozda, kjer so med NOB hodile in se borile slavne enote 9. korpusa. Z njim oživljamo spomine na NOB, prenašamo revolucionarne tradicije na mladi rod in gotovo pripomoremo k večji delovni in obrambni sposobnosti delovnih ljudi.

Trnovski maraton smo začeli prirejati po zgledu Skandinavcev, vendar smo ga prilagodili našim razmeram in potrebam. Program prireditve obsega: maraton – smučarski tek 42 km; mali maraton 21 km; pionirski tek za osnovnošolsko mladino 10 km in tek SLO za vojake JLA, TO in LM 12 km. S tem smo zajeli vso populacijo. Na prireditvi sodelujejo udeleženci obeh spolov, vseh poklicev od najmlajših do najstarejših. Na 4. Trnovskem maratону je bila starostna razlika med najmlajšim in najstarejšim udeležencem 74 let.

Za sodelovanje smo

se dogovorili tudi z zamejskimi Slovenci. S podpisom listine o tesnejšem sodelovanju smo jim želeli dati podporo v njihovem pravičnem boju za narodne pravice in želeli smo, da bi preko njih navezovali prijateljske vezi s smučarji v teh državah. Iskrena želja je rodila uspehe. Z zamejskimi Slovenci imamo redne stike, Slovenska športna zveza v Italiji zastopa Trnovski maraton pri italijanskih športnih organizacijah in le preko nje si italijanski smučarji lahko zagotovijo pravico

sodelovanja na naši prireditvi. Veliko težje je za Slovence v Avstriji, kjer si napredne ideje težje utirajo pot.

Prvi množični tek smo organizirali 1974. leta. Ker je izredno dobro uspel, smo v soglasju s smučarsko zvezo Slovenije sklenili, da bo Trnovski maraton postal tradicionalen in ga uvrstili v koledar kot osrednjo smučarsko tekaško prireditev. Zamisel je bilo mogoče uresničiti, ker nudi Črni vrh z okolično izredno ugodno potjo za tako množično

akcijo. Kraj je dobro dostopen, po Črnovrški planoti pa je mogoče izpeljati tekaško stezo, ki je hkrati primerna za tekače obeh spolov, za stare in mlade ter za športne in rekreativne smučarje tekače.

Javnost je prireditev lepo sprejela. Udeležba se večja iz leta v leto. Na prvem teku 1974. leta je sodelovalo nekaj nad 500 tekačev, lani pa že nad 2200. Trnovski maraton nima prijateljev le med smučarji tekači. Ta krog je mnogo večji. K uspešni izvedbi prireditve prispeva 320 funkcionarjev, pomočnikov in godbenikov. Neprecenljiva je pomoč družbenopolitičnih organizacij, JLA, TO, LM, novinarjev in številnih kolektivov OZD, ki prireditev materialno in finančno podpirajo.

Trnovski maraton je spodbudil ustanovitev ostalih maratonov: Bloškega, Koroškega, Dupeljskega, Pokljuškega in Teka na Vršič, ki so prav tako uspešni in pomembni, saj tvorijo sklop skupnih akcij, ki imajo enoten cilj.

Letošnji jubilejni 5. Trnovski maraton, ki ga prirejamo ob 60. obletnici KPJ in SKOJ, posvečamo saniteti IX. korpusa in tako najlepše simboliziramo napore, trpljenje in žrtve za svobodo. Množična udeležba starih in mladih pa priča o svobodi in blagostanju, ki sta rezultat NOB.

TRNOVSKI
MARATON

NAS TOVARIS
TV 15

Pogovor z Lodom Ambrožičem-Novljanom

Se vračate v Trnovski gozd...?

Kako se spominjate prvega srečanja s Primorsko?

Nekaj posebnega je bilo to za nas, Doljence... Slovence, ki smo prvič stopili na primorska tla. Primorska, odrezana od nas, a vendar naša. Poznali smo jo le po pripovedovanju, jo spoštovali, njo in njen rod. Se pogovarjali o njej, študentje, dijaki, jo bodrili. Stvarnost je presegla vsa naša pričakovanja. Veste, Primorska se je nekako drugače obnašala. Razmere so bile drugačne. Tod so bili vsi reveži, bolj od drugih. Med Slovenci ni bilo bogatinov. Boriti so se morali za osnovne pravice, za obstanek. To je bil trdoživ boj, boj za slovensko besedo, kulturo. Tu so bila pota ljudi čista in narod kot eden za OF, ki se je odločno borila za njihove pravice in kdo bi okleval, se ne žrtvoval. Iz sle po svobodi, boljšem kruhu, poštenem življenju, materini besedi, so zrasle brigade, dve diviziji, odredi. Tako je nastal naš 9. korpus.

Bili ste komandant 9. korpusa... kako bi ga predstavili?

Boril se je pod posebnimi pogoji in bil nekaj povsem drugega kot druge partizanske enote. »Naš korpus, naša vojska, naše delo, naš otrok!« so govorili Primorci. Štel je osem do enajst tisoč borcev. Boril se je na mejah, krivično priključenih Italiji, Nemčiji. Njegova naloga je bila zgodovinska: izničiti rapalsko pogodbo. To je bila borba, vezana tudi na italijanski živelj. Stopati v stik z delavstvom v Trstu, Tržiču... sodelovati z italijanskimi partizani, predvsem komunisti, tudi to je bila naša skrb. Sledi, ki jih je 9. korpus pustil v severni Italiji, so ostale. Kjer je, je pristno sožitje dveh sosednih narodov. Tako se je razvijala revolucionarna moč prebivalstva. Ljudstvo je bilo ponosno na svojo vojsko. Ljudstvu, ki ni imelo ničesar, je imeti vojsko pomenilo obstati, imeti v sebi moč za nadaljevanje življenja.

Primorci so bili vedno v prvih bojnih vrstah.

Se spominjate katerega izmed njih... bolj kot druge?

Prvega sem na Primorskem srečal Blaža, Darka Marušiča-Blaža. Dvajset let je imel. Lep

fant, visok. Bil je sekretar SKOJ za Primorsko. Vesele in odprte narave. Pravi predstavnik mlade primorske generacije. Potoval je z nami in tudi pozneje sva se srečevala. Kako bi ga predstavil? Prešerna veselost je kar vrela iz njega in samo eno ga je zanimalo: boj za svobodo. Osebna odpoved, brez tarnanja. Nemci so ga ujeli v Lipi, ko je imel oznako političnega komisarja tržaške divizije, komaj ustanovljene. Vrgli so ga na kamion, zvezanega. Dva žandarja sta ga pazila. Na Krasu, blizu Trsta, jim je ušel. Pogumen fant! Leta 1944 sta s kurirjem padla pri Lokovcu v nemško zasedo. Ubili so ga.

Robert Borštner je padel leta 1943... bil je borec 9. korpusa, komandant tržaške divizije.

Trnovski maratoni v besedi in sliki

Smučine lanskega Trnovskega maratona so privabile na črnovrško planoto več kot 2200 tekmovalcev. Letos nas bo še več in prihodnje leto zopet več! Trnovski maraton ni samo Trnovski! To je naš maraton, maraton, na katerem si nekaj tisočglava množica tekačev preizkuša in krepi svoje moči.

Toda Trnovski maraton ni namenjen samo preizkušnji moči, krepljenju telesne vzdržljivosti. Trnovski maraton je še nekaj več!

Poti po katerih vodijo smučine Trnovskega maratona so speljane prav tam, kjer so borci devetega korpusa bili pomembne boje, kjer so gozdovi Trnovskega gozda nudili varno zavetje borcem in ranjencem. Sleherni tekmovalec preteče delček poti naše zgodovine. In da ta ne bi tako hitro tonila v pozabo je prav, da te tisočkrat in tisočkrat prehojene poti borcev, vsako leto znova zaživijo!

Štirje Trnovski maratoni so mimo. Filip Kalan je bil zmagovalec prvih treh. Burger četrtega. Kdo bo stopil na najvišjo stopnico letošnjega? Kdo prihodnjega?

Start! V boj s samim seboj in s kilometri! In največja je zmaga, kadar premagaš samega sebe!

Nekaj urni napor mnogokrat šele na koncu smučine pokaže »zobe«

Boj za vsak meter, za sleherno mesto, na dolgi maratonski smučini, utrujeni še tako pripravljene tekače

Zmagovalec lanskega Trnovskega maratona Maks Burger. Lažje je bilo premagati 42 kilometrov dolgo smučino, kot zbrano odgovarjati na »spočita« vprašanja novinarjev o počutju na progi

Temu dekletcu iz Kanu-kluba iz Tacna je bilo lani komaj pet let. Bila je najmlajša udeleženka četrtega Trnovskega maratona. Obljubila je da pride tudi letos!

Stari in novi znanci maratonskih smučin

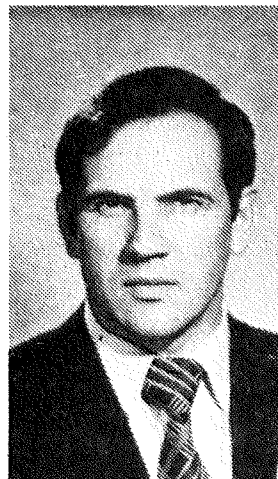
Že lani in predlani je naše uredništvo imelo na Trnovskem maratonu številno zastopstvo. Letos smo se te akcije lotili še bolj zavzeto. Poleg ekipe nekdanjih borcev, bo v naši ekipi TV-15 sodelovalo še devet tekmovalcev, med katerimi so naši nekdanji slovenski in jugoslovanski prvaki, priznani trenerji, športni delavci, ljubitelji teka na smučeh.

V posebno ekipo TV-15 smo uvrstili naslednje tekmovalce, ki so se nam prijavili:

Tone Razinger iz Jesenic, Filip Grašič iz Dupelj, Jože Kovič iz Vira pri Domžalah, Peter Marn iz Ljubljane, Roman Seljak iz Kranja, Bogdan Rečnik in Ivan Pehant iz Hoč pri Mariboru, Silvo Teršek, glavni in odgovorni urednik TV-15 in Tone Urbas iz Ljubljane. Tekmovalce naše ekipe vam tudi predstavljamo s fotografijo.

Filip Grašič

Ivan Pehant

Bogdan Rečnik

Silvo Teršek

Jože Kovič

Roman Seljak

Peter Marn

Tone Urbas

Govoriva o Primorski ... o dneh, ki so se v zgodovino zapisali z najlepšimi črkami ... o sedanjosti, s pogledom v prihodnost ... o Trnovskem maratonu. Z Ladom Ambrožičem-Novljanom, partizanskim komandantom.

In Ivan Turšič, izreden fant. Takrat, leta 1943 sem imel petintrideset let, on dvajset. Bil je komandant 30. divizije. Spominjam se ga. Sedela sva in se pogovarjala o tem, kakšne so njegove naloge. Govoril sem z njim kot enak z enakim. Moško, odločno, zrelo. Mladostna moč, to je bila moč naše revolucije. Imeniten borec. Bilo je pri Štanjelu in 30. divizija je pripravljala napad na nemško postojanko. Po vsej sili je hotel v boj. Tri brigade imaš, tu si potreben, sem mu govoril. Gledal sem ga, nestrpen je bil. In ko sem mu rekel: »zdaj pa pojdi!«, je tekel. V boj je tekel. Junaško je tudi padel.

Kveder, Janez Hribar ... Kdo bi lahko naštel vse te nepozabne ljudi, nepozabna srečanja.

Se vračate v Trnovski gozd ... radi?

Vračam se, rad se vračam. To ni tako, kot če greš v rojstni kraj ... greš tja, kjer si v najbolj odločilnih trenutkih narodovega življenja nekaj pustil ... in dobil. Vzajemno obdarovanje, bi rekel temu. Odnosi se tod niso dosti spremenili. Še vedno so ljudje takšni kot med vojno, prijetni in pristrčni. Nikjer na Slovenskem ne znajo pripraviti srečanja tako preprosto človeška kot tu, na Primorskem. Da bi bil kdo izmed njih več, se ne trudijo in da bi bil ti kaj posebnega, tudi ne. Vsaj manjša srečanja so takšna. Pred kratkim sem bil na srečanju vezistov v Čepovanu. Slabo vreme je bilo, topline pa toliko, da bi jo človek ponesel s seboj.

To ni naša edina podoba ... kakšni smo še?

Napihnjeni, včasih smo napihnjeni. Tako kot med vojno resda ne more biti, a vendar ... V naših srcih bi moralo biti osnovno vodilo: da bi bili vsi enaki med seboj. A nismo. Tako smo mislili tudi takrat, to je bilo v naših srcih. O tem nismo govorili. To je bilo bistvo naše revolucije.

Trnovski maraton je največje smučarsko tekmovanje v Jugoslaviji ... ga lahko obogatite z besedami?

Je tudi velika politična manifestacija, ki s seboj prav gotovo nekaj nosi. Srečaš tega, onega, to daje občutek tesne povezanosti ljudi. Svojega družbenega in osebnostnega razvoja pa ne smemo vezati samo na take manifestacije, več ali manj bolj zunanega videza. Le-te morajo biti odraz našega vsakdanjega dela, naših hotenj. Če tega nimajo za seboj, nismo naredili ničesar. Morale bi biti odmev široke fizikalne akcije, ki živi polno življenje, se pretaka v vseh njegovih porah. Tu smo slabi. Radi se sicer pohvalimo z množičnostjo, ne odgrnemo pa odeje in pogledamo, kaj je pod njo. Če to gledamo s pogledom na splošni ljudski odpor, je to še tolikanj bolj pomembno. Sijaj neke manifestacije rad prevaram, uspava. Politični, umski in fizični vzgoji moramo posvečati enako pozornost. In še nekaj. Človek se vendar ne more sam telesno vzgajati. To je tako kot če bi se sam naučil brati, pisati. Če bi na manifestaciji, kakršna je Trnovski maraton, slišali za napredek na tem področju, podprt s številskimi, kot posledica sistematičnega dela, bi stvar že nekoliko drugače zvenela. To bi bila vsebina in ne samo zunanji blišč. Svet je treba obogatiti z vsebino, ki povsod šepa ... premalo damo na moralno, fizične, delovne vrline. O tem bi se dalo še govoriti.

Ne razumite me napak. Če gre dva, tri, štiri tisoč ljudi po poteh 9. korpusa ... je to imenitna stvar.

Veste, življenje ni enostavna stvar, četudi je kruha dovolj. Ko nam je dobro, se pripravljamo na hude čase. Vzgled je lahko partizanstvo – bila je to čudovita stvar.

★

Trnovski maraton se na lepše poti ni mogel podati, kajne? Nasmeh namesto odgovora in v slovo krepak stisk roke.

Zapisała:
Milena Štrajnar

Ob spominu in odločnosti vselej ukaz

Predstavljamo vam ekipo TV-15 iz vrst borcev, med katerimi so tovariši, ki so pred 35 leti družno napadali utrjeno sovražno postojanko v Črnem vrhu, neštokrat prehodili skrivne poti Trnovskega gozda, potem pa jih je življenjska pot vodila po svetu. Smučine letošnjega Trnovskega maratona pa jih bodo spet zbližale in družno bodo, tako kot nekoč, hiteli skupnemu cilju naproti:

Gregor Klančnik

TRNOVSKI MARATON

S smučanjem sem se začel ukvarjati v času, ko je ta telesno-kulturna vrsta bila dana le redkim posameznikom. Leta 1924 sem si prvič nataknil »dilce«, ki so me zatem spremljale vse življenje. Rodna vas Mojstrana, ki je skupaj z Dovjem zibelka sodobnega smučarskega teka pri nas, je med svetovnimi vojnami in v osvobodilni domovini dala veliko vrsto smučarskih prvakov Jugoslavije. Ponosen sem, da sem med njimi. Pomembnejša od zmag pa je kondicija – telesna sposobnost, ki mi jo je daroval smučarski tek. Ta je med narodnoosvobodilno vojno imela posebno vrednost. Ni mi bilo težko v visokem snegu od Karavank skozi Radovno, preko Pokljuke, Jelovce in dalje prehoditi težko in nevarno pot do Cerka ali Čepovana ter nazaj.

Trnovski maraton posebno cenim. Spominja me na čase, ko se je v teh planinah in dolinah rojevala in oblikovala naša socialistična republika Slovenija in veseli me, da se prav tu rojeva tudi množičnost smučarskega teka. Poleg brzostrelke in belega nemškega plašča so bile smuči moj stalni zimski spremljevalec tudi v partizanih. Posebno koristne so mi bile, ko sem moral kot obveščevalni oficir 9. korpusa NOV in POJ večkrat prehoditi od Primorske na Koroško in obratno. Žal mi je bilo takrat borcev brigad, odredov in kurirjev, ki so se do pasu v snegu z muko pomikali skozi gozdove, sam pa sem jih z lahkoto prehitel. Redki so bili tisti, ki so že pred drugo svetovno vojno spoznali in uživali kakovost smučarskega teka in jo zatem s pridom uporabljali med narodnoosvobodilno vojno.

Prepričan sem, da smučarski tek, zlasti kombiniran z letnim planiranjem daje največji delež splošnemu ljudskemu odporu, množične prireditve pa so sredstvo za njegov razvoj. Trnovski maraton je krona teh prireditev. Trnov je, saj resnično zahteva telesno pripravljenost in tudi naporen je; smučarski je, kar pomeni prednost pri teku v zasneženi naravi in maraton je, saj meri 42 kilometrov ter še nekaj ima – privlačen je – pravi praznik jugoslovanskih smučarjev tekačev.

Trnovski maraton pomeni pogled nazaj, oživljanje spominov na herojske čase bližnje preteklosti in na zdravo, odorno in sposobno prihodnost naših narodov.

V tem je razlog, da se z veseljem udeležujem vseh teh prireditev. Mladini in sebi dokazujem, da smučarski tek krepi organizem in da ga leta ne omejujejo. Letos jih bom imel 66, pa vendar na cilj prihajam še vedno v prvi tretjini.

Trnovski gozd je med narodnoosvobodilno vojno bil dom borcev, sedaj pa skrbi za zdrav duh v zdravem telesu, ki je cilj telesne kulture samoupravne socialistične družbe in temelj splošnega ljudskega odpora.

Karol Jelenc

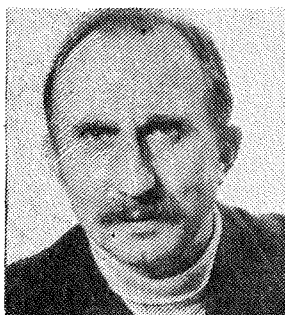
Živ spomin na boje

»Smučarski tek mi je še iz mladih let ostal pri srcu. Vsako leto se udeležujem nekaj maratonov. In sleherni-krat, ko se vračam domov mi je ljubo, ko vidim toliko mladih in starejših tekačev, ko družno in v potu svojega telesa premagujejo kilometer za kilometrom, vzpon za vzponom.

Udeležba na Trnovskem maratону pa mi je živ spomin na boje, na našo borbenost in vztrajnost ter tovarištvo, ki se na takih srečanjih zagotovo krepi. In to je tista prava vrednost slehernega Trnovskega maratona.

Kljub 66 letom se kilometrov še ne ustrašim. Na maratone pa bom hodil dokler bom zmogel, saj se z njih vračam, čeprav utrujen, vendar obogaten z vedno novimi spoznanji, ki me vzpodbujajo k udeležbi!«

Dušan Feldin

Vedno znova me preseneča

»Ne udeležujem se samo Trnovskega maratona, temveč tudi ostalih množičnih smučarskih prireditev in planinskih pohodov, na katerih se obujajo tradicije NOB in proslavljajo pomembnejši dogodki.

V letošnji smučarski sezoni sem že nastopil na memorialni prireditvi na Pohorju na Osankarici »Po poteh pohorskih partizanov« in na četrtem dupljanskem maratonu »Po poteh kokrškega odreda«, katerega borec sem bil.

Na vseh teh prireditvah, posebno pa še na Trnovskem maratonu me privlači in vedno znova preseneča številna

ravno pri kosilu, ko so zvedeli to novico. Kmalu smo bili vsi pripravljeni za pohod in napad.

Dvaindvajset ali štiriindvajset nas je bilo. Teren smo dobro poznali. Pripravili smo zasedo in negibno nestrpno pričakovali kolono fašistov. Izvidnico petih mož smo najprej ugleдали. Vojko je dejal nam borcem, naj izvidnico spustimo mimo zasede, če niso oboroženi s strojnico. No, strojnico so imeli in Vojko je z ročno bombo poskrbel, da tista strojnica ni prišla več fašistom v roke. To je bil hkrati tudi znak za napad v tistem lepem petnajsto februarjem popoldnevu 1943 leta.

Kolona še ni bila vsa v dosegu zasede, zato so si tisti fašisti, ki so bili zadaj v koloni, kaj hitro našli varno kritje. Tudi ostali, kolikor ni bilo ranjenih ali ubitih, so si iskali kritje. Našli so ga v useku, nekaj pa jih je tudi srečno prešlo čez Idrijo na drugo stran.

Vojko je bil smrtno ranjen

Bil sem tik ob Vojku, ko smo pripravljali juriš, skupaj z Borisovo desetino, ki je bila le nekoliko oddaljena od nas.

Streljanje se je seveda nadaljevalo in kar naenkrat se je Vojko prijel za trebuh. Kljub smrtni rani je ukazal da moramo jurišati. To je bil njegov zadnji ukaz, vendar prvi, ki ga nismo izvršili.

Petnajst ali dvajset minut je od Novaka do Brinovega griča, kjer je bilo taborišče Vojkove čete in grob njihovega hrabrega komandanta Vojka, ki zdaj počiva v grobnici herojev v Ljubljani

Umaknili smo se. Vojko ni hotel na nosila, ki smo jih jeli pripravljati iz vej. Oprijemajoč se soborcev je s težavo prišel do kmeta v Idrijskem logu. Od tu naprej smo ga nesli na nosilih v tabor.

Zdravnika Hribernika v Idriji smo obvestili, da je nekdo ranjen in da mora priti na javko, vendar menda spričo nadzora fašistov tega ni mogel. Pošiljal pa nam je zdravnika in dajal navodi-

la kako naj ranjenega v trebuh zdravimo.

Rana je bila močnejša od Vojkovega življenja. Umrl je 22. marca zjutraj po sedmih dneh našega upanja, da bo le ozdravel.

Tudi grob smo moral skriti

Težko je bilo slovo od Vojka. Od njega smo se poslovili sredi našega

taborišča na Brinovem griču. Le borci Vojkove, se pravi njegove čete, so vedeli za njegovo smrt.

Na Vojka, živega ali mrtvega, je bila razpisana tudi nagrada. Petdeset tisoč lir pa takrat ni bila majhna cena, saj si za ta denar lahko kupil dobro kmečko hišo s

posestvom, hlevom in živino.

Tudi njegov grob je morala biti skrivnost za katero so poleg mene vedeli še Anton Rupnik, Martin Lampe in Anton Žgavec. Iz taborišča smo namreč odnesli Vojka v grob pod Brinov grič. Lepejš se pravi po domače tistemu kraju. Tiho smo ga pokopali, še tišje z bolečino v srcu odšli!

TONE URBAS

Mogočne krošnje smrek na Brinovem griču, nedaleč od naselij Koševnik, Predgrize in Griže ter Idrijski log, so nudile borcem Vojkove čete, od konca septembra 1942 leta vse do začetka marca 1943 leta, varno zavetje. Iz tabora so hodili borci na številne akcije, ki jih je po ve-

Neizpolnjen zadnji ostajamo mladi

Gregor Klančnik iz Raven na Koroškem, Lovro Korošec iz Ljubljane, Miloš Bašin iz Ljubljane, Janez Pavčič iz Ljubljane, Jože Knific iz Jesenic, Karol Jelenc iz Dražgoš, Dušan Feldin iz Kranja, Oton Medveš iz Kobarida, Ivan Štular-Čiro iz Podnarta in Lojze Vodopivec iz Ljubljane

udeležba, dobra organizacija, tovarštvo v smučinah ali na pohodu. Pri tem pa se sam še posebno zaveda tega, da moram kot borec NOB, z lastno udeležbo, prenašati tradicije NOB na mlade generacije, ki prihajajo za nami!»

Lovro Korošec

Letos prvič,
vendar se še
vidimo

»Moje partizanstvo je vezano na Trnovski gozd. Bil sem borec 31. divizije, katerih enote sta vojna vihra in boji večkrat zanesli tudi v te nepregledne, vendar nam tako priljubljene gozdove.

Na Trnovskem maratonu bom letos sodeloval prvič, ker sem bil vrsto let na službenih dolžnostih zunaj Slovenije. Srečanja s soborci iz partizanskih dni so dokaj redka. Upam, da se bom prav na Trnovskem maratonu srečal z mnogimi. S svojo udeležbo pa želim prispevati delček k tako lepi množični manifestaciji povezani s tradicijami NOB!»

Janez Pavčič

Prihajal bom,
dokler bom
zmogel pot

»Kot primorski rojak iz okolice Postojne in udeleženec NOB – borec 9. korpusa, sem z navdušenjem pozdravil pobudo nekdanjega direktorja hotela Bor v Črnem vrhu nad Idrijo tovariša Pelicon, da v spomin na slavno polpreteklo zgodovino, na čase in dogodke iz NOB, pripravimo vsako leto v Črnem vrhu, množično smučarsko tekaško prireditev.

Kmalu zatem smo se skupaj z Milošem Rutarjem, Toneom Fornezijem, Stankom Murovcem, Renatom Škarabotom, Cvetom Velikonjem in še z nekaterimi domačini lotili prvega Trnovskega smučarskega maratona. Prve dni marca 1974. leta pa se je v lepem vremenu že pognalo po 28 kilometrov dolgi smučini okoli 600 tekačev. Seveda

sem bil med temi tudi sam, kljub temu, da sem skupaj s skupino prizadevnih traserjev kar štiri dni pripravljaval tekaško progo.

Moram reči, da sem na Trnovski maraton navezan z vsem srcem. Na to planoto me vežejo spomini na številne boje, veže me veselje do smučarskih tekov, ki so del mene.

Vrsto let sem se udeleževal maratonskih prireditev širrom po svetu. Zdaj bom to počasi opustil, na Trnovski maraton pa bom prihajal vse dotlej, dokler bom le sposoben preteči ali prehoditi to edinstveno progo.

Letošnja prireditev bo peta po vrsti. Praznovali bomo torej mali jubilej in prav zato si še bolj želim, da bi kar najbolje uspela in da bi se pognalo po smučinah Trnovskega maratona vsaj 3000 udeležencev.«

Jože Knific

Ni nas malo

»Letos mineva že 44 let, ko sem prvič stopil na tekaške smuči. Moj »adut« je bila vztrajnost. Tek je imel takrat veliko privrženec, saj ni bilo toliko žičnic in vlečnic kot jih je sedaj. Z leti pa so začeli odgovorni pri nas tekaške discipline zanemarjati, čeprav smo tekači že v mednarodnem merilu veliko pomenili.

Še vedno pa me nadvse navdušujejo velika množična tekmovanja, posebno še kot borce NOB, saj je večina smučin naših maratonov speljanih po poteh, kjer so nekdanj potekali srditi boji z nemškimi in belogardističnimi osvajalci.

Posebno pa me med vsemi maratoni navdušuje vedno znova Trnovski maraton. Prav tu na Črnem vrhu sem namreč kot borec Prešernove brigade sodeloval v napadu na belogardistično postojanko 1. 9. 1944. leta. Ta postojanka je bila ena najmočnejših tovrstnih postojank na tem območju, vendar smo jo z majhnimi našimi izgubami le uspeli uničiti. In prav ti tereni po katerih tečem me še v marsičem spominjajo na težke, vendar slavne dni naše revolucije in seveda tudi mojega življenja.

Doslej sem bil prav na vseh Trnovskih maratoni. Še posebej sem bil ponosen, da sodelujem v tako veliki športno-politični prireditvi, lani, ko je po nekdanjih borbenih poteh 9. korpusa teklo in hodilo več kot 2200 tekmovalcev od najmlajših pa do ostarelih. Pri tem pa imam za organizatorja predlog. Menim namreč, da bi v prihodnje kazalo, da bi nekdanji borci nastopili v posebni kategoriji. Ni nas malo, ki nastopamo, vendar sem prepričan, da bi nas bilo potem še veliko več!»

Domačini ga poznajo kot Novaka, poštar tudi, na občini je Franc Benčina, soborci pa ga poznajo le pod – Lado

Franc Benčina-Lado s svojimi vnukinjami in vnučki, med katerimi se bo letos prvič pognal na 21 kilometrov dolgo trnovsko smučino vnuk Miran

čini vodil njihov komandant Janko Premrl-Vojko.

Tekmovalci, ki se bodo na letošnjem Trnovskem smučarskem maratonu odločili za 42 kilometrov dolgo tekaško smučino, jih bo pot vodila tudi do Brinovega griča in od tam do Novaka v Idrijskem logu, kjer bo poleg sanitetne postaje tudi okrepčevalnica. In prav na tej okrepčevalnici vam bo ponu-

jal čaj, limono, čokolado in sladkor, gospodar te kmetije Franc Benčina z ženo, otroki in vnučki ter vnukinjami.

Za hip postojte pri njem, sezite mu v žuljavno kmečko dlan, kajti v teh dlaneh je 75 let njegovega življenja. Te dlan so med NOB trdo stiskale puško, podpirale smrtno ranjenega komandanta Vojka, ga prenesle v grob, za katerega so vedeli samo štir-

je tovariši. Poti po katerih se vije maratonska proga pa je nešteto krat varno prehodil, čeprav so nanj in na njegove tovariše vedno znova prežale sovražne zasede.

★

Fašistična postojanka v Idrijski Beli je bila sicer ena izmed manjših postojank, vendar bolj ko se je govorilo o partizanih, manj so se počutili varne v svojem gnez-

du. Zato so svojo postojanko kaj kmalu številčno okrepili, vendar so se kaj kmalu razširile tudi govorice, da nameravajo Italijani to postojanko zapustiti.

Napad iz zasede

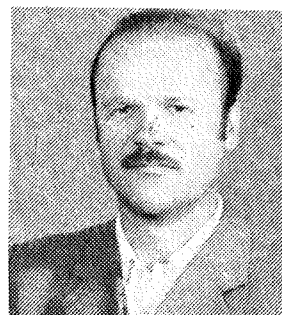
»Vojko mi je dal naloge«, pripoveduje Franc Benčina-Lado, »naj ugotovim, kdaj nameravajo fašisti zapustiti postojanko. Borci so bili

Ob spominu in odločnosti vselej ostajamo mladi

Ivan Štular-Čiro

Prvič na
Trnovskem
maratonu

»Na Trnovski gozd me vežejo številni spomini in dogodki med NOB. Ob ustanovitvi Prešernove brigade sem bil borec v prvem bataljonu te brigade. Komaj osemnajst let mi je bilo takrat. Ob koncu decembra 1944. leta sem bil ranjen in od takrat sem 90-odstotni invalid.

Zdaj sem član športnega društva »Borec« iz Kranja in že skoraj pet let se redno podajam s smučmi v naravo. Še na nobenem tovrstnem smučarskem maratonu nisem nastopil, toda na Trnovski maraton pa bom šel. Čeprav težko, vendar bom, zagotovo zmoget toliko moči, da bom premagal smučino. Saj nam je bilo velikokrat še težje, pa smo vztrajali in zmogli!«

Oton Medveš

Naš najboljši
zaščitnik

»Bil sem borec jurišnega bataljona 30. divizije. Ob napadu na Črni vrh 1944. leta je bila moja enota zaščitna artilerijskemu divizionu 9. korpusa.

Ko tečem po teh trnovskih planjavah in skozi gozdove, ki so bili naš najboljši zaščitnik, vedno znova podoživljam tiste trenutke, ki sem jih kot borec preživel skupaj s tovariši.

Prilagam mojo partizansko sliko, kajti menim, da se me bodo moji bojni tovariši hitreje spomnili, poleg tega pa želim s tem obvestiti soborce jurišnega bataljona XXX. divizije, da tudi na letošnjem Trnovskem maratonu sodeluje eden izmed njihovih tovarišev in se jih na tej dolgi maratonski smučini prav vse spominja!«

Miloš Bašin

Ohranjajo
se tradicije

»Pet let je tega, ko so časniki objavili rojstvo Trnovskega maratona. Še dobro se pomnim takratnega navdušenja in pohval, češ, da smo končno tudi pri nas dobili svoj smučarski maraton, kajti vse do 1974. leta so bila množična tekaška tekmovanja redka.

Potreba po tovrstnem tekaškem tekmovanju, predvsem pa gibanju v naravi je bila velika, žal pa nekateri v »športnih vrhovih«, kakor tudi izdelovalci smučarske opreme za to vrsto rekreacije sprva niso imeli kaj veliko posluha. Vse to pa je premostil »prvenec« Trnovski maraton, ki vsaj meni osebno pomeni veliko.

Na maratonskih telovadnih in se gibam v »naravnih trim kabinetih«, nadiham se svežega zraka, preizkušam svojo telesno zmogljivost, krepim si zdravje in hkrati spoznavam

vedno več novih znancev, resničnih prijateljev, iskrenih tovarišev v življenju in smučini!

Trnovski maraton je enkratno doživetje. Pobudniki in organizatorji zaslužijo vse priznanje in pohvalo. Trnovski maraton je, in mislim da delim mnenje tudi z ostalimi udeleženci Trnovskega maratona, naš slovenski, jugoslovanski praznik.

Skoraj sleherna srednjeevropska država in Skandinavci imajo svoje maratone. Ponosni so nanje, vendar menim, da ga čez Trnovskega ni! To je tek, ki že presega samo športni pomen prireditve.

Vsako leto nas je na Trnovskem maratonu več. Tečemo in hodimo po smučinah, ki vodijo skozi Trnovski gozd, po poteh devetega korpusa, kjer so se borile enote NOV in POJ.

Prireditve prerašča iz slovenske v jugoslovansko in s tem prispeva svoj delež h krepitvi bratstva in enotnosti naših narodov.

Razveseljivo je tudi to, da je v smučinah Trnovskega maratona vsako leto več mladih, ki tako spoznavajo kraje in spominska obeležja NOB ter se lako tudi ohranjajo tradicije naše velike preteklosti!«

Lojze Vodopivec

Zdaj so
na vrsti mladi

»Bil sem borec V. Prekomorske brigade, ki je v sestavi IV. armije osvobajala Dalmacijo, Liko, Gorski Kotar in tudi Trst. Aprila 1945. leta sem prišel v XV. Belokranjsko, ki je bila med osvoboditelji Ljubljane.

S športom sem se naprej srečal v domači Škofji Loki pri Sokolu, kjer smo telovadili. V gimnazijo sem pešal v Kranj. Pozimi smo največkrat tekli na smučeh.

Prav zaradi telesne pripravljenosti sem zmoget velike napore, ki jih je od nas zahtevala vojna, neprestani boji, juriši, marši...

Po končani vojni sem se vrsto let udeleževal vseh patrolnih tekov v Dražgošah, zadnjih deset let pa sem med organizatorji biatlona in smučarskih tekov v Dražgošah, ki so posvečeni spominu nepozabni Dražgoški bitki.

Sem zvezni sodnik za teke in trener naše tekaške ekipe, ki ji pri Slovenijcih, kjer sem zaposlen, namenimo veliko mero pozornosti, saj mladi fantje in dekleta že nekaj let uspešno nastopajo na številnih smučarskih tekmovanjih. Na letošnji Trnovski maraton bom pripeljal kar 15 fantov in pet deklet iz naše TOZD!«

Tiskovni sklad TV-15 je decembra 1976 ustanovil ustanovitelj časnika TV-15 Republiški odbor ZZB NOV Slovenije. Vanj prispevajo sredstva občinski odbori ZZB NOV, Zveze rezervnih vojaških starešin, družbenopolitične skupnosti, družbenopolitične in delovne organizacije in posamezniki.

Sredstva, zbrana preko tiskovnega sklada, se uporabljajo za denarno pomoč glasilu ZZB NOV in ZRVS Slovenije za premostitev težav ob raznih podražitvah papirja ter ob povečanju raznih drugih stroškov, ki jih zahteva sodobnejše urejanje in tiskanje glasila. Sredstva tiskovnega sklada se zbirajo na tekočem računu. Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, številka tekočega računa: 50100-678-45473, za tiskovni sklad TV-15.

Ker letos kljub podražitvam tiskarskih storitev in drugih uslug naročnine niso zvišali, nas pestijo denarne težave. Pozivamo vse družbenopolitične skupnosti, delovne in druge organizacije ter posameznike, da po svojih možnostih preko tiskovnega sklada pomagajo edinemu borčevskemu časopisu v Sloveniji. Le tako bomo lahko zagotovili redno izhajanje glasila!

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije, uredništvo in uprava časnika TV-15

**Naročam
tednik
»TV-15«**

Ime in priimek
(podjetje, ustanova)
Ulica, hišna št.

Kraj

Pošta

Podpis

.....

Srečanje v Svečah

Boj se še nadaljuje

Karel Prušnik Gašper o povojnih pridobitvah manjšine in grobem teptanju sedmega člana

Ob petintrideseti obletnici smrti koroškega narodnega heroja Tomaža Verdnika je bila 4. februarja v Svečah ob Bistrici v Rožu spominska slovesnost, ki sta jo skupaj organizirala zveza koroških partizanov iz Celovca in okrajni odbor ZZB NOV Jesenice. Te osrednje koroške manifestacije protifašistov in nekdanjih borcev se je udeležilo okoli 600 ljudi z obeh strani Karavank, med njimi predstavniki osrednjih organizacij Slovencev v Avstriji ter predstavniki občine in družbenopolitičnih organizacij z Jesenic.

Ko je spregovoril o pomenu partizanskega boja na Koroškem, je predsednik zveze koroških partizanov Karel Prušnik-Gašper še posebej opozoril na to, da na tem boju počivajo ne samo sedmi člen državne pogodbe, marveč tudi vse druge povojne pridobitve manjšine, med drugim tudi slovenska gimnazija, ki je v Celovcu prav gotovo ne bi bilo, če bi se Slovenci na Koroškem z orožjem v roki ne uprli naciizmu. Protifašistični boj koroških Slovencev pa se koncem vojne ni iztekel, je dejal Karel Prušnik: vsa leta po vojni nadaljujejo koroški Slovenci boj proti preživelim ostankom nacistične ideologije, proti nemškemu nacionalizmu in za uresničitev pravic iz sedmega člana državne pogodbe. Dejstvo je namreč, da dvojezičnih krajevnih napisov še vedno ni, čeprav bi morali biti že davno postavljeni, prav tako ni prepovedan Heimattienst, ki državni pogodbi v brk aktivno deluje zoper obstoj slovenske manjšine; šolski sistem ne upošteva tiste dvojezičnosti, ki bi jo moral v skladu s sedmim členom, pa tudi v javne predšolske ustanove slovenščina nima vstopa.

V boju proti ostankom fašizma in nemškega nacionalizma pa slovenska manjšina ni sama, je dejal Karel Prušnik. Na njeni strani ni samo matični narod v Jugoslaviji, marveč se lahko opre tudi na tiste avstrijske demokrate, ki se zavedajo, da je boj koroških Slovencev hkrati tudi boj za ohranitev in utrjevanje demokracije v Avstriji.

V imenu udeležencev, ki so prišli z Jesenic, je nato o boju in smrti Matije Verdnika-Tomaža govoril predsednik občinske konference ZSMS Slavko Mežek, jeseniška godba na pihala pa je po žalni slovesnosti v Svečah pripravila kratek koncert. Predstavniki jeseniške občine so obisk v Svečah izkoristili tudi za pogovor z županom Bistrice v Rožu in tamkajšnjimi občinskimi možmi.

Marjan Sedmak
(DELO)

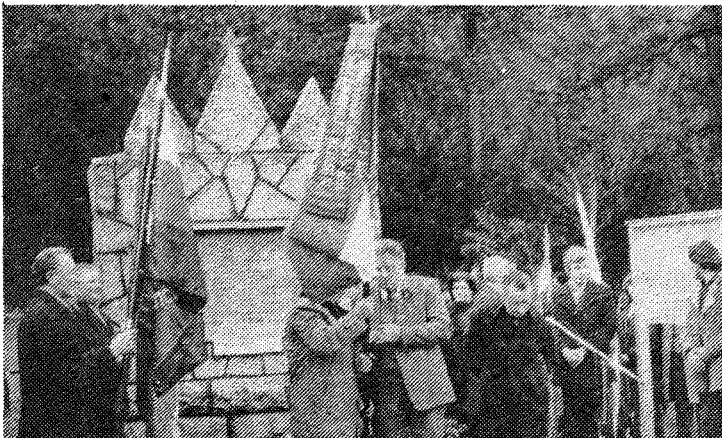
BRANIK

Poglejte tovariši, iz naše moči se novo življenje budi!

Minulo nedeljo so krajani Branika in Komna v Dovcah na Rovni obudili spomin na 35-letnico napada borcev Južno-primorskega odreda na kolono fašistov in Nemcev, kjer je za vedno obležalo 96 sovražnih vojakov.

V spomin na ta dogodek so pred številnimi krajani, med katerimi je bilo še posebej veliko mladine, pripravili improviziran napad s komentarjem. Ob spomeniku so odkrili maketo in razvili prapora ZZB NOV.

V kulturnem programu so sodelovali domači kulturni delavci in učenci tamkajšnjih osnovnih šol, ki nosijo imena domačih junakov Antona Šibelje-Stjenka in Angela Besednjaka.

Dovce na Rovni, razvitje praporov ZB NOV iz Komna in Branika

Foto: JANI ALIČ

LJUTOMER

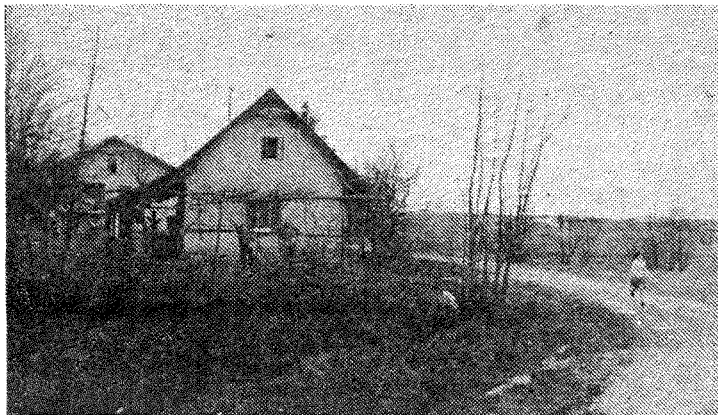
Pobesneli kozaki v Logarovcih pri Ljutomeru

Do večjega spopada med kozaki in partizani je prišlo 3. februarja 1945 pri Ivanu Žaliku v Logarovcih. Partizani Stane Simonič, Aleš Bernot, Jožko Berden, Ciril Jureš in Vida Petje so se pod vodstvom Rada Pušenjaka ustavili pri Žalikovih pred mitingom, ki so ga nameravali organizirati v Dobravi. Nenadoma so kozaki obkolili hišo in vdrli vanjo. V kuhinji so našli vojaški plašč, ki ga je Vida Petje v naglici pustila, ko so se umaknili na podstrešje. Po tem so kozaki vedeli, da so v hiši partizani. Spopad je trajal dve uri. Kozaki so z raketami prosili za pomoč, zato so partizani sklenili, da se prebijajo skozi ognjeni obroč. Med jurišem sta padla Aleš Bernot in Jožko Berden. Kozaki so ujeli težko ranjenega Cirila Jureša in ga v Ljutomeru na Glavnem trgu obesili na kostanj, da bi še bolj zastrašili prebivalce Prlekije.

Tudi Vida Petje je bila ranjena. Kozaki so jo izsledili po krvavih lisah v snegu do Magdičeve domačije v Logarovcih. Kozaki so ustrelili tudi gospodarja Ivana Žalika in njegovo ženo Katarino, hišo pa so zažgali. Samo so imeli več mrtvih in ranjenih, med njimi je padel njihov komandant, kapetan Schlidowsky.

Preživela partizana Rado Pušenjak in Stane Simonič sta se po ledenem in zasneženem potoku prebila v sosednjo vas Grabe.

S. Feuš

Žalikova domačija v Logarovcih, kjer je bil večji spopad med kozaki in partizani 3. februarja 1945

NOVA GORICA

Resnično tovariški odnosi

Izvršni odbor športnega društva »Invalid« Nova Gorica je ob koncu leta opravil pregled izvršenega dela v letu 1978 in se dogovoril o pristopu k izvajanju programa za leto 1979 in izvedbe sklepov, ki jih je sprejel zbor društva.

Invalidi kegljači so se udeležili terminskega in področnega tekmovanja v borbenih partijah in na sto lučajev. Poleg tega redno tekmujejo za pokal kegljaških sekcij Nova Gorica, ki traja od jeseni do pomladi.

Invalidi, ki se športno udeležujejo v balinanju, streljanju z zračno puško in šahu, so se udeležili področnih tekmovanj Primorske-Notranjske. Strelci pa so se odzvali tudi vabilu na prijateljsko tekmovanje v počastitev jubileja 35-letnice priključitve Primorske k SFRJ, ki ga je organiziralo ŠD »Invalid« Izola.

Naše društvo je bilo pod pokroviteljstvom SGP Gorica gostitelj področnega tekmovanja v borbenih partijah kegljanja Primorska-Notranjska. Bili smo tudi gostitelji republiškega tekmovanja v balinanju, katerega organizator so bile Soške elektrarne in Elektro Gorica - enota Gorica.

Invalidi kegljači, strelci in šahisti sodelujejo vsako leto v tradicionalnih tekmovanjih v počastitev dneva JLA Notranjske-Primorske. Lani je bilo v Ilirski Bistrici.

Društvo je prejelo naslednja visoka priznanja za opravljeno delo v letu 1977: zlato plaketo ZŠRI Jugoslavije in zlato plaketo telesno-kulturne skupnosti Nova Gorica. Telesno-kulturna skupnost Nova Gorica je podelila še dve zlati in štiri srebrne plakete zaslužnim članom našega društva.

Društvo uspešno deluje prav zaradi zavzete aktivnosti predsednika Ilije Bukviča in članov izvršnega odbora ter discipliniranih članov sekcij.

Poleg športne in rekreativne dejavnosti gojimo v društvu tudi tovariške odnose, ki prihajajo do izraza ob vseh srečanjih. V tem duhu bo društvo spremljalo pomembne jubileje svojih aktivnih članov in jih primerno počastilo ob 50., 55., 60., 70., 75. in več življenjskem jubileju. Tudi druga vprašanja svojih članov bo društvo reševalo, seveda v okviru svojih možnosti, in tako prispevalo k prijetnejšemu počutju invalidov.

JUSTIN GROSAR

Naš komentar

Manj odgovorni odgovorni

V odgovornosti in zavzetosti do dela, ki ti ga je družba zaupala, je kaj mogoče zaznati tudi odsev osebne kulture. Pravimo, da so se velike stvari vselej gradile z množico majhnih dejanj, da se je posameznikova pomenbnost potrjevala z odgovornostjo in zavzetostjo pri opravljanju na videz še tako drobnih nalog.

V naši družbi si iz dneva v dan prizadevamo, in to ne zama, da bi dvignili vrednost in odnos do dela na kar najvišjo raven. Ne poznamo manj in več vrednih del kot osnove za ocenjevanje človekove osebnosti.

Sedim na sestanku, kjer naj bi se razpravljalo o zboru borcev. Na sestanku, ki ga je sklicala Socialistična zveza, so bili povabljeni najodgovornejši tovariši iz občine - udeležila se ga je samo polovica. V njej so posamezniki tarnali nad številnimi funkcijami, ki da jih imajo, drugi so menili, da je v pripravljalnem odboru premalo vodilnih iz občinskih struktur, da sploh ni predstavnika prosvete in da je sestanek nenavsezadnje nesklepčen.

Kljub vsemu je bil izvoljen sekretariat za pripravo zbora borcev. Nekdo je pripomnil, da bi veljalo zadolžiti za posamezne naloge morda malo manj vodilne tovariše, ki bi imeli več časa (lahko bereš tudi več zagnanosti). S polurno zamudo zaradi čakanja na tiste, ki jih ni bilo, se je sestanek končal ob sedmih zvečer.

Na sestanek sekretariata čez nekaj dni je prišla od povabljenih le tretjina; manjkali so spet vodilni tovariši iz občine. Ne da bi poznal predsedujoči vzroke za njihovo odsotnost. Po polurnem čakanju, je bil sestanek preložen.

Razmišljam. Naloga v zvezi s srečanjem borcev bo brez dvoma opravljena. Bo na slovesnosti govoril eden izmed tistih, ki zdaj ne utegnejo priti na delovni sestanek? Ni vselej lahko odločati med velikim in malim. Človek se pa le vpraša, kam postavljajo nekateri posamezniki pomen razvijanja tradicij narodnoosvobodilnega boja!

S. T.

Ljudje in njihove usode

Rdeča lisa

Moč življenja

Med Potočko zijalko v Olševi, znano po izkopaninah iz paleolitika, in Matkovim kotom, kjer se lahko še v poletnih mesecih smučaš in hkrati opazuješ po zelenih poljih trope gamsov, leži kmetija Ložekar. Koroški partizani so jo imenovali »Pri lumpu«. Tu sta gospodarila Ciril in Ivanka.

Ze poleti 1942 sta začela sodelovati s prvimi koroškimi partizani in jim pomagala do konca vojne.

Zgodilo se je v juniju 1944. Dan je bil soparen. Temni oblaki so se kopili nad Kamniškimi planinami. Zamolklo grmenje je prihajalo vedno bliže. Debele kaplje so začele udarjati ob okna. Proti popoldnevu so se na nebu že razmaknili temni oblaki in posijalo je sonce. Cirilu je prekipela lovska strast po srnjaku, ki je rad zahajal na gornjo njivo. Toda stari rogač se mu je vedno še pravi čas umaknil. Ciril je vedel, da bo srnjak po dežju kmalu na paši. Iz skrivališča je vzel partizansko dvocevko in se odpravil na lov.

Pri sosedu je tisti dan taboril »Modrasov« bataljon Koroškega odreda. Patrulje, ki so odhajale na vse strani, in govorjenje je vznemirjalo starega rogača. Le za kratek čas se je prikazal ob robu gozda, potem pa zopet izginil za drevjem. Ciril ga je zasledoval vse do kmetije Šumet. Uvidel je, da je vse prizadevanje zaman. Živčno je odložil puško, sedel na rob gozdne jase ter preklinjal gozdne vile in čarovnice.

Dan se je nagibal k večeru. Ciril je še vedno sedel na jasi.

Na njegovem posestvu je bila takrat za služkinjo Micika Ošep iz Solčave. Partizani so ji rekli kar Karlinca. Gospodinji Ivanki sta pri delu pomagali še dve partizanki, mati in hči iz Železne Kaple.

Krave se tega dne še niso vrnile s paše. Zato se je Micici odpravila ponje. Z občutkom tesnobe je stopala po gozdni poti, se ozirala na vse strani ter prisluškovala, če bi kje zaslišala krave. Toda bilo je vse tiho. Tu in tam je v grmovju še začul ptič. Mici je hotela stopiti še na vzpetino. Bližala se je jasi. Ciril, ki je čakal srnjaka, je zaslišal bližajoče se korake. Cirila je pograbilo lovska mrzlica. Prijel je

dvocevko in čakal, da se srnjak pokaže. Roka s puško mu je drgetala. Za grmom je opazil temno senco. Prst na puški se je ukrivil. Počilo je. Med odmevom se je razlegel strahoten krik ženske, ki se je zgrudila na tla. Cirilu je padla puška iz rok. Skočil je h grmu in spoznal Midko. Prijel se je za glavo in zaihtel: »Kaj sem storil! Mici! Mici! Ali si še živa? Oglasi se!« Dvignil jo je. Toda Mici se je zgrudila. Šele čez nekaj časa je odprla oči. Ciril je jo odnesel domov. Takoj je pohitel po zdravniško pomoč k bataljonskemu bolničarju k sosedu. O nesreči so izvedeli tudi v partizanski bolnišnici. Tovariš Krn je

takoj pohitel k Ložekarju. Skupaj z Zvonetom, odrednim zdravnikom, sta ji nudila potrebno pomoč.

Ko se je 20. avgusta 1944 začela nemška ofenziva na območje Solčave, se je Ciril hotel umakniti v Luče na ženin dom, toda bilo je prepozno. Solčavo so že zasedli Nemci. V Logarski dolini nad Podbrežnikom je naletel na nemškoasedo. Rezek rafal je odjeknil po soteski Jezere. Pod njim se je mrtev zgrudil Ciril. Ker se po končani ofenzivi ni vrnil domov, je njegova žena začela spraševati po njem. Zaman. Šele po štirinajstih dneh sta ga našli pionirki Vida in Nina.

Lamber Kotnik-Frank, vodnik prve čete prvega bataljona Vzhodnokoroškega odreda, je 26. maja dobil od komandanta 1. bataljona Dragotina nalog, da ugotovi, kaj je s tovariši, ki so prejšnji večer odšli h kmetu Podhoničku v Podkraj nad Prevalje. Bataljon je tega dne taboril v Selah nad Slovenjgradcem pri Lesniku. Preden je Frank odšel, ga je komandant Dragotin opozoril na nevarnosti. Frank je pot poznal. Za spremljevalca si je izbral tovariša Cvetka.

V gozdu pod Jurčkom sta naletela na gozdne delavce. Enega od njih je Frank poznal in ga poklical k sebi. Delavec mu je

zagotovil, da ni bilo slišati ničesar o Nemcih. Opozoril ga je samo na Janetovo pušo, kjer se nemške patrolje večkrat zadržujejo.

Bila sta oprezna na vsak skrivnostni glas. Bliizu ceste je Frank pustil Cvetka nekoliko za seboj, da ne bi oba hkrati prišla iz zavetja in morda oba padla v nemškoasedo. Nekaj časa sta opazovala okolico, nato se je prvi pognal na cesto Frank. Z druge strani se je pred njim nenadoma pojavil nemški mitraljezec s celokolono Nemcev. Drug drugega sta tako iznenadila, da ni nihče ne zavpil ne streljal. Frank se je pognal v beg proti gozdu. Tedaj je za njegovim

hrbtom zaropotalo. Toča krogel se je usula mimo Frankove glave. Ko je bil že iz najhujšega, ga je zaskelelo med rebri in v prsih. Pred očmi se mu je stemnilo in opotekajoč se je zgrudil. Skozi nos in usta se mu je pocedila kri. Le s težavo se je spet dvignil. Cvetka ni bilo nikjer. Ugotovil je, da je ranjen tudi v levo nogo in v desno roko. S trakovi raztrgane obleke si je obvezal ti dve rani, na prsi pa si je tiščal roko, da bi zadržal kri. Skrbelo ga je za Cvetka. Morda leži kje v kakšnem goščavju.

Po štirih urah je prispel v bataljon. Komandant odreda Drago ga je s pomočjo bolničarke Zofke takoj obvezal in ga spravil v posteljo. Medtem so že prispeli z novico, da se je vrnil tudi Cvetko.

Kljub ranam in bolečinam bi najraje ostal kar v bataljonu. Človek, ki si v najtežjih dnevih najde prijatelje in tovariše, se težko loči od njih. Poslali so ga v partizansko bolnišnico v Logarsko dolino. Z njim je odšlo do štaba odreda še petintrideset neoboroženih novincev, ki so jih prejšnjo noč mobilizirali v Mežiški dolini. Novinci so začeli negotovati, ker niso bili vajeni lakote in dolgih poti. Spremenili so smer proti Petelinu, kjer so jih pogostili s pečeno ovco in krompirjem. Po večerji so odšli in se ustavili nad požgano Pudgarjevo domačijo, ki jim je nudila prenočišče. Zjutraj so pogrešili tri novince.

Okrog enajste ure so prispeli v Bistro. Frank je Luko naročil, naj gre do bližnjega kmeta po kruh. Vrnil se je praznih rok, ker kmet Luke ni poznal in ga je imel za nemškega ovaduha. Frank je pri njem dobil tri hlebe, saj sta bila s kmetom stara znanca. Tudi pri sosedu Prevrženu so se oglasili in se okrepčali s prežgankom. Tako so s novimi močmi nadaljevali pot proti Solčavi. Bali so se, da bi jih dezerterji izdali in bi jim Nemci lahko postaviliasedo.

Na Robnikovi kmetiji, kjer je taboril štab odreda, so novince razporedili v enote. Frank pa je končno po šestih dneh, odkar je bil ranjen, prispel v Logarsko dolino in se pri Plesniku pridružil pacientom bolnišnice.

Pripravil:
Anton Ikovic

Švabi z nahrbtniki

Bilo je 11. decembra 1944 in zima je pričela pritiskati. Z novinci smo taborili v zbirni bazi nad Kudrom v Zgornji Rečici pri Laškem. Med pripravljanjem kosila so naši novinci začudeni opazovali našo imenitno kuhinjsko opremo. Pripovedovali so nam o življenju v dolini in v nas se je prebudilo sto spominov in hrepenenj po vsem, kar smo morali še pogrešati... Tu v gozdu je bilo pač drugačno življenje: šotori, marši, borbe, zima, pa tudi vesela pesem. Zdaj pa je bilo treba h kosilu in »menažke« so se polnile. V našem začasnem taborišču je vse nekako oživel.

Moj kurir Lojze je bil ta dan posebno navdušen za partizanske podvige. Mudilo se mu je vasedo bliizu ceste nad Laškim, koder so radi hodili Švabi. Strumno se je postavil predme in me vprašal, če lahko počaka nekega nemškega podoficirja, ki si je pridobil neko neznačajno slovensko dekle. Ta je pozabila na svojo narodnost in čast in je zelenca skoraj vsak dan spremljala po cesti proti Spodnji Rečici. Lojzetu sem rad ustregel, mu dodelil tovariša Seliga in še enega borca. Bili so dobro oboroženi. Seligo je imel češko zbrojevko, Lojze brlastozstrelko, tretji borec pa

polavtomatsko puško. Ko so dobili zadnja navodila, so odšli in zasedli most v Spodnji Rečici, tako da so imeli razgled po cesti proti Laškemu. Dolgo je bilo vse mirno in ure so tekle, končno pa so se zaslišali nemški glasovi. Nemška kolona je prihajala nepričakovano z leve strani po poljski poti. Takšen položaj ni bil ugoden za napad in treba se je bilo znajti... »Halt! Hände hoch!« je zaklical Lojze. Švabi se niso hoteli vdati in so iskali kritje. Iz za neke stare jablane je zagrmel njihov mitraljez. Vodni oficir in podoficir sta naperila proti njim vsak svojo brzostrelko. Tedaj pa se je glasila Seligova zbrojevka. Nemški oficir pri jablani se je zvrnil. Na pomoč je priskočil podoficir in zalučal ročno bombo proti Lojzetu. Ta pa je planil za hišo in bomba ga ni več dosegla. Pohitel je okrog in z boka poslal pol rafala na podoficirja, ki se je s krikom zrušil. Zdaj je bilo treba uničiti še sovražni mitraljez. Vsi trije partizani so obrnili svoje orožje proti njemu. Švabi so uvideli, kako brezupen je njihov položaj in umik nemogoč. Prvi je dvignil roko v zrak mitraljezec in v hipu je ogenj prenehal. Hitro so mu sledili še ostali. Vsi so odložili orožje in se z dvignjenimi

rokami približali trem partizanom. »Roke kvisku! In sedite vsi!« jim je ukazal Lojze, nato pa je s šeligovo pomočjo vzel mrtvemu oficirju in podoficirju brzostrelki in ostalo orožje. Mudilo se je že, kajti iz Laškega bi bili utegnili prihiteti Nemci svojim na pomoč, saj so gotovo slišali streljanje. »Na vsak način moramo odnesti orožje!« je Lojze dejal Seligu. Tedaj se je domislil Seligo: »Orožje bodo nosili Švabi sami, mi pa jim poberemo zapiračel.« Tako so vseh šest ujetih Nemcev oborožili s puškami, mitraljezom in dvema brzostrelkama. nato so vsi odkorakali po cesti proti Gornji Rečici. Bila je dokaj čudna kolona, saj so ujetniki razen orožja nosili tudi še polne nahrbtnike raznih dobrin, ki so si jih nabavili oziroma nakradli pri naših kmetih. Dva Švaba sta korakala naprej, za njima pa Seligo. Drugemu paru je sledil Lojze, zadnja dva pa je spremljal tretji partizan. Naši kmetje niso vedeli, kaj se je dogodilo pri mostu, zato so menili, da gredo Nemci v hajko v Zgornjo Rečico. Takoj so poslali obveščevalce k nam v hrib, da se pripravimo. Takih vesti je prispelo celo več, kajti Rečičani so vedno in povsod pomagali partizanom.

Cez kako uro se nam je res približala nekakšna kolona, vendar ji je bil na čelu moj hrabri kurir Lojze. Fantje torej niso čakali zaman vasedi! Oddahnili smo si in se veselili dvignili. Lojze mi je kratko in radostno poročal: »Šest Švabov ujetih. Oficir in podoficir sta obležala mrtva, ker se nista pokorila partizanskemu pozivu«. Z zadovoljstvom smo si ogledali zaplenjeno dragoceno orožje: mitraljez, dve brzostrelki, pet pušk, tri pištole, vso municijo z bombami in sedem nahrbtnikov, polnih nakradenega živeža.

Tokrat ni bilo nobene »Micke« v družbi zelencev. Vseh šest ujetih podoficirjev smo na kratko zaslišali, jim povedali, da jih bomo spustili, ter da nismo banditi, kot nas oni imenujejo. Končno so se preoblekli v civilne obleke in s propustnico smo jih izpustili v Laško.

Naslednji dan smo zvedeli žalostno novico, da so nemški krvniki prav tega dne, 11. decembra 1944 ob 16. uri ustrelili v Laškem deset ujetih partizanov, ki so jih gestapovci pripeljali iz Celja. Takrat smo se šele zavedali, da smo bili preveč širokogrudni z nemškimi podoficirji.

Konrad Pevec-Zdenko

Faksimile pisma

Rakib Kadri

Od njega smo se poslovili maja 1978. Pokopali so ga v njegovem rojstnem kraju v Makedoniji. Ze takoj na začetku NOB je organizirano deloval za OF. V NOB se je aktivno vključil avgusta 1944 in ostal do maja 1945.

Maks Pustotnik

V Zagorju ob Savi je v novembru lani umrl član ZZB NOV Maks Pustotnik. Rodil se je leta 1903 v delavski družini v Litiji. V OF je deloval do leta 1943, ko so ga odpeljali v taborišče Leipzig. Po osvoboditvi je ves čas sodeloval v raznih organizacijah in društvih. Od njega smo se poslovili na zagorskem pokopališču.

Janko Goričar

Komaj 52 let star je v marcu v Zagorju umrl tovariš Jano. V NOB se je vključil 15. 8. 1944, že pred tem pa je podpiral delo OF.

Franc Pečelin

Na mokronoškem pokopališču smo se poslovili od tovariša Franca Pečelina. Že leta 1941 je začel sodelovati z OF. Leta 1942 je postal član rajonskega odbora OF Mokronog. Postal je borec Gubčeve brigade in leta 1944 so ga imenovali za komisarja. Za svoje delo je prejel več nagrad in odlikovanj.

Pavel Savšek

V oktobru je umrl tovariš Pavel Savšek, star 73 let. V Kamniško-zasavskem odredu je deloval od julija 1944, do januarja 1945 pa je bil v operativni coni VDV, ko so ga ujeli in ga odpeljali v Dachau, od koder se je vrnil julija 1945.

Rudi Prosenc

Pokopali smo ga na zagorskem pokopališču v 64. letu starosti. Dolgotrajna bolezen je bila posledica njegovega delovanja v NOB. Vključil se je leta 1944 in bil vse do maja 1945 v III. brigadi VDV. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in za zasluge za narod.

Ludvik Bokalj

V januarju letos smo se na zagorskem pokopališču poslovili od 75-letnega Ludvika Bokalja. V NOB se je vključil 11. 8. 1944 in deloval v Dolenjskem odredu. V decemberski ofenzivi so ga ujeli in ga odpeljali v taborišče Dachau, kjer je bil vse do 2. aprila 1945.

Jože Knez

Umrl je v 63. letu starosti. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Šentrupertu na Dolenjskem. Med NOB je delal kot vaški zaščitnik in aktivist. Leta 1943 je postal borec II. čete I. bataljona Gubčeve brigade, kmalu nato brigadni kurir in spremljevalec komandanta Janeza Hribarja. Za svoje delo med NOB je dobil čin starega vodnika in odlikovanja.

Peter Merva

Po težki zahrbtni bolezni je v 69. letu starosti umrl tovariš Peter Merva. Občani Zagorja smo se od njega poslovili septembra 1978. V NOB se je vključil 1944 in je deloval v Dolenjskem odredu. Januarja 1945 so ga ujeli in ga zaprli v Trbovljah.

Franc Vozelj

Umrl je septembra 1978 v 68. letu starosti v Zagorju. Tovariš Franc se je vključil v NOB v Šlandrovo brigado 5. maja 1944. Leta 1945 so ga ujeli in ga odpeljali v taborišče Mathausen, potem pa v Buchenwald, kjer je bil do oktobra 1945.

Anton Omahne

Od njega smo se občani Zagorja poslovili v juliju 1978. Julija 1944 se je vključil v NOB. Deloval je v Kamniško-zasavskem odredu. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.

Štefan Samec

Iz Loga pri Bodrežu je umrl v novembru lani. Bil je prisilno mobiliziran v italijansko vojsko. Leta 1944 je prišel iz Alžirije v Bari. Do osvoboditve se je boril v protitankovski brigadi IX. divizije III. prekomorske brigade. Prijatelji in znanci ga bomo ohranili v trajnem spominu.

Alojz Snedic

V celjski bolnišnici je umrl Alojz Snedic s Kokrice pri Kranju. Leta 1943 je stopil v 3. kranjsko četo. Kot načelnik narodne zaščite je deloval do osvoboditve. Po osvoboditvi je bil vseskozi družbenopolitično aktiven. Za svoje delo med NOB in po osvoboditvi je bil večkrat odlikovan. Pokopali smo ga na pokopališču na Kokrici.

Jože Primožič-Miklavž

Umrl je borec, revolucionar in humanist. Dolgo let je bolezen neusmiljeno pestila in pokorila vsestransko razgibanega Jožeta Primožiča-Miklavža in ga uničila, že preden je dokončal svoje široko zastavljeno delo. Smrt je zaustavila izostreno pero, ki je z vso natančnostjo bogatilo zakladnico besedil o revoluciji in o narodnoosvobodilnem boju, zaustavila je izvirno posredovanje dogodkov s področja delavskega gibanja mnogim zapisovalcem novejših zgodovine.

V prijazni vasi Planini pri Cerknem je preživel svojo mladost v številni družini. Siromaštvo ga je že s štirinajstim letom pognalo v svet za hlapca in delavca. Kot deček je prisluhnil treskanju granat na soški fronti. S socialnimi krivicami so prihajale v njegovo zavest narodnostne krivice in okrutnosti fašizma, zato se je leta 1928 umaknil v Jugoslavijo. V kamnolomu v Mojstrani in pri gradbincih na Jesenicah se je krepila njegova razredna zavest. Spoznal je skupino komunistov in z njimi sodeloval v stavkah na Javorniku in na Jesenicah. Potem se je namenil v Španijo, da tam izkaže internacionalistično pripadnost delavskemu gibanju. Na ladji so ga s skupino 160 prostovoljcev aretirali in izročili fašističnim oblastem, ki so ga obsodile. Nacionalni in socialni odpor se je v njem še bolj krepil.

V času narodnoosvobodilnega boja se je povezal s prvimi organizatorji vstaje kot glavni aktivist na Cerkljanskem. Njegova revolucionarna pot se je strmo dvigala od člana in sekretarja okrožnih komitejev KPS do inštruktorja pokrajinskega odbora OF za Slovensko Primorje.

Po vojni je postal poslanec slovenske in zvezne skupščine, sekretar okrajnih komitejev, član pokrajinskega komiteja in član CK KPS. Imel je tudi visoke oblastne funkcije; med drugimi je bil pomočnik zveznega ministra za novo osvobodene kraje. Za svojo vsestransko dejavnost je dobil več odlikovanj in priznanj, med drugim plaketo zveznega odbora zveze združenih borcev NOB.

Zbiral in preučeval je gradivo za Vodnik po partizanskih poteh za celotno primorsko področje in bil obenem tudi recenzent. Zlasti mladi rod mu bo za to delo izredno hvaležen, saj bo v njem spoznaval veličino NOB.

Vse od začetka je bil Miklavž član odbora za zgraditev šole, spomenika NOB v Cerknem, katero je tudi finančno podprl. V njej bo njegovo ime trajno zapisano. Tudi druge ustanove z dobrodelnimi nameni so okusile njegovo pomoč. Vselej je pomagal ljudem, ki so bili v stiskah.

Borci smo z njim izgubili iskrenega tovariša, ki se je do zadnjega razdajal za to, da bi uresničili cilje naše revolucije. Za njegov velik doprinos smo mu nadvse hvaležni!

Garibaldinec iz Peči

Italijanski partizani so šele sedaj zvedeli, da je bil eden izmed njihovih komandantov Jugoslovčan in mi, kaj se je po aprilu 1942 zgodilo z Božidarjem Martinovičem

Spomenike postavlja-
mo za velika dejanja. Naj-
večji spomeniki so tisti,
ki niso narejeni z roko (je
rekel Puškin).

Na spomeniku v Peči,
mestu, ki je dalo trideset
narodnih herojev, je vkle-
sano na tisoče imen tistih,
katerih življenja so vzdala
v revolucijo. Med nji-
mi ni Božidarja Martino-
viča.

Pred nami je zdaj svoje-
vrsten spomenik, usoda
skojevca iz Peči.

Po tridesetih letih

Trideset let po slovesu
od svojega partizanskega
komandanta, se je gari-
baldinec Silvio Lanceri-
ni, sicer italijanski pisa-
telj, obrnil na jugoslovčan-
ski konzulat v Trstu. Za-
kaj? Namesto odgovora
citiramo pismo, ki ga je
ob tej priložnosti, 19. fe-
bruarja 1974, naš tedanji
konzul v Trstu poslal pri-
stojnim državnim orga-
nom:

– Slavio Lancerini,
predsednik občine Arsie,
Belluno (Italija) je zapro-
sil konzulat za podatke o
družini pokojnega Boži-
darja Martinoviča, s parti-
zanskim imenom Bože,
doma iz Peči. Lancerini
se je boril v italijanskih
garibaldinskih partizan-
skih enotah: najprej v ba-
taljonu, pozneje v brigadi
»Monte Grappa« in po-
tem v enoti »Antonio
Gramsci«. Njegov ko-
mandat je bil Jugoslovčan
Bože. Septembra 1944 sta
se poslednjič videla. Lan-
cerini je postal koman-
dant bataljona »Bolza-
no«. Večkrat je iskal zve-
zo z brigado »Monte
Grappa«, v kateri je bil
Bože, a brez uspeha. Zve-
del je samo, da je brigada
odšla na sever, proti Bel-
lunu. Lancerini je po vo-
jni študiral in tudi veliko
potoval po svetu. Nikoli
ni pozabil tovariša, ki je
oblikoval njegovo ose-
bnost. Borila sta se z ramo
ob ramo, bila velika prija-
telja. Še ni dolgo od tega,
kar je zvedel od bojnega
tovariša Luigija Corsa
(partizansko ime Jano-
šič), ki se je po vojni odse-
lil v Kanado, da je bil nji-
hov prvi komandant Bo-
že Jugoslovčan, da se je
imenoval Božidar Marti-
novič, da je 26. februarja
1945 padel v boju za osvo-
boditev Tison di Val Ma-
rina (provincia Treviso) in
da je pokopan na mest-
nem pokopališču... Sil-
vio Lancerini želi poiska-
ti družino svojega ko-
mandanta, pokojnega Bo-

židarja Martinoviča. Rad
bi jih obiskal, jim izrazil
svoja in čustva sonarod-
njakov iz italijanskih pla-
nin.

Tako je garibaldinec Sil-
vio Lancerini s partizan-
skim imenom Rizzolo po
tridesetih letih prišel na
sled svojemu komandan-
tu in človeku, ki mu je bil
življenjski vzor.

Skojevci in partizani iz Peči

Vse to in to, kar temu
sledi, smo zvedeli od di-
plomiranega inženirja
Momčila Janjića, prvo-
borca, ki živi v Beogradu.

– Septembra 1940. leta
je bil v 6. a razredu gi-
mnazije v Peči ustanov-
ljen aktiv SKOJ, v kate-
rem so bili: Rako Baro-
vič, Božidar Bukomiro-
vič, Milutin Bojić, Danilo
Vasić, Milorad Vulević,
Svetislav Vučić, Momčilo
Dragović, Svetolik in
Momčilo Janjić, Ilija Kuč,
Miloš Laković, Milovan
Ljumović in – Božidar
Martinović. Za vse člane
tega aktiva se dobro ve,
kakšna je bila njihova
usoda, vojna in povojna,
razen za Božidarja Marti-
noviça. Vsi so ostali vzor-
ni skojevci in zvesti sino-
vi svoje partije. Zdaj ve-
mo, da je bilo tako tudi z
Božidarjem Martinovi-
čem.

Janjić pripoveduje:
– Takoj po kapitulaciji
stare Jugoslavije je tudi
Božidar Martinović, kot
drugi skojevci iz Peči, or-
ganiziral tamkajšnjo mla-
dino. Septembra 1941 je
postal delegat voda v Bi-
striškem partizanskem
bataljonu in februarja le-
ta 1942 je sodeloval na po-
krajinski konferenci
SKOJ v Vitimirici. Apri-
la 1942 so ga Italijani ujeli
in internirali, najprej v
Albanijo in potem v Itali-
jo, na otok Ustica, sever-
no od Sicilije. Vse do pi-
sma našega konzula v
Trstu, o Božidarju Marti-
noviču nismo ničesar ve-
deli.

Zdaj ima besedo Silvio
Lancerini. Aprila lani je
objavil knjigo »Guerra in-
terna«, kar bi v prostem
prevodu pomenilo »Tajna
vojna«. Predgovor je na-
pisal Sandro Pertini,
predsednik republike Ita-
lije, ki je bil partizan. V
knjigi, ki je pravzaprav
Lancerinijev partizanski
dnevnik, omenja avtor tu-
di Božidarja Martinoviça
in sicer kot komandanta
odreda »Fiorezze« vse od
njegove ustanovitve. O

Ilustracija iz Lancerinijeve knjige. Podpis se glasi:
»Božidar Martinović-Bože, rojen v Peči,
Jugoslavija; komandant odreda »Fiorezze« od
začetka do konca velike ofenzive septembra 1944.
Takrat je odšel v brigado »Mazzini«, padel v bitki
za Tison di Val Marino 26. februarja 1945.

njem se je vedelo samo
to, da ni Italijan in da je
bil zaprt v fašističnem ta-
boriščnem taborišču, iz
katerega je, s skupino in-
ternirancev raznih nara-
dnosti (Jugoslovani, An-
gleži, Rusi) zbežal že 7.
septembra 1943, tri dni
pred kapitulacijo Italije.
Tako se je priključil ita-
lijskim partizanom.

Zahvaljujoč pomoči na-
šega tržaškega konzula, je
Lancerini zvedel naslov
Božidarjevega brata Bra-
nislava Martinoviça, ki že
dolgo živi v Beogradu.

Grob brez oznake

Tako je njegov vojni to-
variš Lancerini zvedel ti-
sto, kar se nanaša na čas
do skupnega bojevanja in
Božidarjev brat vse, kar
se je zgodilo po aprilu
1942.

Branislav Martinović
pravi:

– Lancerini nas je nei-
zmerno zadolžil! Naredil
je vse, da se zve resnica o
mojem bratu, da očuva
spomin nanj.

Najprej je Branislav po-
slal Lanceriniju osnovne
podatke o svojem bratu.
Potem njegovo poslednjo

fotografijo, ki jo objavlja-
mo. Nastala je v prvih
dneh prihoda v taborišče
na otok Ustica. Fotografi-
jo je poslal materi Zorki,
ki je umrla po vojni, ne da
bi zvedela, kje je pokopan
njen najstarejši sin. Na
hrbtu fotografije je napi-
sal: »Svojim dragim od
njihovega sina in brata
Boža«. To sliko je Lan-
cerini objavil preko cele
strani svoje knjige.

– Pred kratkim sem bil
na povabilo organizacije
italijanskih partizanov
gost na veliki proslavi v
mestu Feltre, provinca
Belluno. Ob tej priložno-
sti so odkrili tudi spome-
nik italijanskim partiza-
nom. Zbralo se je dosti
partizanov iz enote moje-
ga pokojnega brata. Bilo
je ganljivo. Kako pozorni
so bili do mene! Vsi so
želeli, da me vidijo, da mi
stisnejo roko, jokali so,
me poljubovali.

Tu je Branislav srečal
tudi Lancerinija. Skupaj
sta v mestu, kjer sta se
garibaldinca Božo in Riz-
ziolo leta 1944 bojevala za
svobodo Italije in vseh
narodov, osvetljevala pos-
lednje dni življenja mla-
dega komandanta.

Dolores de Nardi je bila
kurirka odreda »Fiorez-

ze«. Kakšna igra usode:
leta 1944 je kot devet-
najstletno dekle odšla k
partizanom. Mesece je bi-
la ob hrabrem, dobroduš-
nem komandantu Bože-
ju, vitkem in postavnem,
starejšim od nje še ne leto
dni. Bila je vojna in za pe-
smi bi bilo časa. Pa ven-
dar se je med mladima ro-
dila naklonjenost, večja
in bolj globoka od vojne-
ga tovarštva. Dolores je
žalovala: mladi koman-
dant je padel 26. februarja
1945 v boju za osvobodit-
ev mesta Tison di Val
Marino, v planinah sever-
ne Italije. Pokopan je na
mestnem pokopališču.
Uradno je v knjigah zapi-
sano: Kamen 221. Na tem
mestu je še danes kamen
brez imena, brez oznake.
Samo partizanka Dolores
je vedela, kdo tukaj leži.
Od leta 1945 stalno obi-
skuje to gomilo in na
obletnico Božidarjeve
smrti vedno prinese cvet-
je... Zdaj to delajo tudi
drugi – ker so zvedeli, či-
gav grob je to.

Gina della Palma, ki ži-
vi v Bolzanu, je s skupino
meščanov pokopala pad-
lega partizana, ki je štiri-
indvajset ur ležal v bliži-
ni mestne cerkve. Gina je
s kape mladega partizana
snela peterokrako in jo
po petintridesetih letih
dala bratu padlega parti-
zana.

– Bila je na proslavi v
Feltreju. Prišla je k meni,
me objela in s solzami v
očeh rekla: »Teško se po-
slavljam od tega zname-
nja, čeprav vem, da ga da-
jem v prave roke.«

Nepozabne so tudi be-
sede Bruna Parridea, ki je
bil komandant partizan-
ske brigade »Mazzini«. Ob
priložnosti proslave je
bil imenovan za častnega
meščana tega mesteca.
Ko se je zahvaljeval, je
med drugim rekel: »Tu v
bližini smo ustanovili bri-
gado »Mazzini«. Vsi so že-
leli, da bi bil komandant
tujec, ki je zbežal iz tabo-
rišča, Jugoslovčan Bože.
Odklonil je in rekel: »To
je italijanska dežela in
največji del borcev so Ita-
lijani... Komandant mora
biti Italijan. Predlagam
tovariša Bruna, dokazal
je, da je to lahko...«

Skojavec iz Peči je tako
ostal dosleden temu, kar
ga je učila partija: revolu-
cije se ne uvažajo in nihče
nima monopola na ne-
zmotljivost. Tako so vsi
tisti, ki so mislili, da so
samo oni določeni za
takšne dolžnosti, ostali v
manjšini.

Spomenik v Tison di Val Marinu

To je spomenik skojevca
Božidarja Martinoviça iz
Peči.

Tudi njegovo ime bo na
spomeniku: italijanski
partizani iz Bolzana – me-
sta, v katerem je bil ko-
mandant prvega partizan-
skega odreda, so pred
kratkim odločili, da mu
bodo v Tison di Val Mari-
nu postavili spomenik.

Kosta Kostantinović
Prevedla: M. Š.

Parti- zanska poroka

Pepca je preživljala
svoje zadnje dekliške ure.
Zjutraj je še prevezovala
ranjence, potem pa sta se
s Skalo pripravljala na
poroko. Namestnik komi-
sarja Kostje je imel poslo-
vilni govor, tovariši in to-
varišice pa so jima pripra-
vili dva šopka s petero-
krako zvezdo, srpom in
kladivom. Tudi komisar
Janez je govoril in je vse
ganil do solz. Pepca in
Skala sta odšla.

★

Pri Havdeju je bilo
praznično razpoloženje.
Havdejeva mati je s svoji-
mi hčerami hitela kuhati
in peči. Pomagala jim je
Poljakinja Anica. Pepco
in Skalo so pozdravili s
šopkom planik in nagelj-
nov. V kmečki sobi so bi-
le štiri mize pogrnjene z
belimi prtji, okrašene s
cvetjem in zelenimi jelko-
vimi vejicami. Tomazi-
nov Peter-Skala in Pepca
sta nasmejana sedela za
mizo in čakala na trenu-
tek, ko bo komisar Janez
Kos izrekel odločilno be-
sedo ob navzočnosti pri-
č; komandanta VDV Koro-
škega odreda Alojza Zu-
pančiča-Zmaga in Karla
Pohlevna-Draga, koman-
danta Solčave. Poroke sta
se udeležila tudi dr. Žiga
in sanitetni referent
Zvone.

★

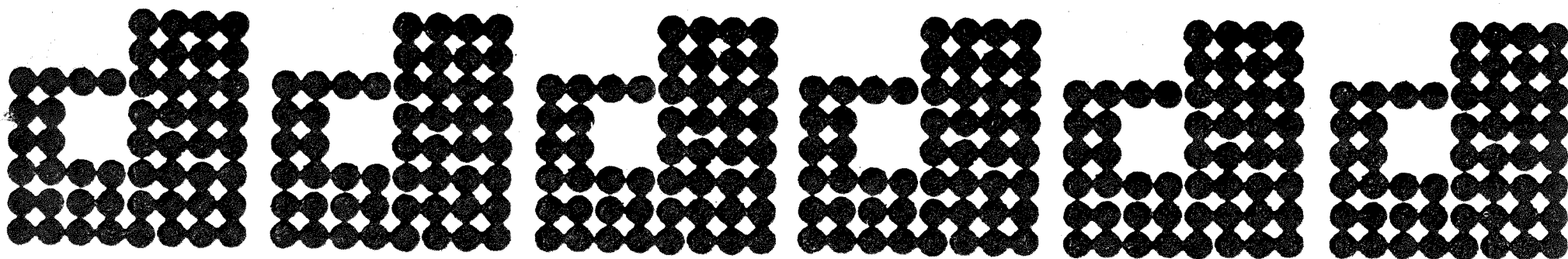
Jedli smo in pili in bili
dobre volje, čeprav se je
naš intendant Jaka že ma-
lo jezil, češ da smo pora-
bili preveč masti in slad-
korja.

★

Zvečer so prišli še Kne-
zovi in nekaj tovarišev.
Veselo razpoloženje je ob
glasu harmonike in pre-
pevanju partizanskih pe-
smi trajalo vso noč. Tudi
smeha ni manjkalo.

★

Ko je v dolino legel
mrak in so se pokazale na
nebu prve zvezde, smo v
dolini zagledali goreče
zublje. Tu pa tam je rahel
vetrič prinesel glas eks-
plozij in rafalov. Sele dru-
gi dan smo izvedeli, da je
Slandrova brigada na-
padla Ljubno ob Savinji
in z drugimi brigadami
osvobodila Zgornjo Sa-
vinjsko dolino. Ujete
Nemce in njihove hlapce
so zaprli pri Govcu v Ro-
banovem kotu. A. I.

DELO

Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki.

Časopisno in grafično podjetje,
Ljubljana

V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«, Teleks, Naši razgledi, revijo Avto, revijo Stop, revijo Jana, Zabavnik

VSE BLAGO V ENI HIŠI:

- ZA DRUŽINO IN DOM
- ZA GOSPODINJSTVO
- ZA ŠPORT IN REKREACIJO

TRGOVSKO PODJETJE
nama
L J U B L J A N A

nudi potrošnikom
v svojih veleblagovnicah v

- LJUBLJANI
- KOČEVJU
- ŠKOFJI LOKI IN CERKNEM
- VELENJU
- SLOVENJ GRADCU
- ŽALCU
- in
- na RAVNAH NA KOROŠKEM

- največjo izbiro blaga
- sodobno nakupovanje
- cene, ki so izdelkom primerne
- dostavo blaga na dom in
- nakupe na potrošniški kredit.

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

61001 LJUBLJANA — MESTNI TRG 26

F. W. Deakin: MUSSOLINIJEVIH ŠESTSTO DNI

Knjiga o zadnjem razdobju fašistične Italije in hkrati o zadnjem razdobju »surovega prijateljstva«, sodelovanja med Mussolinijem in Hitlerjem. (375 str., pl. 260)

NAROČILNICA

Knjigo pošljite na naslov:

štev. os. izkaznice: izdane:

- po povzetju
 - na obročno odplačevanje (dva zaporedna mesečna obroka)
- Ustrezno označite!

Kraj in datum

Podpis

Prosimo, da naročilnico pošljete na naslov:
Državna založba Slovenije, Knjižni oddelek, Mestni trg 26, Ljubljana

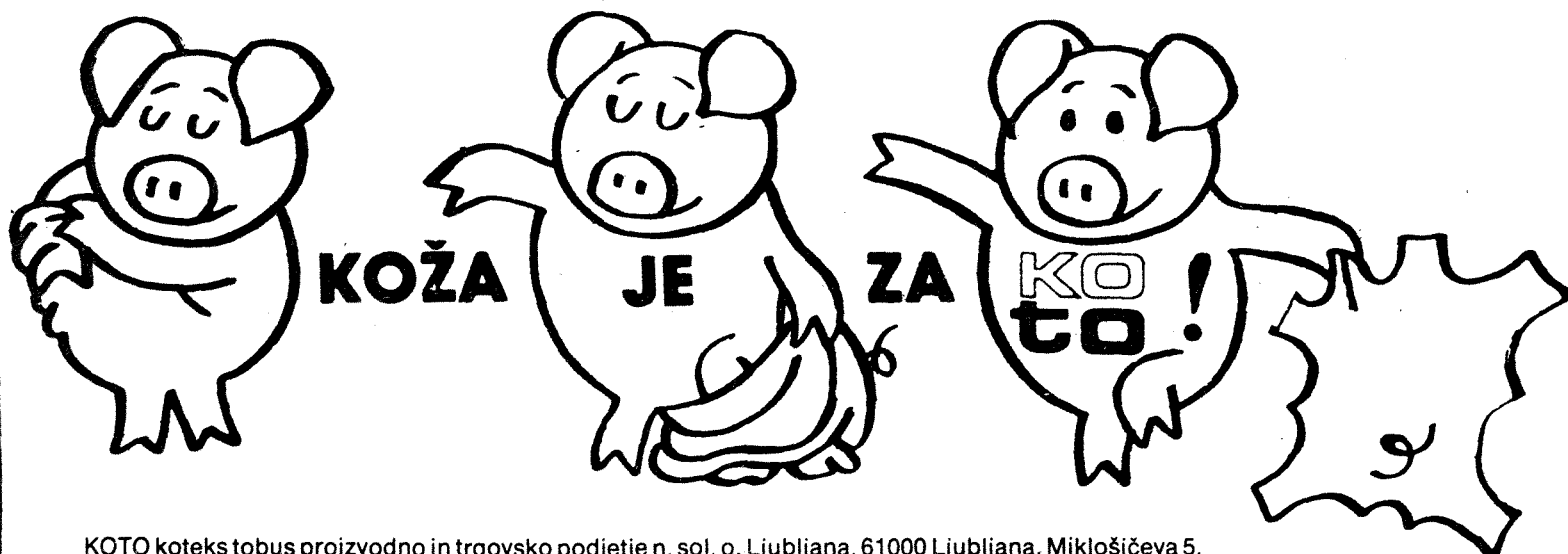
paloma

sodobna
higiena

žepni robčki

sladkogorska

KO to

KOTO koteks tobus in zbiralnice kmetijskih zadrug odkupujejo svinjske kože po ugodnejši ceni kot prejšnja leta

KOTO koteks tobus proizvodno in trgovsko podjetje n. sol. o. Ljubljana, 61000 Ljubljana, Miklošičeva 5.
telefon: (061) 323-24

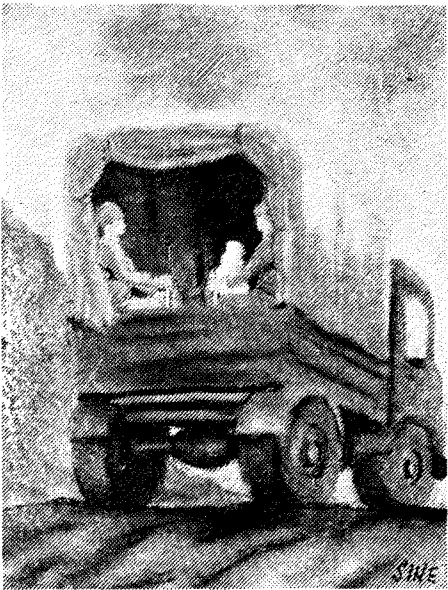
PRAVNA POSVETOVALNICA PRAVN

Quenda Para!

DR SAŠA BOŽOVIĆ

TEBI, MOJA
DOLORESpero conoci, por a
condicion, como me criminal, in la guardia civil
desde la cárcel de mujeres de Madrid a la me quedaTirana in pot v
svobodo

V nočni tihoti, ko je bilo kdaj pa kdaj slišati »mama, lačen sem, mama, zebe me«, je napolnil taborišče nemir, ropot, šepetanje. Najprej je je-knilo nekaj besed, psovk, nato se je začel vse glasnejši hrup. Okrog mene je tema. Oči imam odprte, slišim neprijetni jutranji hrup, a ne vidim ničesar. Polahko potegnem z roko prek oči. Tipljem po letvah in nerodno zlezem iz kletke. Nikomur nič ne rečem o strahu, ki se mi vtihotaplja v zlo sluteče misli. Zadjja je opazila, da je nekaj narobe. Pokliče me po imenu in se mi približa: »Saša, kaj je?« »Ne vem, Zadjja, zdi se mi, da ne vidim.« Neprijetno mi je. Ne bi rada zbujala prevelike pozornosti. Že od prvih dni v taborišču si želim, da me ne bi nihče videl ne slišal. Prosim Zadjjo, naj

bo tiho. Krepko se primeva za roke in greva ven, Zadjja naprej, jaz za njo, z negotovimi koraki, stopicaje. Znajdem se zunaj, na soncu, ki ga čutim, a ne vidim. Dvignem glavo proti nje-mu, a vidim le bakreno rdečkasto praznino, ki trepeče. Ničesar ne razločim. Od bojazni pred nečim neznanim, groznim izgubljam tla pod nogami. Slabost me obhaja. Ne morem stati, pa se naslanjam na steno zloveščega poslopja. Zadjja, neizkušeno dekle, naivno vpraša: »Pa ne, da boš rodila?« Marija Radovanović, izkušena in iznajdljiva Črnogorka, je opazila, kako se motivilim za Zadjjo. Je že tukaj. Zadjja ji tiho pove, da se slabo počutim. O tem, da sem oslepe-la, ne pove nič. Marija steče in prinese kozarec vode in kocko sladkorja. Doma je iz stare trgovske rodbine in je vedela, kaj je treba vzeti s seboj v taborišče. Vzela je sladkor, ki ga sama niti ne pokaži, pač pa pride k vsaki bolni ali umirajoči v belo kocko. Dobro mi de, pomaga mi, da si opomorem. Najprej zagledam rdečkasto sonce, nato temne postave žensk. Obrazov še vedno ne razločim. Polahko, čisto polahko se mi oči bistrijo, a še vedno je vse okrog mene zastrto z meglo. Zadjja me spravi na-

zaj v kletko. Prinesejo mi moj in njen obrok hrane pa kuhano jajce iz nekega paketa. Jaz ne dobivam paketov. Vsi moji ožji sorodniki so pri partizanih, uboga Rumica pa je brez moči. Dodobra si opomorem, a še vedno sem mlahava in ne morem ostati pokonci. Na pol ležem v kletki premišljam. Čez deset dni bi morala roditi. Bo otrok prišel na svet živ? In če ostaneva oba živa – kaj pa potem? Kam? Bo z menoj tako kakor z Milico Janković? V duhu se vrstijo pred menoj prizori pogreba, neprijetni, črni prizori ob Slobodankini rakvici.

Zadjja nekam izgine. To dekle je »kapo« našega taborišča. Govori italijanski in se poteguje za nas, kolikor more. Dolgo je ni. Želim si, da bi bila pri meni. Kar navezala sem se nanjo. Je že tukaj. Pove mi, da je preprosila Italijane, da me premestijo v Tirano, v bolnišnico. Tudi tam bom pod stražo, a bolnišnica je bolnišnica. Tam vsaj upaš, da bo bolje.

Okrog poldne pride oborožen stražar ter veli meni in Zadjji, da odideva z njim. Pred žico je kamion. Mukoma se vzpnem gor. Spremljajo naju tovarišice. Želijo mi srečo, lahak porod, in da bi bila punčka. Vse te nesrečne ženske mi želijo, da bi rodila deklenco in da bi ji dala ime Dolores, po španski revolucionarki La Pasionarii. »Če te bodo vprašali, zakaj je Dolores, reci, da si jo rodila v bolečini – in dolore – mi svetujejo. Treba je pač prikriti pravi razlog, da se ne bi sovražnik še bolj znesel nad mano. Molčim, vsa sem zmedena in preplašena. Namesto mene odgovarja Zadjja. Tolaži me. Tedaj zakreha kamion. Pot je kotanjasta, kamion poskakuje, toliko da se ne prevrnemo. Zadjja me kar naprej sprašuje: »Kako se počutiš?« Vselej odgovorim: »Dobro« – čeprav ni tako. Zbiram moči in ščitim trebuh pred poprek stoječo klopjo, ki ni pritrjena in opleta proti nama pa nazaj. Grozna je. Nerodna, črna in umazana. Zadjja jo drži z roko, a ji večkrat ni kos. Naredim se majhno, stisnem se in se kar se da urno odplazim po podu v drug kot. Naposled je konec te muke. Kamion obstane. Čeprav je temačno, vidim nekaj belih hišic, nekakšnih barak. Pravijo, da je to bolnišnica. Tukaj me ločijo od Zadjje. Njo odpeljejo nekam na desno, mene pa na levo, na nekakšen dolg hodnik. Odpro mi vrata mračne sobice, dolge največ dva metra. Objameta me hlad in duh po trohnobi kot v kakšni kleti. Tla so iz betona, tu in tam je na njem umazana ploščica rjavkaste barve. V kotu je luknja, zveza s kanalizacijo, pokrita z umazaniam papirjem. Ker je precej široka, sklepam, da je bila prej na njenem mestu stranišna školjka. Verjetno je bila tu nekoč kopalnica, iz katere so potem odstranili izrabljeno opremo in jo spremenili v jetniško celico. Okno je majhno, brez šip, odzunaj opremljeno z rešetko. Tu je pritličje. Vidim stražarja s puško, ki se ozira sèm. V vratih škrtne ključ. V kotu je na tleh umazana sivo zelena deka, ki smrdi po nekih kemikalijah. To je moje ležišče. Pokrijem si obraz z dlanmi in zaječim. Vem, da sem slabična. Vem, da se ne držim hrabro.

(Se nadaljuje)

Anton Kebe

11

Cerknica v prvih
dneh po
kapitulaciji Italije

Na bojišču je vse mirno

Eden za drugim prihajajo zajeti belogardisti na plano. Le redkim je uspelo pobegniti. Odlagajo orožje in mrkih obrazov ter s prezirom v obeh opazujejo zmagovalce. Cerkniški belogardisti se grupirajo v svojo skupino, na čelu katere hodi z nekakšno belo zastavo kaplan Boris Femc. Zaustavili so se pred šolo, kjer jih je čakal in nagovoril komandant Danilo Sorović. Potem jim je ukazal, da naj se razvrstijo v dvostope in nadaljujejo pot proti Njujorku. Seveda je spreved sprem-ljala straža. Nasproti Jagrove (Medenove) hiše jih je straža napotila na dvorišče, kjer so se morali zopet postaviti v dve vrsti. Za Cerkničani je prihajala večja skupina Meniševcev z Viktorjem Turkom in Alojzom Matičičem na čelu. Vsi so se zbirali pri Jagrovi hiši. Nato so zajete belogardiste porazdelili v tri skupine. V največji so bili tisti, ki so se javili, da se priključijo v partizanske vrste. Odpeljali so jih pred šolo, jim razdelili orožje in jih porazdelili po četah. Skupino bolj zagriženih belogardistov, med katerimi so bili skoraj vsi cerkniški, so proti večeru pripeljali v cerkniške zapore. V skupini vodij belogardizma sta bila Boris Femc in Janez Kalan, ki so ju priključili begunjskim voditeljem in jih čez noč zadržali v Jagrovi hiši. Manjkal pa je komandant ing. Jože Vojska, ki se je skrtil neke v vasi in mislil pobegniti. Komandant Sorović je zagrozil, da bo v primeru, če se sam ne javi, začel izvajati represalije nad ujetniki. Kmalu zatem so ga prestregli partizanski stražarji, preoblečenega v žensko obleko. Pod stražo je bil prepeljan v Jagrovo hišo, kot pastir k svojim ovčicam. Z raznimi očitki so ponoči analizirali svoje početje, a morali so priznati poraz. Vdali so se v usodo...

Skupino vodij z znatnim delom begunjskih belogardistov so pripeljali v Cerknico s kamioni šele v četrtek 16. septembra po četrti uri popoldne. Ljudstvo jih je sprejelo s sovraštvom in zaničevanjem. Tudi naslednjo noč v zaporu niso imeli miru. Zmerjali so jih vseprek in jim očitali vrsto zločinov in aretacij. Še posebno so bili Cerkničani razkačeni nad dejstvom, ker so bili nekateri vodilni izpušeni domov. Med njimi so bili vsi trije duhovniki (Femc, Kalan, Pogačnik), Alojz Arhar, Tone Ponikvar, Vinko Skubic, Jože Štrukelj, Dano in Franci Šerko in Franc Hren. Po nekaj urah so jih pripeljali ponovno v zapore, razen Pogačnika, ki si je nalomil nogo. Tako so potolažili razjarjene ljudi, obenem pa so bili partizanski stražarji brez skrbi, da bi jim pobegnili, še preden bi se začel sodni proces v Kočevju.

Glavni organizator cerkniških brambovcev, Rado Petrovič, je že drugič pobegnil. Iz begunjske šole se je izmuznil mimo straž, se hitro preoblekel, iztaknil neke dvokolo in se odpeljal za ostalimi ujetniki proti Cerknici. Tam so ga ljudje prepoznali in odkuril jo je nazaj proti Begunjam, kjer se je skrtil. Vseeno pa je čez dva dni padel v partizansko past. Izvlekli so ga izpod postelje neke belogardistično usmerjene hiše. Zaprli so ga v cerkniške zapore že potem, ko so ostale ujetnike odpeljali proti Ribnici in dalje v Kočevje. Še prej so izpustili na svobodo Lojzeta Ponikvarja (pozneje domobranski narednik), Toneta Ponikvarja, ki je partizanom obljubljal, da bo pomagal pri mobilizaciji »svojih« fantov in da bo povsem lojalen (pozneje med nemško okupacijo je postal cerkniški župan), brata Dana in Francija Šerka in Franca Hrena. Razen Hrena, ki je pozneje odšel v partizane in tam padel, so se vsi ostali podali v zaščito na Rakek in se udinjali okupatorju.

Po izpustu omenjenih zapornikov in po odhodu tistih, ki so morali v Kočevje pred partizansko sodišče, so ostali v cerkniških zaporih še Jože Štrukelj, Rado Petrovič in Drenikova dekleta (Bočkova) iz Begunj, ki so baje prikrivala skritega Petroviča. V zaporu so prebili še dve noči.

Zmagoslavje

Očiščena belogardističnih postojank je Notranjska praznovala. Utrip zmag je bil viden vsepovsod. Svoboda je prišla takorekoč čez noč. Še najbolj so jo bili veseli v Cerknici, saj je kot okupatorjeva postojanka kljubovala vsem pritiskom in obvarovala čast partizanske zaveznice.

V petek so z jezo in s psovkami pospremili ujete belogardiste na poti v Kočevje, nato pa so dali duška-svobodnim občutkom in se skupaj z borci-zmagovalci veselili nad uspehi svoje vojske. V soboto 18. septembra so skoraj ves dan zborovali in prisluhnili številnim govornikom. Baje je bil med njimi tudi partizanski duhovnik. Zbirali so se tudi po hišah in z borci Gradnikove kramljali o vsem mogočem.

V poznem popoldnevu so prihajali v Cerknico še borci Tomšičeve brigade, potem ko so uničili belogardistično postojanko na Velikem Osolniku. Tudi srečanje s Tomšičevci je bilo enkratno. Pristrčno srečanje borcev z ljudmi, ki jih je dotedaj dušila italijanska in belogardistična soldateska. Tomšičevci so prišli zamenjat Gradnikovce, ki so dobili ukaz, da se morajo pomakniti čez bivšo mejo na Primorsko.

Prav ta zamenjava je bila najbrž povod, da se je v Cerknici v nedeljo 19. septembra pripravljala na »placu« pred cerkvijo velik miting s parado borcev obeh brigad. Skupaj z brigadnimi kulturniki so sodelovali skojevci in mladinci in ženska organizacija. Med temi so bile Vera Hace iz Loške doline, Francka Lovko (Vrdjanova) z Dolenjega jezera in Francka Caserman, vse tri partizanke, Lojzka Žnidaršič (Matič-kova), Ciril Remškar, Jože Kos, Tone Šparemblek (Cinglov) in še kdo... Skrbeli so za okrasitev Cerknice in izobešanje zastav, za postavitev odra itd. V Sokolskem domu so imeli pevsko vajo in pripravljanje na recitacije.

Sočasno so se v Posojilnici na »placu« zbirali godbeniki, da bi imeli daljšo vajo in se pripravili za nastop. Nekateri godbeniki so bili že v partizanih ali v internacijah, zato se bivša gasilska godba ni mogla zbrati v polni sestavi. Nekateri godbeniki pa so bili tedaj raztreseni po bližnjih partizanskih enotah in na intervencijo nadvse prizadevnega notranjskega aktivista Ludvika Lovka-Bobnarja so jih pustili, da so se vaje udeležili. Ludvik je bil kapelnik cerkniške godbe vse do vstopa v ilegalo v aprilu 1942 in odločil se je, da bo godbi tudi tokrat dirigiral, kajti pripravljali se je bogat kulturni program.

Jože Brence (Malnarjev), star godbenik, je bil tedaj na komandi mesta v Begunjah, ko je dobil sporočilo, da se mora takoj javiti v »Stalci«, kjer je imela godba do tedaj svoj sedež. Vsak je tam prijel za svoje glasbilo in odšel v Posojilnico na vajo. Veselo so si stisnili roke. Vaja je bila neskončno dolga, kajti igranja so se med okupacijo že skoraj odvadili. Požrtvovalni kapelnik Lovko je napel vse sile, da bi godbo uglasil, da bi se drugi dan izkazala. Pozno ponoči so se porazgubili na svoje domove, glasbila pa so pustili v posojilničnih prostorih, kajti dogovorili so se, da se ob sedmi uri dobe zopet skupaj. Tisti, ki so prišli iz partizanskih enot, so odnesli orožje s seboj. Tako je storil Jože Brence, tako so storili drugi...

(Se nadaljuje)

Vinko Šumrada)

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

Piše: Silvo Teršek

Vsaj malo kulture – ampak iskrene

Beseda, izgovorjena z nežnostjo in tista, ki jo porodi obup, kadar ti toča uniči pridelek, je kakor balzam, kot hladen obkladek na razvneto dušo. Nekaterim je potrebno le malo: prava mera dežja pa sonca; takega, ki z žarki ne grize, kar je pognalo iz zemlje, morda nekaj sreče, kadar se na sejnih mešetari in zdravje. Ljubez? Ta je tako ali drugače tesno povezana s tistim, po čemer teptamo od rojstva do smrti.

Klepetava in pri tem pozabiva meriti čas. Prišel sem, da bi govorila o kulturi, o tisti, ki prihaja iz človeka, preprosto in iskreno. Deževalo je. Potok pod Jareninskim vrhom se je potegnil čez pot. Človek je lahko samo še trepetal, da bo zemlja v vzpetini za hišo popustila pod lastno težo pa zdrsula nekaj deset metrov navzdol.

»Ko bi vsaj ne grmelo,« je tiho ponavljala in s tesnobo v srcu pogledovala skozi okno na dvorišče.

»... O kulturi? Kje pa, o tem ne bova mogla govoriti. V eni izmed svojih pesmi sem nekoč zapisala: Ni me sram, da sem kmetica! Veste knjige sem imela od nekaj rada. Mnogo noči sem prebedela nad popisanimi listi slovenskih pisateljev in pesnikov. Kaj sem iskala v njih? Morda je to tisto, čemur pravijo ljudje kultura! Jaz sem odkrivala v knjigah posebno prijeten svet. Tistega, ki kriči hrbtenico in se imenuje trdo delo, sem dobro poznala. Pa še nekaj je – od nekaj sem se bala živeti sama s seboj. Udarjaš po suhih kepah prsti, udarjaš dolge ure. Nena doma si zaželiš, da bi lahko v tistem trenutku nekemu razodel, kar se ti nabira v mislih.

V šole sem hodila samo sedem let. Ej, če bi ne bilo tako...»

Odšla je v klet in je prinesla zajeten šop listov – njene pesmi. »Za primer, če bi gorelo,« je rekla. »Tam so na varnem! Veliko mi pomenijo. Vem, da se včasih, ko jih komu pokažem, le-ta prizanesljivo nasmeje. Toda jaz ob njih čutim drugače. Dnevnik mojega življenja so, mislim da tudi obraz preproste kmetice in drobno srce človeka, ki bi želel razumeti svet in to, da bi svet razumel njega. Celo sama se večkrat vprašam,

Ančka Šumenjak

kaj je bilo tisto, kar mi je narekovalo, da sem začela kovati rime. Menda je prišlo samoposebi, kot pride potreba po delu, po hrani...

Nihče ni vedel da sem začela pisati pesmi. Tudi Anton ne. Bala sem se, da bi se norčeval in me v gostilni med možmi osmešil. Pa bi lahko govorila vsa vas in se smejala. Toda Anton ni bil tak. Do tistega zadnjega dne, ko je umrl, je govoril ves čas o čebelah. Otroci so se rodili drug za drugim in ko je bilo nekaj let naokrog, jih je bilo šest. To niso bili časi za pisanje pesmi. Če kje, potem v Slovenskih goricah ni mogoče križem rok sedeti.

Moram vam reči, da sem o življenju zelo veliko premišljevala. Pogosto sem ga razumevala kot dolgo revolucijo. Človek se iz dneva v dan sooča z najrazličnejšimi preizkušnjami. Včasih zmaga v njem dobro, zgođi se, da tudi slabo. Mislim, da je tudi s tem v zvezi mogoče govoriti o človekovi kulturi. Človek je kulturen, kolikor je pošten in pripravljen sprejeti dobro. Koliko dobrega pa dobi, je odvisno od okolja v katerem živi.

Glejte, na kmetih ne more ostati nobena stvar nezapažena. Zgodilo se je, da so moji otroci v šoli recitirali moje pesmi, da sem te pesmi čitala na prireditvi v domačem kraju... Zapisala sem večji del tega, kar se je zgodilo v jareninski okolici. Nekateri so me pri tem vzpodbujali; tudi učiteljica, ki je poučevala v našem kraju. Pošlji jih v časnik, so mi prigovarjali. In tako sem storila. Po tistem pa sem izgubila korajžjo! Moje besede so vendar okorne, kot je okoren plug v rokah meščana, sem si govorila.

Zgodilo pa se je, da so mi pesem objavili. Po tistem sem nosila svinčnik in papir celo s seboj v vinograd. Nič koliko rim sem napisala tam gori, od koder se ob jasnem vremenu vidi vse do Pohorja in še dalje na Boč pa na drugo stran, kjer valovijo Slovenske gorice. Ko bi ne bilo toliko dela, bi se stisnila v kakšen kot, pred seboj bi nagradila knjige in čitala, čitala. Včasih se kar zgrozim, ko spoznam, kako malo vem, kako malo znanja imam. Za mnogo neizpovedanega nimam pravih besed!

Rada imam ljudi, svojo Poljansko dolino in Hlavčje njive, kjer sem se rodila in živela do tistih dni, ko sem spoznala vselega soldata Antona. Pred mnogimi leti, bila sem še dekle, sem želela postati igralka. Če bi ne pisala pesmi, bi počela že kaj drugega, s čimer bi beležila svoja občutja. Kaj se vam ne zdi, da je to, da živim na deželi, celo prednost. V mestu se prav gotovo ne bi znašla. Ne morem si predstavljati, kako bi tičala za betonskimi stenami trinajst nadstropne stolpnice, v panju sto ali več ljudi, ki bi si bili med seboj večni tujci. O čem naj bi pisala, če bi živela v mestu? Mislim, da bi bil svet, iz katerega bi črpala občutke, tesnejši kot je ta, ki ga živim. Nekoč sem prebrala, da naj bo človek odprta knjiga. Brez iskrenosti in poštenja je človek sam sebi sovražnik, predvsem pa je sam. Vidite, jaz nočem biti sama. Otroci so začeli živeti svoje življenje, Anton je umrl in ostane mi, da navezujem stike z ljudmi. Prijetno je, ko spoznaš, da te razumejo. Zgodilo se je, da sem poiskala stik celo z nekaterimi pomembnejšimi slovenskimi pesniki. Želela sem, da bi mi razodeli pravo vrednost tega, kar hranim v teh popisanih listih. Menda v njih ni več kot ljubezen do življenja v štajerskih hribih, do ljudi, ki se pehajo po njih od jutra do noči. V mojih pesmih je opaziti, da imam premalo časa za iskanje najprimernejših besed. Sem rekla časa? Spet sem pomislila na vaše vprašanje o kulturi. Če jo je v meni vsaj nekaj, potem je iskrena.

Sem vas razočarala s tem pripovedovanjem?«

Stare zgodbe nasprotnikov

Nasprotniki našega napredka poskušajo izkoristiti naše težave, še posebno zato, ker dobivajo podporo iz tujine. To je pred kratkim izjavil predsednik zvezne konference socialistične zveze Todo Kurtović in dodal: »Najbolj učinkovita pot boja proti njim je nenehen razvoj novega – kar pa seveda ne pomeni, da se proti razdiralnemu delovanju ne bomo borili z vsemi ustavnimi sredstvi, ne glede na različne zgodbe, prej in danes.« Ko je spomnil na nekatere izmed teh zgodb, je predsednik zveze konference dejal, da tudi sedaj v tujini, na primer, govorijo, kako posamezne zapornike izpuščamo iz zaporov zaradi pritiska z zahoda, kako v Jugoslaviji odklanjamo pravico na krivo vero domačim krivovercem, kot so Djilas, »nacionalisti«, »liberalci«, »birokrati«, kako jemljemo pogum s tem, da so v besednjak naših političnih krogov prišle besede kot so »zapreti«, »odvzeti državljanstvo«. Vsem nam pa je še kako poznan nadaljnji razvoj neposredne demokracije, ljudskih pravic in svobod v naši družbi.

Tudi pri nas so, ki pravijo, da jim ni jasno, za kaj gre, kadar govorimo o naši akciji in smeri, poudarja Kurtović. Te sile se žele združiti in legalizirati, akcijo v boju proti samoupravljanju v praksi oziroma neposredni demokraciji in svobodi delovnih ljudi, ponekod v boju proti ustvarjalnemu delu v osnovnih organizacijah združenega dela. V boju proti resničnemu upravljanju in naše principe. Njihove parole so še naprej šovinistični nacionalizem, psevdoliberalizem, razne sektaške parole, informbirojevščina, blokovska navijanja, napad na suverenost in samostojnost naše dežele. Zato moramo imeti v naši akciji, je dodal Todo Kurtović, vedno pred očmi zgodovino našega razvoja in objektivno stanje v naši družbi, pa vzporedno z ustvarjalno akcijo še naprej razvijati boj na obeh frontah.

DUGA – 20. januarja 1979

Razumeti, da smo lahko vsi ustvarjalni

Stipe Šušar:

Ljudje pogosto mislijo, da je to, če kdo pride iz metropole, kulturni dogodek. Če pa ljudje kaj ustvarijo z lastnimi silami, potem to podcenjujejo. To je treba razbijati! Razumeti, da smo lahko vsi ustvarjalni, to je, mislim, velika naloga kulturne politike. V nasprotnem primeru bo v kulturi še naprej zija prepada med tako imenovano provinco in metropolo, pri čemer ni znano, kje je položaj slabši, ali v metropoli ali v provinci. Kajti metropola nas pita z dozdevnimi kulturnimi dosežki, vendar nam pogosto prodaja šund in lažno blago.

NAŠI RAZGLEDI – 26. januarja 1979

Od besed... k dejanjem

Kot je to že običaj, so se predstavniki sedme sile potrudili novoizbranega predsednika Zveze socialistične mladine Jugoslavije, Leva Krefta zasuti z vprašanji, ponudbami za gostovanje na televiziji, s pogovori... V najnovejši številki Starta tako bomo uspešen pogovor. Na vprašanje o raznih pomamljivostih v načinu vodenja mladinske organizacije, od privilegijev, ki

so jih uživali mladinski funkcionarji – pa do vrnitve v okolice, ki so jih delegirale, Lev Kreft odgovarja: »Takšna vprašanja se v tisku često pojavljajo, posebno v mladinskem. Res je, so mladi ljudje, ne vem, če jih je veliko, po moji osebni izkušnji jih ni prav tako veliko, ki se na profesionalnih funkcijah počutijo kot vodilni v smislu oblasti in izkoriščajo to oblast na način, ki jih oddaljuje od mladine. Ko se govori o visokih osebnih dohodkih, službenih kosilih, »mercedesih«, njihovem obnašanju... vse to govori o nekem zelo škodljivem odnosu, ki bi ga morali čimprej spremeniti. Mislim, da je še povsem jasno, kako dobro je, da se mladinski funkcionarji vračajo v svoje delovne sredine, kar pa seveda ne pomeni tudi nujnost prenehanja z družbenopolitično dejavnostjo. Najspodobnejši člani zveze socialistične mladine naj bi še naprej delali na odgovornih mestih v družbi, manj pa je pomembno, ali to delajo kot profesionalci ali volonterji.«

MLADOST – 12. januarja 1979

Slavin prvi spomenik

Jovan Soldatović, navdihnjen s temami iz naše revolucije, boja za svobodo in dostojanstvo človeka, je naredil že mnoge spomenike, od katerih je najbolj znan spomenik šajkaškim partizanom. Kmalu bo njegovo delo krasilo tudi kragujevske Šumarice. V naši revoluciji je bilo toliko junaških dejanj in toliko svetlih grobov, zakaj je prav Slava v njem vzbudil tako globoko misel, nemirno spanje?

Mnogi so se v revoluciji sprijaznili z razlogi za umiranje in da je bila smrt Slavljuha Kovića-Slave takšna, bi jo zabeležil kot eno izmed mnogih. Pretresla pa me je njegova vera v vrednosti življenja, za katere je umiral.

ILUSTROVANA POLITIKA –
15. januarja 1979

Kip, pripravljen za litje: kipar Soldatović pred svojim novim delom

Pomembna in trajna ustanova

Minilo je pet let, kar so rudarji iz Majdanpeka dali pobudo za ustanovitev Titovega sklada za štipendiranje mladih delavcev in otrok delavskih družin. Danes Titov sklad ni neko prehodno »delo«, marveč trajna komponenta usklajevanja potreb delavskega razreda in posameznih sredin s šolami. Titov sklad ima danes milijon in dvesto tisoč članov, pa tristo milijonov dinarjev. Titov sklad, piše »Nova Makedonija«, ima odmev tudi med našimi delavci na začasnem delu v tujini. Doslej se je iz lastnih pobud vanj včlanilo 9600 delavcev.

BORBA – 30. januarja 1979